

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2020

Kristýna Velacková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Obsahová analýza politických programů zelených stran
v post-komunistických státech Evropy**

Bakalářská práce

Autor práce: Kristýna Velacková

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Stauber

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31. 7. 2020

Kristýna Velacková

Bibliografický záznam

VELACKOVÁ, Kristýna. *Obsahová analýza politických programů zelených stran v post-komunistických státech Evropy*. Praha, 2020. 77 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut Politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce Mgr. Jakub Stauber.

Rozsah práce: 127 223

Anotace:

Tato bakalářská práce si klade za cíl prozkoumat možné společné tematické i ideologické změny ve volebních programech zelených stran v post-komunistických státech střední Evropy mezi roky 2005 a 2015. Změny v programech jsou porovnány napříč jednotlivými zelenými stranami čtyř vybraných států, konkrétně Česka, Estonska, Maďarska a Polska, a následně i v kontextu změn v programech nejvíce relevantních domácích stran. Kvantitativní obsahová analýza je postavena na základě dat z projektu Comparative Manifesto Project a předpokládá například podobné změny odrážející potenciální zelenání ostatních parlamentních stran nebo vliv domácího či mezinárodního kontextu.

Annotation:

This Bachelor's thesis aims to explore possible common thematic and ideological changes in election programs of green parties in Central Europe between 2005 and 2015. Changes in programs are compared across individual green parties of four selected states, Czechia, Estonia, Hungary and Poland, and then also in the context of changes in programs of the most relevant domestic parties. Quantitative content analysis is based on data from the Comparative Manifesto Project and expects similar changes reflecting potential greening of other parliamentary parties or the influence of domestic or international context.

Klíčová slova

Zelené strany, zelená politika, politické programy, střední Evropa, post-komunismus, post-materialismus

Keywords

Green parties, green politics, election program, Central Europe, post-communism, post-materialism

Title

Content Analysis of Green Parties' Manifestos in Post-communist European Countries

Obsah

Úvod	9
1 Teoretická a metodologická část.....	10
1.1 Teoretická část	10
1.1.1 Vývoj zelených hnutí v rámci post-materiálního štěpení hodnot	10
1.1.2 Základní rysy zelené ideologie.....	13
1.1.3 Zelenání politiky mainstreamových stran	14
1.2 Metodologie.....	15
2 Empirická část	19
2.1 Představení případů	19
2.1.1 Česká republika	19
2.1.1.1 Český politický kontext okolo let 2005–2015	19
2.1.1.2 České zelené hnutí do roku 2015	22
2.1.2 Estonsko.....	24
2.1.2.1 Estonský politický kontext okolo let 2005–2015	24
2.1.2.2 Estonské zelené hnutí do roku 2015	27
2.1.3 Maďarsko.....	28
2.1.3.1 Maďarský politický kontext okolo let 2005–2015.....	28
2.1.3.2 Maďarské zelené hnutí do roku 2015.....	32
2.1.4 Polsko	34
2.1.4.1 Polský politický kontext okolo let 2005–2015	34
2.1.4.2 Polské zelené hnutí do roku 2015	37
2.2 Komparativní část	39
2.2.1 Vývoj volebních programů politických stran mezi roky 2005–2015	39
2.2.1.1 Česko	40
2.2.1.2 Estonsko.....	43
2.2.1.3 Maďarsko	47
2.2.1.4 Polsko.....	51
2.2.2 Srovnání vývoje volebních programů stran zelených napříč státy	54
Závěr	60
Summary	62
Teze bakalářské práce	73
Seznam příloh.....	76

Seznam použitých zkratek

CMP	Comparative Manifesto Project
CZ	Česká republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická (Czech Social Democratic Party)
ČSÚ	Český statistický úřad (Czech Statistical Office)
DK	Demokratikus Koalíció (Democratic Coalition, Demokratická koalice)
EE	Estonsko
EER	Erakond Eestimaa Rohelised (Estonian Greens, Estonská strana zelených)
EGM	Eesti Roheline Liikumine (Estonian Green Movement, Estonské zelené hnutí)
EKRE	Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (Conservative People's Party of Estonia, Estonská konzervativní lidová strana)
ER	Eesti Reformierakond (Estonian Reform Party, Estonská reformní strana)
ERL	Eestimaa Rahvaliid (People's Union of Estonia, Estonská lidová unie)
EU	Evropská unie (European Union)
EVA	Eesti Vabaerakond (Estonian Free Party, Estonská svobodná strana)
FIDESZ	Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (Fidesz – Hungarian Civic Alliance, Maďarská občanská unie)
HU	Maďarsko
IRL	Isamaa ja Res Publica Liit (Pro Patria and Res Publica Union, Vlastenecká unie a Res Publica)
Jobbik	Jobbik Magyarországért Mozgalom (Movement for Better Hungary, Hnutí za lepší Maďarsko)
KDNP	Kereszténydemokrata Néppárt (Christian Democratic People's Party, Křesťanskodemokratická lidová strana)
KDU-ČSL	Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (Christian and Democratic Union – Czechoslovak People's Party)
KE	Eesti Keskerakond (Estonian Center Party, Estonská strana středu)
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy (Communist Party of Bohemia and Moravia)
LiD	Lewica i Demokraci (Left and Democrats, Levice a demokraci)
LMP	Lehet Más a Politika (Politics Can be Different)
LPR	Liga Polskich Rodzin (League of Polish Families, Liga polských rodin)
MDF	Magyar Demokrata Fórum (Hungarian Democratic Forum, Maďarské demokratické fórum)
MLP	Magyar Liberális Párt (Hungarian Liberal Party, Maďarská liberální strana)
MSZP	Magyar Szocialista Párt (Hungarian Socialist Party, Maďarská socialistická strana)
ODS	Občanská demokratická strana (Civic Democratic Party)
PiS	Prawo i Sprawiedliwość (Law and Justice, Právo a spravedlnost)
PL	Polsko
PM	Párbeszéd Magyarországért (Dialogue for Hungary, Dialog za Maďarsko)
PO	Platforma Obywatelska (Civic Platform, Občanská platforma)
PPE	Polska Partia Ekologiczna (Polish Ecology Party, Polská ekologická strana)
PPE-Z	Polska Partia Ekologiczna-Zieloni (Polish Ecology Party-Greens, Polská ekologická strana-Zeleni)
PPZ	Polska Partia Zielonych (Polish Greens Party, Polská strana zelených)
PSL	Polskie Stronnictwo Ludowe (Polish People's Party, Polská lidová strana)
PZ	Partia Zieloni (do roku 2013 Zieloni 2004)
Razem	Lewica Razem (Left Together, Levice společně)
Samoobrona	Samoobrona Rzeczpospolitej Polskiej (Self-Defence of the Republic of Poland, Sebeobrana Polské republiky)
SDE	Sotsiaaldemokraatlik Erakond (Social Democratic Party, Sociálně demokratická strana)
SDPL	Socjaldemokracja Polska (Social Democracy of Poland, Sociální demokracie Polska)
SLD	Sojusz Lewicy Demokratycznej (Democratic Left Alliance, Demokratická levicová unie)
SZ	Strana zelených (Green Party)
SZDSZ	Szabad Demokraták Szövetsége – a Magyar Liberális Párt (Alliance of Free Democrats – Hungarian Liberal Party, Svaz svobodných demokratů – Maďarská liberální strana)

Together	
2014	Együtt 2014 (Together 2014, Společně 2014)
Úsvit	Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (Tomio Okamura's Dawn of Direct Democracy)
VV	Věci veřejné (Public Affairs)
ZL	Zjednoczona Lewica (United Left, Sjednocená levice)

Úvod

Environmentalismus a zelená politika se v posledních letech stávají stále oblíbenějšími světovými tématy. V rámci Evropy to ale platí spíše pro její západní část, kde post-komunistická tradice vývoj zeleného hnutí nezbrzdila. Důkazem toho mohou být poslední volby do Evropského parlamentu, kdy Zelení obsadili 9,85 % křesel (EP 2019) nebo např. průzkumy veřejného mínění v Německu, ve kterých Zelení stále šplhají nahoru (Novák 2020). Přestože stála ve střední a východní Evropě zelená hnutí u rozmachu politického aktivismu v 80. letech, post-komunistická tradice je donutila otázky ochrany životního prostředí a další post-materiální hodnoty upozadit ve prospěch jiných, dobově relevantnějších, témat. To je jedním z důvodů, proč je velikost zeleného hnutí v tomto regionu mnohem menší než v západní Evropě (Ashdown 2019). Důsledkem toho je i mnohem menší pozornost věnovaná zeleným stranám střední a východní Evropy v akademické literatuře. Západním zeleným se rozsáhle věnuje např. Ferdinand Müller-Rommel. Přestože se zeleným stranám z post-komunistických států věnuje např. Petr Jehlička (1992, 2003, 2011), Kacper Szulecki (2015, 2019) nebo Michael Waller (1992, 2007) je současná literatura o něco limitovanější než ta o západních zelených stranách. Z tohoto důvodu se na zelené strany post-komunistických států střední Evropy soustředím v této práci.

Ačkoliv vychází jak západní, tak východní zelené strany z environmentalismu, jejich programy se mohou lišit např. v míře přijatých konzervativních nebo naopak liberálních témat. A to i v rámci svého regionu nebo napříč volebními obdobími. Tyto změny mohou být náhodné nebo ovlivněné různými faktory. Výzkumným záměrem mé práce je zjistit, zda a jakým způsobem se v čase mění volební programy zelených stran střední post-komunistické Evropy. Soustředit se budu hlavně na výskyt konkrétních společných témat, jejichž zastoupení se v obsahu programů zvyšuje či snižuje. Zaměřím se i na motivaci, která za těmito změnami může stát. Očekávám například změnu v souvislosti se zelenáním programů jiných politických stran, a proto se zaměřím i na porovnání změn ve volebních programech u nejrelevantnějších politických stran všech vybraných států. Zelenáním mainstreamových stran se zabývá například Neil Carter (2013) ve své studii 18 převážně západních zemí. Dalšími možnými příčinami změn může být domácí i mezinárodní kontext, který budu brát také v potaz.

V rámci této kvantitativní obsahové analýzy budu porovnávat vybrané programy stran čtyř států post-komunistické střední Evropy. Konkrétně se jedná o Česko, Estonsko, Maďarsko a Polsko. Všechny státy spojuje jak geografická blízkost, tak podobná historická zkušenost komunismu.

Věnovat se budu volbám do dolní komory parlamentu nebo jednokomorového parlamentu mezi lety 2005–2015, což je nejaktuálnější časové období, kterého můžu dosáhnout s přihlédnutím k dostupnosti dat Comparative Manifesto Project, mého výchozího zdroje dat. Comparative Manifesto Project nabízí data procentuální četnosti výskytu zmínek o tématech ve volebních programech, která zastupuje určenými kódy. Jejich hodnoty lze poté komparovat napříč domácími politickými stranami i politickými stranami jiných států. Některé programy, které k této práci potřebuji, se v databázi ještě nevyskytují nebo nesplňují kritéria pro výběr kódovaných programů v CMP. Z toho důvodu provedu kódování tří programů manuálně podle jednotných pravidel CMP. Jedná se o dva programy zelené strany v Polsku (2005 a 2011) a programu estonské zelené strany z roku 2015.

V první části práce se budu věnovat teoretickému rámci, konkrétně vysvětlení Inglehartovy teze post-materiálního štěpení hodnot, konceptu zelené ideologie a zelenání politiky. Dále v metodologické části představím podrobný postup celého výzkumu. Empirická část je rozdělena na dva úseky. V prvním stručně představím kontexty domácích politik vybraných států a jejich zeleného hnutí, jejichž pochopení je důležité pro následnou analýzu. V druhém nejprve srovnám změny ve vývoji volebních programů nejrelevantnějších politických stran jednotlivých států a poté porovnáám vývoj volebních programů konkrétních zelených stran. V poslední části shrnu zjištěné závěry.

1 Teoretická a metodologická část

V této části práce představím teoretické koncepty, ze kterých vychází výzkumná otázka. Nejprve půjde o obecný vývoj zelených hnutí v procesu post-materiálního štěpení hodnot podle Ronalda Ingleharta (1971, 1997, 2008), následně o základy zelené ideologie a koncept zelenání politiky politických stran. Ve druhé části popíšu metodologický postup celého výzkumu.

1.1 Teoretická část

1.1.1 Vývoj zelených hnutí v rámci post-materiálního štěpení hodnot

V roce 1967 popsali Lipset a Rokkan přítomnost konfliktních linií ve společnostech. Ty ovlivňují celý politický systém dané společnosti, jelikož ji rozdělují podle konkrétních odlišností do skupin, které se v čase dostávají do politického konfliktu. V rámci vývoje moderních evropských stranických systémů spočívají tyto rozdíly např. v náboženství, třídě, regionu nebo etnicitě. Takto je to podle autorů od doby vzniku evropských společenství v druhé polovině 19. století až do současnosti (Lipset a Rokkan 1967, str. 1–64). Podle jiných autorů

ale tyto rozdíly nezamrzly v čase, významnost role některých tradičních linií ve společnostech klesá a nahrazují je jiné štipné linie, například hodnotové (Kriesi 1998, str. 165–166).

Jedním z těchto autorů je právě Ronald Inglehart, který na počátku 70. let také popsal proces transformace politické kultury v rozvinutých průmyslových společnostech. Podle něj v jejím rámci probíhá mezigenerační výměna základních hodnot, mezi nimiž našel výrazné rozdíly. U starší generace jsou typické materialistické hodnoty soustředící se na ekonomiku a bezpečnost, u mladších lidí dominují zase post-materiální hodnoty zdůrazňující autonomii a sebevyjádření. Tyto rozdíly podle něj reflektují primárně posun hodnot, nikoli tendenci přijmout s vyšším věkem více materialistické hodnoty. Předpovídal, že jak mladší generace nahradí starší, dojde k celospolečenskému posunu hodnot – to souvisí i s politickou participací a podporou nových typů politických stran (Inglehart 1971, str. 991–1017). Takový posun je motivován odlišnou zkušeností generací v průběhu dospívání. Také zdůrazňuje, že není unikátní pouze pro západní Evropu a dojde k němu vždy, když se tyto zkušenosti liší (Inglehart 2008, str. 132–145). Podle jeho vize můžeme například předpokládat, že generace, která vyrůstala v průběhu normalizace bude mít jiné priority než generace vyrůstající ve svobodné samostatné České republice.

Podle Ingleharta vede změna hodnot mezi generacemi ke vzniku nových politických témat, a s tím ke vzniku nových politických stran, které je řeší (Inglehart 1997, str. 237–266). Post-materiální strany jsou například významně zaměřené na ekologii, feminismus a mírové problémy. Více také hájí demokratické hodnoty a pravidla. Kitschelt tyto strany označuje jako levicově libertariánské a řadí mezi ně právě ekologické strany (Kitschelt 1989, str. 5). Dlouhodobým důkazem post-materiální hodnotové změny může být nárůst počtu zelených a environmentálních stran (Tranter a Western 2009, str. 148; Bennulf a Holmberg 1990, str. 172–176). Zda tato změna následně motivuje i vývoj v zaměření jednotlivých zelených stran, je ale otázkou. Tranter a Western (2009) tvrdí, že zelené strany dokonce posilují podporu post-materiálních hodnot ve společnosti. Přítomnost zelených stran v parlamentu podle nich zvyšuje hodnotu, kterou občané dávají post-materiálním hodnotám a Inglehartova vize by měla být upravena tak, aby brala tento faktor v potaz (Tranter a Western 2009, str. 145–164).

Zelené strany střední a východní Evropy jsou od těch západních odlišné – Inglehartova myšlenka tu lze totiž aplikovat až mnohem později. Navzájem si však jsou podobné jak svým vznikem a vývojem, tak ideologií. Ani pro jednu skupinu zelených stran však nemůžeme předpokládat, že jsou kompletně homogenní. Mohou se lišit svými parlamentními zkušenostmi,

strategií, motivací svých voličů je volit nebo částečně i svým ideologickým charakterem (Belchior 2010, str. 487–488).

K rozmachu zelených hnutí ve střední i východní Evropě došlo hlavně v 80. letech, na jejichž závěru hrála důležitou roli při pádu komunistických režimů. Hnutí byla motivována hlavně vysokým stupněm škod, kterých se dopustila prioritizace např. těžkého průmyslu na životním prostředí. Disent si environmentální problémy oblíbil a využíval konkrétní kauzy jako popudy ke své činnosti. Na první pohled byla taková témata také apolitická a snaze o jejich řešení bylo ze strany komunistické vlády těžké vzdorovat. Samy se jim proto často věnovaly, aby zpochybnila významnost opozičních hnutí, zatímco ty environmentalismus využívaly pro legalitu své existence. Ačkoliv bylo téma ochrany životního prostředí v tomto období široce rozšířené a věnovalo se mu mnoho vládních i protivládních organizací, s pádem režimů se jeho popularita značně snížila (Waller a Millard 1992, str. 160–163).

Carter ve své studii popisuje, že se dnes problematika environmentální ochrany dostává často do konfliktu s prioritami současných tradičních stran, které se řídí klasickými problémy v rámci pravolevého rozdělení, jako je například ekonomický rozvoj a politická soutěž (Carter 2013, str. 74). Mnoho zelených stran se proto rozhodlo nestát se pouze single-issue stranami s prioritou pro environmentální problémy, ale zapojilo do svých programů i další liberální témata jako je imigrace, ženská práva, práva menšin, pacifismus nebo liberální postoje k mnoha ekonomickým problémům (Carter 2013, str. 74–75). Z Carterovi analýzy dat z Comparative Manifesto Project a Chapel Hill Expert Survey vyplývá, že pro všechny zelené strany je klíčová ideologie environmentalismu. Podle jeho analýzy zaplňuje pouze okolo 10 % obsahu politických programů například u postkomunistických států včetně Česka, Estonska a Maďarska, zatímco na Západě se četnost environmentálních problémů v zelených programech pohybuje až k 25 % (Carter 2013, str. 80).

Podobě programů zelených stran se budu věnovat i v této práci, abych zjistila, zda a jak se v čase mění politické programy zelených stran v post-komunistické střední Evropě. V rámci výzkumné otázky budu zjišťovat, zda existují určitá společná témata, která v rámci priorit zelených stran ustupují do pozadí (nebo naopak do popředí), a čím mohou být takové programové změny motivovány. Také mě zajímá, zda dochází v důsledku změn v jednotlivých tématech k posunu ideologického zaměření stran.

1.1.2 Základní rysy zelené ideologie

Zelená politika je fenomén zahrnující krom problematiky environmentální udržitelnosti také další témata, jako je například decentralizace, globální bezpečnost nebo demokracie. Přestože zelené strany existují v mnoha podobách, jsou konkrétní hodnoty, které stojí v základu jich všech. Jedná se samozřejmě o environmentalismus, který se v jejich agendě projevuje od požadavků menších změn ve způsobu života jednotlivců (třídění odpadků, produkovaní a spotřeba věcí), až po názory na jaderné zbraně a energetiku. Všechny zelené strany také nabízejí kritiku podoby moderní průmyslové společnosti tím, že zdůrazňují nejen environmentální, ale i sociální dopady ekonomického rozvoje a technologického pokroku. Stejně tak důležitá je starost o blahobyt jednotlivců a světový mír. Zelená ideologie se tedy zakládá ze souboru hodnot, které nahrazují moderní život spojený s ekonomickým růstem, technologiemi a množением služeb a materiálních věcí, jednodušším životem s čistější planetou a lokálními zásahy řešícími globální problémy (Bomberg 1998, str. 1–11).

Robert Goodin ve své knize *Green Political Theory* (1992) vysvětluje přítomnost témat, která nejsou specificky spojená s environmentalismem, ale přesto jsou součástí programů zelených stran, jejich zapadáním do *zelené hodnotové teorie* – morální vize, která sjednocuje zelené politické programy. Patří sem například idea nezvratitelnosti škod na přírodě, myšlenka udržitelného vývoje a dlouhodobých důsledků našich současných činů i spojitost mezi ochranou životního prostředí a emancipací utlačovaných menšin. Patří sem i post-materiální hodnoty zmíněné výše (Goodin 1992, str. 14–77).

Ač zelená hodnotová teorie jednotlivá zelená hnutí spojuje, existují v nich interní rozdíly v přístupu k ekologii. Arne Naess (2008) ekology rozděluje na *hluboké* a *mělké*. Koncept *mělké ekologie* má obecně větší vliv a zdůrazňuje udržování přírodních zdrojů ve prospěch lidí z rozvinutých zemí. Na druhé straně stojí *hluboká ekologie*, která není tak vlivná, ale za to je mnohem komplexnější. Naess její hlavní myšlenky shrnuje do sedmi bodů, z nichž některé v určitých případech získávají více pozornosti (např. přírodní znečištění), ale zpravidla fungují dohromady. První bod chápe přírodu jako něco, čehož je lidstvo součástí, a jejíž ochrana je proto pro všechny žádoucí, protože jsou navzájem propojení v síti organismů. Druhý bod zdůrazňuje rovnost všeho živého, další zase benefity diverzity (ve způsobech života, kulturách i ekonomik). Čtvrtý bod doplňuje, že tato diverzita ale nesmí vést k vykořisťování skupin. Pátý bod zahrnuje vystupování proti znečištění a plýtvání přírodními zdroji. Další bod vypichuje rozdíl mezi komplikovaností a komplexností ve vztahu k budoucímu vývoji ekologicky

odpovědné politiky. Poslední bod potom podporuje decentralizaci k vyzdvihnutí lokálních zájmů (Naess 2008, str. 95–100).

Pojmy mělké a hluboké ekologie rozdělují zeleně smýšlející aktivisty a pouhé podporovatele. Mělkými ekology se mohou stávat například nezelené strany, které do svých agend nově zelenou politiku zavádí. Pro rozdíly v rámci konkrétních zelených politických organizací se využívají pojmy *fundamentalisté* a *realisté*. *Fundamentalisté* jsou spíše proti spolupráci s tradičními stranami, zatímco *realisté* přijímají, že pro parlamentní politiku je klíčový kompromis. Pokud však ve straně dosáhne k většímu konfliktu mezi těmito skupinami, většinou skončí vítězstvím realistů – většina podporovatelů je přirozeně nakloněná kooperaci s jinými stranami ve snaze dosáhnout alespoň některého ze svých cílů (Schreurs, Papadakis 2009, str. 43–46).

Přestože se v mnoha ohledech jednotlivé zelené strany liší, všechny čelí podobným výzvám, hlavně otázce, jakým způsobem si mají udržet své základní hodnoty a zároveň se vyjadřovat k tématům tradičních mainstreamových stran (Bomberg 1998, str. 25). Také patří do své vlastní zelené stranické rodiny. Přítomnost stranické rodiny je podmíněná například podobným názvem, podobnými kořeny a sociální základnou svých voličů, politikou a ideologií (Mair and Mudde 1998, str. 214-215).

1.1.3 Zelenání politiky mainstreamových stran

V počátku zeleného hnutí se zelení aktivisté řadili mimo tradiční pravolevou ideologickou škálu, aby zdůraznili svou odlišnost od tradičních stran, které na environmentální problémy, přesahující toto rozdělení, nereagovaly. Jak ale environmentalismus v rámci post-materiální výměny hodnot začínal postupovat do povědomí občanů i stran, stával se větší výzvou pro tradiční pravolevé stranické struktury (Dalton 2009, str. 161–162). S rostoucí popularitou zeleného hnutí tedy rostla i potřeba starších etablovaných stran zapojit jeho úspěšná témata do vlastních programů v rámci soutěže o voličské hlasy. Pro mainstreamové strany je to typický způsob marginalizace single-issue hnutí. Jedná se ale z velké části pouze o ty nejpopulárnější a nejméně kontroverzní programové body (např. obnova lesů, omezení přírodního znečištění...) (Goodin 1992, str. 12). Mezi témata, kterým se tradiční strany vyhýbají, patří hlavně aspekty environmentalismu, jež mají ekonomické nebo volební dopady (Schreurs, Papadakis 2009, str. 48).

Goodin popisuje mimo jiné i dva způsoby, jakými nezelené strany mohou přijímat zelené hodnoty. První strategie – *mimicking green values* – vykresluje situaci, kdy mainstreamové

strany do svých agend na první pohled přijmou zelené problémy, ale tím jejich zapojení končí, a dále se jimi pravděpodobně zabývat nebudou. Druhá – *swamping green values* – ukazuje, jak mainstreamové strany utopí environmentální témata, jež nejprve přebrala, ve velkém množství jiných, pro ně relevantnějších, cílů (Goodin 1992, str. 93).

Významnou roli v přijetí environmentální politiky státy a jejich stranami může mít vstup do Evropské unie. Environmentální politika EU dokázala posunout úroveň ochrany životního prostředí svých členských států mnohem dál, než by se jinak dostala, a ovlivnila tak i zájmy politických stran (Bomberg 1998, str. 52–53).

Vývoj konfliktních linií úzce souvisí s mou výzkumnou otázkou hledající změny ve vývoji volebních programů politických stran. Post-materiální štěpení hodnot Roberta Ingleharta nejenže vedlo k samotnému vzniku zelených stran, může ale také dlouhodobě ovlivňovat politickou agendu jednotlivých stran a vysvětlovat posuny v četnosti konkrétních témat souvisejících i nesouvisejících s post-materiálními hodnotami. Výskyt témat nespojovaných přímo s environmentalismem opodstatňuje Robert Goodin jejich zařazením pod jednu morální vizi zelené hodnotové teorie. Jaký je jejich poměr vůči ostatním tématům politických stran ve volebních programech bude reflektováno v této práci. Otázkou je také do jaké míry přijímají téma environmentalismu ostatní relevantní politické strany v rámci konceptu jak mělké, tak hluboké ekologie v procesu zelenání svých programů v boji o voličské hlasy.

1.2 Metodologie

K zodpovězení představené výzkumné otázky využiji komparativní kvantitativní obsahovou analýzu. Srovnání proběhne ve dvou rovinách. Nejprve půjde o srovnání vývoje programů zelených stran s programy ostatních relevantních politických stran vybraných států. Poté o srovnání vývoje jednotlivých politických programů stran zelených v průběhu daného časového období. Mezi výhody obsahové analýzy patří možnost pracovat s nestrukturovaným textem jako s daty, citlivost na kontext vybraných případů, který doplní kvantitativní analýzu a ovlivňuje následně vyvozené závěry, a schopnost vypořádat se s velkým množstvím dat (Krippendorff 2004, str. 40–43).

Jako případy jsem zvolila čtyři státy s přihlédnutím k několika skutečnostem. První z nich je geografická blízkost v rámci širší střední Evropy. Dalším faktorem je historický kontext obtěžkaný komunistickou minulostí, který značně ovlivňuje jak celkový vývoj, tak současnou podobu politických scén ve všech vybraných státech. Počet případů jsem vybrala také s přihlédnutím k doporučené délce bakalářské práce a dostupnosti dat z CMP. Hlavním

faktorem ovlivňujícím výběr případů byla i podoba jejich zelených stran. Pro rozmanitost případů se jedná se o státy se stále velice úspěšnými zelenými stranami (Maďarsko), kdysi úspěšnými (Česko, Estonsko) i politicky nepříliš relevantními zelenými stranami (Polsko). Úspěšností je míněno hlavně zastoupení v parlamentu. Jelikož databáze CMP podle svých pravidel se stranami, které nezískaly ani jedno křeslo v Parlamentu, zpravidla nepracuje (Volkens et al. 2015, str. 2), takové strany nejsou zařazeny ani v této práci. Výjimkou jsou však strany, které byly například úspěšnější v minulosti (třeba estonští Zelení, kteří po dvou volebních úspěších klesli v roce 2015 na 0,9 %) nebo jako součást koalice (polští Zelení v koalici se Svazem demokratické levice nebo Sjednocenou levicí). Například slovenská Strana zelených je velmi slabá, ve volbách v posledních dvaceti letech se buď neúčastnila nebo nedosáhla ani jednoho procenta, a proto není zahrnuta (Štatistický úrad SR c2020). Zástupcem Pobaltských států jsem zvolila Estonsko, přestože Litva i Lotyšsko také nabízejí velmi zajímavé zelené strany. Hlavním důvodem pro zvolení pouze jednoho Pobaltského státu byly naplněné kapacity zvoleného množství případů a rozhodnutí vybrat pro pestrost případů z této skupiny pouze jednoho zástupce. V rámci širší Evropy tak zbývá pouze Slovinsko se stranou *Andrej Čuš in Zeleni Slovenije*, která ve vybraném časovém období také nedosáhla žádného relevantního volebního výsledku (Republic of Slovenia: State Election Commission c2020).

Kvantitativní data, o která se budu v práci převážně opírat, budou čerpána z databáze projektu Comparative Manifesto Project, který studuje volební programy pro výzkum politických preferencí stran prostřednictvím obsahové analýzy. Jednotlivé programy jsou zakódovány podle jednotných pravidel – CMP nabízí procentuální četnost výskytu tezí, jež jsou zobecněny zařazením pod přiřazený kód. Data jsou tak připravena pro komparaci.

Vybrala jsem časový horizont deseti let 2005–2015, během nichž proběhly tři volby do dolní komory poslanecké sněmovny či jednokomorového parlamentu, a zároveň Evropu otřásla ekonomická krize. Pro výzkum byly vybrány na sebe navazující relevantní programy. Pro českou Stranu zelených se jedná o programy do voleb v roce 2006, 2010 a 2013. Pro maďarské *Lehet Más a Politika* pouze programy do voleb 2010 a 2014, jelikož v předchozích volbách strana neexistovala, a u Estonských zelených se jedná o programy z let 2007, 2011 a 2015. Pokud polská *Partia Zieloni* (do roku 2013 *Zieloni* 2004) kandidovala od svého vzniku do Sejmu, vždy byla součástí nějaké koalice. Vydala však i vlastní programy – v potaz budou tedy brány programy z let 2005 a 2011 (v roce 2007 strana kandidovala pouze do Senátu). Mezi zelené strany, které CMP zakódované nenabízí, patří Estonsko 2015 a Polsko

2005 a 2011 z důvodu nízkého počtu získaných hlasů. Tyto programy proto zakóduji manuálně podle předepsaných pravidel CMP (Volkens et al. 2015).

Jako ostatní parlamentní strany, s vývojem jejichž programů budu porovnávat vývoj programů zelených stran, jsem zvolila nejrelevantnější aktéry pro období 2005–2015. Pro Česko se jedná o ODS, ČSSD, KDU-ČSL a KSČM. V komparaci estonských stran volím strany ER, KE, SDE a IRL. U Polska jde o PO, PiS a PSL a u Maďarska o FIDESZ, MSZP a Jobbik. Komparace v rámci vývoje jednotlivých výše zmíněných stran bude, s přihlédnutím k rozsahu práce, omezena pouze na témata, u nichž dochází k nejmarkantnějším změnám.

Nejprve manuálně doplním chybějící data pro zelené strany Polska a Estonska podle pravidel kódování CMP (Volkens et al. 2015). Kódování probíhá ve dvou krocích. Nejprve jsou označena jednotlivá tvrzení, která CMP nazývá „kvazi-věťami“, a ty jsou poté zařazeny pod konkrétní kód z 56 možných. Jako součást textu volebního programu se nepočítají nadpisy kapitol či sekcí, ani statistiky, tabulky nebo úvodní slova, která nesouvisí s cíli strany. Zařazení je podmíněno odpověďmi na následující otázky: „*Jakou zprávu se snaží strana svým voličům předat?*“ a „*Jaká témata jsou pro stranu důležitá?*“ Každá věta je alespoň jednou kvazi-věťou a jednu kvazi-věťu nikdy netvoří více vět v textu. Jedna věta však může tvořit více kvazi-vět, pokud obsahuje více tvrzení, která spolu přímo nesouvisí. Pokud tvrzení nejde jednoznačně zařadit k příslušnému kódu, je potřeba vzít v potaz kontext okolních vět, odstavce či celé kapitoly. Také je nutné mít na paměti, že cíle tvrzení mají většinou přednost před nástroji, kterými jich chce strana dosáhnout. Při určování kódů je tedy potřeba pochopit podstatu tvrzení nikoliv pouze klíčová slova, která obsahuje. Není vyloučené najít v programu tvrzení, která si navzájem protirečí (Volkens et al. 2015, str. 5–13).

K určení posunu ideologie strany na pravolevé ideologické škále bude využit „rile index“ Ten vychází z výpočtu z předem určených kódů, které jsou označeny buď jako levicové, nebo jako pravicové – viz tabulka č. 1 (Volkens et al. 2018).

LEVICE	PRAVICE
103 Anti-Imperialism	104 Military: Positive
105 Military: Negative	201 Freedom and Human Rights
106 Peace	203 Constitutionalism: Positive
107 Internationalism: Positive	305 Political Authority
202 Democracy	401 Free Market Economy
403 Market Regulation	402 Incentives: Positive
404 Economic Planning	407 Protectionism: Negative
406 Protectionism: Positive	414 Economic Orthodoxy
412 Controlled Economy	505 Welfare State Limitation
413 Nationalisation	601 National Way of Life: Positive
504 Welfare State Expansion	603 Traditional Morality: Positive
506 Education Expansion	605 Law and Order: Positive
701 Labour Groups: Positive	606 Civic Mindedness: Positive

Tabulka č. 1: CMP kódy zařazené pod levici/pravici (Volkens et al. 2018)

Výpočet je odečtením procentuálních hodnot zařazených pod levici od hodnot zařazených pod pravici.

$$rile = R - L$$

Výsledek může dosahovat hodnot od -100 do 100 s tím, že negativní hodnoty vyjadřují příklonění k ideologické levici, zatímco pozitivní hodnoty k pravici (Volkens et al. 2017). Mnoho autorů tento výpočet kritizuje či doplňuje (Lowe et al. 2011; Franzmann and Kaiser 2006; Jahn 2011). Nejdůležitější výtkou je ale ta od Möldera (2016), která upozorňuje na nepřesnost indexu při aplikaci na postkomunistické státy střední a východní Evropy (Mölder 2016). Pro určení změny v čase pro tuto práci i tak index poslouží dostatečně.

Data přehledně uspořádám do tabulky a případných grafů, které poslouží jako výchozí body následné komparace. Komparovány budou nejprve kvantitativní data popisující vývoj jednotlivých programů všech stran v čase i napříč státy, a poté se zaměřím pouze na zelené strany. Závěry získané kvantitativním výzkumem budu zároveň hodnotit s přihlédnutím k datům kvalitativním. Zda došlo u strany k výraznější změně v ideologickém zaměření politického programu, bude krom posunu v rile indexu indikováno také výraznějším skokem v hodnotě četnosti výskytu konkrétních témat nebo přijetím tématu, které dosud zmíněno

nebylo či naopak. Závěry z komparace jak rile indexu, tak ze srovnání četností výskytu jednotlivých kódů využiji k zodpovězení výzkumné otázky zmíněné v předchozí části.

2 Empirická část

V této části práce představím nejprve obecný kontext politických scén jednotlivých států a jejich zelených hnutí, který mi bude nápomocný k následné komparaci. Zaměřím se na období let 2005–2015 a přihlédnou k politickým událostem, které mohly působit jako katalyzátory změn priorit jednotlivých stran. Jednou z nich jsou například okolnosti vstupu do EU v roce 2004, kdy bylo přijato 10 nových zemí, včetně Česka, Estonska, Maďarska i Polska. Dalším významným faktorem je průběh ekonomické krize od roku 2008. Zmíním i kontext vybraných parlamentních voleb a charakterizuji nejrelevantnější politické strany. Následně budu v komparativní části analyzovat kvantitativní data z CMP a ty porovnáám napříč volebními roky i státy s ohledem na dříve nastíněný politický kontext.

2.1 Představení případů

2.1.1 Česká republika

2.1.1.1 Český politický kontext okolo let 2005–2015

Emoce spojené se vstupem do EU, který si v referendu v červnu 2003 odhlasovalo více než 77 % voličů, doznívají i v roce 2005. Již od začátku vyjednávání o vstupu České republiky do EU se politické strany začaly europeizovat. Napříč většinou hlavních stran tak ohledně podpory zapojení se do EU došlo ke konsensu. Tím bylo značně ovlivněno i veřejné mínění a celkový pohled společnosti na EU, což vyústilo v pozitivní výsledek referenda (Baun et al. 2006, str. 249–251).

V roce 2006 bylo soupeření politických stran ve volbách do Poslanecké sněmovny spíše bipolární, stejně jako tomu bylo už od roku 1996 – s ČSSD na jedné straně a ODS na straně druhé. ODS je liberálně-konzervativní pravicová strana, která prosazuje svobodu jednotlivce, vládu práva a volný trh. Klade důraz na soukromé vlastnictví, nízké daně, podnikavost, snižování byrokracie, individuální zodpovědnost, zdravé veřejné finance a nezadluženou budoucnost. Její vztah k EU je „střízlivý a racionální“ (ODS c1991–2020). Obecně si ale nese nálepkou euroskeptické strany, jejíž euroskepticismus je spojený hlavně s jedním ze svých bývalých leaderů, Václavem Klausem (Hanley 2004, str. 19). Je také obecně brána jako strana, která se o ochranu životního prostředí příliš nezajímá, či je k ní dokonce skeptická. Až v loňském roce současný leader Petr Fiala představil ekologii jako jedno z nových témat

strany (Bartoníček 2019). V historii České republiky byla ODS dvakrát vítězem voleb do Poslanecké sněmovny. Několikrát byla členem vlády. Konkrétně se jedná o vlády působící v letech 1992–1996, 1996–1998, 2006–2007, 2007–2009 a 2010–2013. Spolu s ČSSD zaznamenala strana propad ve volební podpoře od roku 2010 (Charvát, Just 2016, str. 98).

Druhá největší strana ve vybraném období je sociálně-demokratická levicová strana ČSSD. Je nejstarší českou politickou stranou, založena byla v roce 1878 jako Československá sociálně demokratická strana dělnická (Malíř a Marek 2005, str. 1463). Označuje se za levicovou proevropskou stranu zdůrazňující sociální benefity pro širokou veřejnost (Spáč 2013, str. 111–112). Soustředí se na podporu rodin, seniorů, kvalitní zdravotní péči, školství a bezpečnost v rámci budování sociálního státu. Součástí jejího programu je také rovnoprávnost a ochrana životního prostředí (ČSSD 2017). Sněmovní volby vyhrála celkem čtyřikrát, součástí vlády byla v letech 1998–2002, 2002–2004, 2004–2005, 2005–2006, 2014–2017 a od roku 2018 jí stále je, přestože její voličská podpora dramaticky klesla (ČSÚ c2020).

Legálním následovníkem Komunistické strany Československa je současná KSČM. Česká republika je jedna z mála postkomunistických zemí, ve kterých nedošlo k přetvoření původní komunistické strany v jistou podobu socialistické strany (Balík 2005, str. 140). Na rozdíl od jiných bývalých komunistických států také neprošel od pádu režimu program KSČM dosud výraznější proměnou. Zároveň však až do roku 2017 jejich podpora neklesla pod 10 % hlasů ve sněmovních volbách. (Havlík, Kopeček 2008, str. 186). Ve stejném roce se zároveň poprvé od sametové revoluce dostala tato strana do vlády.

Překvapivý byl ve volbách v roce 2006 nárůst popularity Strany zelených (SZ), která získala celkem 6 křesel se svým programem kombinujícím ochranu životního prostředí se sociálním a ekonomickým liberalismem. Pravicové strany ve svých kampaních pojalý volby téměř jako referendum o tom, zda se komunisti dostanou znovu k moci. Poprvé v historii České republiky získala vítězná strana (ODS) 35 % hlasů, obě první strany více jak 30 % a méně než 6 % hlasů bylo ztraceno. Premiérem byl jmenován Mirek Topolánek, který po problémech s neochotou ČSSD podpořit jeho vládu, utvořil menšinovou vládu s KDU-ČSL a SZ. Ta získala důvěru až napodruhé v lednu 2007 (Linek 2007, str. 929–936). KDU-ČSL je křesťanskodemokratická, konzervativní strana založená na křesťanských hodnotách a principech (KDU-ČSL c2018) a další stabilní součást českého stranického systému. Přestože je pro svůj důraz na tradiční hodnoty spíše pravicová, věnuje se i sociálním tématům. Lze ji proto označit jako centristickou stranu s lehkým přesahem doprava a vysokým koaličním potenciálem. Byla součástí několika vlád, jak středopravicových, tak středolevicových (Havlík, Kopeček 2008, str. 187). Jednalo

se o vlády v letech 1992–1996, 1996–1998, 1998–1998, 2002–2006, 2007–2009, 2013–2014 a 2014–2017 (ČSÚ c2020).

Česká vláda se o potlačení efektů ekonomické krize snažila v jejích počátečních fázích velmi omezeně. Pravicová koalice Mirka Topolánka nejprve zlehčovala hloubku krize, poté ale přišla s anti-krizovým plánem. Nahradila ji prozatímní vláda v březnu 2009, která diskutovala o anti-krizovém balíčku, ve výsledku se ale soustředila hlavně na snížení rozpočtového deficitu. V druhé polovině roku 2009 se krize v Česku zpomalila, HDP vzrostlo, ale tento nárůst se opět zpomalil v roce 2011. K druhému propadu došlo na začátku roku 2012 (Myant 2013, str. 187).

I přes plán předčasných voleb, došlo k dalším volbám podle původního plánu v květnu 2010. V průběhu volebního období 2006–2010 výrazně klesla podpora KDU-ČSL a SZ, ani jedna strana tak ve volbách nepřekročila 5% klauzuli. Na scénu přišly dvě nové strany — TOP 09 a Věci veřejné (VV). Hlavním tématem voleb se stala ekonomická krize a schodek rozpočtu. Korupce byla také jedním z významných témat. Výsledky voleb byly překvapující — přestože předvolební průzkumy přisuzovaly sociálním demokratům více jak 30 %, získali pouhých 22 %. Mezi ziskem ODS a nové TOP 09 byl rozdíl pouhých dvou hlasů a pozice ODS jako lídra české pravice byla ohrožena. Sociální demokraté nebyli ani s KSČM schopní sestavit vládu a ani žádné jiné strany s nimi nebyly ochotné spolupracovat. Vláda byla nakonec sestavena ze zástupců ODS, TOP 09 a VV premiérem Petrem Nečasem (Linek 2011, str. 948–954). Jasně ideologicky zaměřené strany, které vedly českou stranickou politiku před rokem 2010, byly oslabeny novými stranami vymezujícími se proti stávajícímu politickému establishmentu. S poklesem volební podpory tradičních stran také skončil dosavadní způsob stranické soutěže dominovaný soubojem ODS s ČSSD (Charvát, Just 2016, str. 98–99).

V roce 2013 došlo v České republice k první přímé volbě prezidenta republiky, jejíž vítězem se stal Miloš Zeman. V červnu padla pravicová vláda vedená ODS po skandálech premiéra Nečase. Miloš Zeman jmenoval novou vládu, která však poprvé v české historii nezískala důvěru Parlamentu, a došlo proto k předčasným říjnovým volbám. V nich pro rostoucí nespokojenost voličů s českou politikou uspělo několik nových populistických stran včetně ANO 2011, které spolu s ČSSD a KDU-ČSL utvořily novou vládu. Vítězem voleb se stala ČSSD s více jak 20 % hlasů, což byl jen o pár procent vyšší zisk, než zisk strany ANO 2011. Další úspěšnou novou stranou byl Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury. Ve volbách došlo k hlubokému propadu mnoha úspěšných stran. VV po ztrátě podpory nekandidovaly, SZ nezískala žádná křesla a TOP 09 ztratila mnoho procent hlasů oproti minulým volbám. Podpora

ODS klesla těsně nad hranici 5 % a relativní stabilita českého stranického systému tak skončila (Linek 2014, str. 92–96).

	2006	2010	2013
ODS	35,38 %	20,22 %	7,72 %
ČSSD	32,32 %	22,08 %	20,45 %
KDU-ČSL	7,22 %	4,39 %	6,78 %
KSČM	12,81 %	11,27 %	14,91 %
SZ	6,29 %	2,44 %	3,19 %
VV	–	10,88 %	–
TOP 09	–	16,70 %	11,99 %
ANO 2011	–	–	18,65 %
Úsvit	–	–	6,88 %

Tabulka č. 2: Volební výsledky českých parlamentních stran mezi za dané období; Český statistický úřad c2020

2.1.1.2 České zelené hnutí do roku 2015

Obecně bylo i v Československu ekologické hnutí nejsilnější v 80. letech. Zapojeno do něj bylo mnoho organizací, ať těch oficiálních, tak neoficiálních či zakázaných. Mnoho účastníků ekologických hnutí patřilo zároveň i do disidentských skupin (Vavroušek 1991; Jehlička a Kostecký 1992, str. 73). Narozdíl od ostatních zkoumaných států zde spojitost zeleného hnutí s pádem režimu končí.

V prosinci 1989 vznikl Zelený kruh, do kterého se zapojilo několik environmentálních skupin z Čech, Moravy i Slovenska. Zelené hnutí svým postupným zapojováním se do politiky ale sláblo (Vavroušek 1991; Jehlička a Kostecký 1992, str. 73). Strana zelených byla první stranou, která vznikla po listopadu 1989. Založena byla lidmi, kteří dosud nepatřili k žádným environmentálním skupinám či organizacím — to se pro ně stalo později slabinou, zástupci ostatních skupin k nim byli nedůvěřiví (Jehlička, Kostecký 1992, str. 74, 90). Skládala se ze tří regionálních organizací (české, moravské a slovenské) s oddělenou pražskou organizací. Ta byla ve veřejném mínění vnímaná jako organizace založená lidmi blízkými komunistické straně. Do voleb v roce 1990 šli Zelení s podobným programem jako všechny ostatní strany. Očekávali velký úspěch okolo 10 % voličských hlasů, i na základě průzkumů veřejného mínění. Jediná křesla, která se Straně zelených ale nakonec podařilo získat, byla ta do Slovenské národní rady, jejíž volební klauzule byla stanovena pouze na 3 % (Jehlička, Kostecký 1992, str. 75). Nejasná politická orientace a postoj k hlavním otázkám, vnitřní rozpory (hlavně v souvislosti

s pražskou organizací) a časté změny názorů Straně zelených k úspěchu nepomáhaly, jelikož nedokázaly přesvědčit členy ekologických hnutí k důvěře v to, že strana poskytne potřebná řešení k environmentálním problémům (Jehlička, Kostelecký 1992, str. 92–93).

I po zbytek devadesátých let se staly neziskové organizace klíčovými aktéry environmentální politiky, zatímco samotná SZ upadala. V roce 1992 došlo k hromadnému odchodu až dvou třetin členů poté, co vedení strany rozhodlo o spolupráci s ČSSD a Agrární stranou v rámci levicové koalice Liberálně-sociální unie. Ta Straně zelených sice získala tři křesla v České národní radě a tři další ve Federálním shromáždění, přesto ale dále propadala. V roce 1996 nebyla schopná kandidovat ve volbách do Poslanecké sněmovny pro nedostatek financí a na konci roku 2001 měla dokonce pouze 239 členů (Jehlička, Kostelecký 2003, str. 133–135).

V roce 2002 šla Strana zelených do voleb v čele s Miroslavem Rokosem – pětiprocentní volební klauzuli se jí s 2,36 % ale překonat nepodařilo. Následoval úspěch v pozdějších komunálních volbách, ve kterých se jí povedlo získat 101 zastupitelských mandátů (Čaloud, Foltýn, Havlík 2006, str. 23–24). Následující vnitrostranické rozpory mezi „tmavými“ zelenými, zaměřenými na sociální změny mířící k environmentálním cílům, a „světlými“ zelenými, většími reformisty, vyvrcholené odchodem části vedení, byly vyřešeny až zvolením Martina Bursíka předsedou strany místo Jana Beránka v roce 2005 (Jehlička, Kostelecký, Kunštát 2011, str. 418–420). Zatímco Bursíkovi předchůdci viděli Stranu zelených spíše jako širokou alianci malých liberálních a zelených subjektů, Bursík přišel s vizí samostatně postupující strany. Za Bursíkova vedení se strana stala významnou alternativou k tehdejší politickým elitám stojícím mimo tradiční pravolevou škálu (Čaloud, Foltýn, Havlík, 2006, str. 25).

Mezi příčiny úspěchu Strany zelených ve volbách do Poslanecké sněmovny České republiky v roce 2006 lze řadit konec stranických rozporů, nedostatek konkurence na poli alternativních stran, strategicky vhodně určenou politickou kampaň nebo i výhodu podpory z řad podceňovaných nerozhodnutých voličů. Po úspěšném obsazení šesti křesel v Poslanecké sněmovně se Zelení odmítali identifikovat jak s pravicí, tak levicí. Zároveň ostře vystupovali proti jakékoliv spolupráci s KSČM. Celé volební období je ale typické obnovením vnitrostranických neshod (Havlík 2010, str. 27).

Při vyslovování důvěry kabinetu Mirka Topolánka hlasovali pro, při druhém pokusu o sestavení vlády obsadili se svými šesti mandáty celé čtyři ministerské pozice v pravostředové vládě. Zelený byl ministr zahraničních věcí, ministr životního prostředí, ministr školství a ministr pro lidská práva a práva menšin (Jehlička, Kostelecký 2011, str. 421). V roce 2007

byl jako předseda strany znovuzvolen Martin Bursík, jehož první místopředsedkyní se stala Dana Kuchtová. Ta však v roce 2007 rezignovala na post ministryně školství po ostré kritice za údajné nedostatečné čerpání prostředků EU. To vedlo k prohloubení sporů mezi Zelenými, kteří vinili Bursíka z nedostatečné obhajoby Kuchtové a čistek ve straně (Halík 2010, str. 27–28). Další stranické rozpory přišly i v následujících letech. Bursík ze strany odešel po neúspěšných volbách do Evropského parlamentu v roce 2009 a jeho nástupcem byl zvolen Ondřej Liška (Havlík 2010, str. 28–30).

Do voleb 2010 prošly vývojem všechny politické strany. Změnil se počet relevantních stran i jejich koaliční potenciál. Obecná nespokojenost české společnosti s politickou situací vedla k poranění všech stran zapojených do voleb 2010, avšak Zelených se dotkla nejvíce. V roce 2010 pro ně hlasovalo pouhých 2,4 % voličů (Jehlička, Kostelecký 2011, str. 422–425). Mezi další příčiny neúspěchu může být například nástup nových stran TOP 09 a Věcí veřejných, které stáhly část nerozhodných voličů, jež se v roce 2006 významně podíleli na výjimečném výsledku Strany zelených. Odchod lídra strany Martina Bursíka v roce 2013, jehož popularita byla v předchozích volbách významným faktorem, jim také uškodil.

V roce 2013 si strana polepšila a ve volbách do Poslanecké sněmovny získala 3,2 % hlasů (ČSÚ c2020). Ve Sněmovně však Zelení žádná křesla neobsadili a nepravděpodobnost budoucího zopakování jejich úspěchu z roku 2006 se potvrdila. V roce 2017 navíc získali ještě o více jak polovinu méně hlasů – 1,5 % (ČSÚ c2020).

2.1.2 Estonsko

2.1.2.1 Estonský politický kontext okolo let 2005–2015

Narozdíl od například Maďarska byl politický systém v Estonsku po vyhlášení nezávislosti značně fragmentovaný a nestabilní. Postupem času se estonská politická scéna dělí na dva tábory — antikomunistické, protiruské a nacionální strany podporující volný trh (IRL, ER) a celkem proruské strany lpící na „sovětské nostalgii“, které jsou zároveň spíše levicové (KE, SDE a People's Union of Estonia — ERL) (Jakobson et al. 2012, str. 24–25).

Estonská reformní strana (ER) je liberální středopravicová a v současnosti největší strana v estonském Parlamentu (Riigikogu). Svou legislativní činností se snaží například omezit nadměrnou kontrolu ze strany státu, snižovat daně z příjmu fyzických osob nebo reformovat podobu sociální politiky (riigikogu.ee c2019). Vlastenecká unie a Res Publica (od roku 2018 pouze Isamaa) je pravicová konzervativní strana, která vznikla v roce 2006 sloučením stran

Vlastenecká unie a Res Publica. Mezi její hlavní cíle patří bránit národní zájmy a bezpečnost státu, růst populace, dostupné a kvalitní vzdělání pro všechny a zvyšování životního standardu (riigikogu.ee c2019).

Na druhé straně stojí Estonská strana středu – centristická strana. Je druhou největší stranou v Parlamentu. Za své cíle označuje například ekonomický růst nebo posilování bezpečnosti (riigikogu.ee c2019). Některé jejich postoje jsou také typicky levicové, podporují třeba progresivní daň (keskerakond.ee c2019). Hájením zájmů ruské menšiny ubírá většinu voličů stranám etnických Rusů (Auers, Kasekamp 2009, str. 244). Na svých webových stránkách jmenuje jako jeden ze svých hlavních cílů i ochranu životního prostředí (keskerakond.ee c2019). Podobné hodnoty potom sdílí i Estonská sociálně demokratická strana. Jedná se o umírněnou levicovou stranu, která klade důraz na hodnoty spravedlnosti, solidarity a svobody jednotlivce (riigikogu.ee 2019).

Souboj komunistické a antikomunistické rétoriky patří dodnes spolu s problémy etnicity mezi hlavní témata estonské politiky. Je ale zajímavé, že se Estonsku z větší části vyhýbá populismus, obzvláště s přihlédnutím k faktu, že je pro tamější politickou scénu typická spíše negativní rétorika. Politici ve svém vyjadřování často útočí například na sebe navzájem, na Rusy, na rusofilní obyvatele nebo na sovětský způsob myšlení. Založit novou politickou stranu je v Estonsku náročné — je nutné překonat hranici 1000 členů a jsou zakázané spojené kandidátní listiny (Jakobson et al. 2012, str. 24–62). Estonsko je výjimečné svou mírou elektronizace veřejných služeb. Například od roku 2002 mají všichni obyvatelé elektronický občanský průkaz jako primární identifikační dokument a v roce 2005 zavedl stát e-voting. Celkově měla elektronizace spíš rychlý start a její míra dnes již tak ohromující není (Toots et al. 2016, str. 56).

Estonsko bylo první zemí bývalého Sovětského svazu, kde začaly diskuse o vstupu do EU, a to již v roce 1998. Problémem byla estonská neochota vyřešit práva a integraci občanů, kteří nejsou rodilí Estonci a do Estonska se přistěhovali za sovětské okupace (Feldman 2001, str. 6–8). Přestože EU nabízela etnickým Rusům jistotu svých minoritních práv, byl jejich postoj o něco méně pozitivní než ten u samotných Estonců. V Estonsku panoval obecný konsensus napříč parlamentními stranami, i když se občas některé strany vyslovily vůči EU kriticky. I catch-all strana KE se odpoutala od své euroskeptické rétoriky, jakmile se dostala k moci v roce 2002. Většina stran, které ale nebyly součástí parlamentu využily euroskepticismus ve snaze zvýšit počet svých podporovatelů. Ve volbách v roce 2003 byly ale všechny velmi neúspěšné. Ačkoliv byly parlamentní strany EU nakloněné, estonská veřejnost patřila

před vstupem mezi nejvíce euroskeptické kandidující země, hlavně pro svůj strach z ohrožení národní identity s ohledem na historický kontext. V referendu v roce 2004 ale hlasovalo pro EU 66,83 % zúčastněných (Mikkel, Pridham 2004, str. 717–720).

Parlamentní volby v roce 2007 udržely pro Estonsko již tradiční rovnováhu mezi levicí a pravicí, kdy pravice získává okolo 55 % hlasů, zatímco levice okolo 35 %. Vítěznou stranou se stala ekonomicky liberální Reformní strana (ER), která porazila spíše levicově laděnou Stranu středu (KE) (Pettai 2008, str. 962). Volby také potvrdily novou pozici ER jako dominantního hráče, když získala největší část hlasů v Estonské novodobé historii (Solvak, Pettai 2008, str. 574). Vládu utvořila v rámci tradiční středopravicové koalice s konzervativní Vlasteneckou unií a Res Publica (IRL) a Sociální demokratickou stranou (SDE). ER pomohly probíhající sociální nepokoje ohledně stržení memoriálu Druhé světové války z dob SSSR. Proti ER se stavěla KE, která se stržením nesouhlasila a trvala na rozsáhlém vyjednávání s veterány a členy ruské menšiny. ER ze svých patriotických prohlášení následně právě v parlamentních volbách benefitovala (Pettai 2008, str. 962–965).

I Estonsko bylo silně ovlivněno globální ekonomickou krizí, jeho ekonomika byla dokonce poraněná už před krizí. Mezi lety 2008 a 2009 zažilo vážnou recesi. Přestože byl jeho pokles HDP v rámci střední a východní Evropy třetí největší, byl schodek rozpočtu v roce 2009 v regionu nejmenší. Podařilo se mu také udržet schodek veřejných financí v mezích Maastrichtských kritérií. Kroky, které Estonsko podniklo k tomu, aby se z krize dostalo, byly mimořádně účinné a v reakci na to získalo povolení ke vstupu do eurozóny od 1. ledna 2011 (Raudla a Kattel 2011, str. 163–165).

Pouze čtyři strany zůstaly v Parlamentu po volbách v roce 2011. Podpora ER a IRL mírně stoupla, největší nárůst hlasů zaznamenala SDE, zatímco největší pokles KE. Křesla v Parlamentu úplně ztratily dvě strany — Estonští zelení a People's Union — po vnitřních konfliktech a korupčních skandálech. Po odchodu SDE z vládní koalice v červnu 2009 byla vláda velmi stabilní, a toho strany ER s IRL využily i v kampani, spolu s úspěchy při zvládnutí recese a následnému připojení k eurozóně (Sikk 2012, str. 91–93).

Volby v roce 2015 představily dvě nové parlamentní strany – Estonian Free Party (Eesti Vabaerakond, EVA) a Conservative People's Party (Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, EKRE). Obě strany sdílely své pocity nespokojenosti s tradičními stranami i ideály patriotismu. Vítězem voleb se opět stala ER se svými koaličními partnery. KE se vypořádávala s korupčním skandálem svého lídra Edgara Savisaara, který byl soudem zbaven funkce starosty Tallinnu,

přesto se ale umístila na druhém místě. Podpora IRL značně klesla. Volby byly také významně ovlivněny evropskou migrační krizí, přestože Estonsko nepřijalo téměř žádné uprchlíky. Krize hrála významnou roli hlavně v politice antiliberální a krajně pravicové EKRE (Mölder 2016, str. 84–90).

	2007	2011	2015
RE	27,2 %	28,56 %	27,70 %
KE	26,08 %	23,32 %	24,80 %
IRL	17,87 %	20,52 %	13,70 %
SDE	10,61 %	17,09 %	15,20 %
EER	7,14 %	3,79 %	0,90 %
ERL	7,13 %	2,12 %	8,10 % (EKRE)
EVA	–	–	8,70 %

Tabulka č. 3: Volební výsledky estonských parlamentních stran za dané období; *IFES Election Guide c2020*

2.1.2.2 Estonské zelené hnutí do roku 2015

Estonské zelené hnutí (Estonian Green Movement, EGM) vzniklo v roce 1988 na protest sovětskému plánu fosfátové těžby na severovýchodním pobřeží. Stalo se prvním nezávislým politickým hnutím v sovětském Estonsku (Schreurs, Papadakis 2009, 80–81). Takzvaná fosfátová válka je brána jako klíčový moment estonského odporu k Sovětskému svazu (Sikk, Andersen 2009, str. 349). V zemi, kde se populace etnických Estonců zmenšila z 94 % v roce 1945 na 68 % v roce 1970 vyvolala silné emoce i možnost další ruské imigrace, kvůli potřebě nových dělníků. I problémy národní identity se staly součástí agendy estonských environmentalistů. Přijetí témat, která přímo nesouvisí s životním prostředím jim navíc pomohlo zasáhnout širší okruh voličů (Auer 1998, str. 664–665). Zde je k povšimnutí příklon estonských environmentálních skupin k pravicovějším názorům, který setrvává i do současnosti.

Nezávislosti se Estonsko, stejně jako Litva a Lotyšsko, dočkalo 1. ledna 1990. I u environmentalistů, podobně jako u ostatních antikomunistických hnutí, se uskupení postupně rozpadla na frakce, jakmile bylo dosaženo jejich hlavního požadavku — národní nezávislosti. Ty byly buď pohlceny jinými politickými stranami nebo zůstaly nadále aktivní — jejich relevance ale s časem klesla (Sikk, Andersen 2009, 353–355). Politicky orientovaní členové EGM vytvořili hned v roce 1989 Estonskou zelenou stranu. I oslabené EGM získalo v prvních volbách v roce 1990 osm křesel (Schreurs, Papadakis 2009, str. 80).

V průběhu transformace se zeleným stranám nedařilo. V roce 1992 obdrželo EGM pouze 2,6 % hlasů a jedno místo v estonském Parlamentu. Ve stejném roce se EGM i Estonská zelená strana znovu spojily a vytvořily Estonské zelené (Schreurs, Papadakis 2009, str. 80–81). Původní hnutí přestalo na čas existovat, když kleslo pod členskou hranici politických stran (1000 členů) v roce 1998 (Sikk, Andersen 2009, str. 353–355). Z fungování jako nezisková organizace se dostalo až v roce 2004, po vstupu Estonska do EU, kdy se mu podařilo získat dostatek nových členů a znovu se zaregistrovat jako politická strana. Ve volbách roku 2007 obdrželi Zelení celých 7,2 % hlasů a 6 křesel v Parlamentu (Schreurs, Papadakis 2009, str. 81). Důvodem bylo hlavně žhavé téma Nordstream, zároveň došlo v roce 2006 na pobřeží Estonska ke třem ekologickým neštěstím (Sikk, Andersen 2009, str. 355–356). V následujících letech se však takový volební úspěch již nezopakoval (Schreurs, Papadakis 2009, str. 81).

V březnových parlamentních volbách v roce 2011 získala strana 3,8 % hlasů a neobhájila tak ani jedno ze svých parlamentních křesel (IFES 2011, c2020). O čtyři roky později, ve volbách roku 2015, vybojovala dokonce pouze 0,9 % hlasů (IFES 2015, c2020). Ani v posledních volbách s 1,8 % nezopakovala svůj úspěch z roku 2007 (IFES 2019, c2020).

2.1.3 Maďarsko

2.1.3.1 Maďarský politický kontext okolo let 2005–2015

Politický systém v Maďarsku se po pádu komunistického režimu stabilizoval celkem brzy. Původně byl značně polarizován se socialisticky-liberálním blokem na jedné straně a nacionalisticky-konzervativním blokem vedeným stranou Fidesz na té druhé (Fabián 2015, str. 332). Mezi lety 1994 a 2002 docházelo k postupné koncentraci moci v jednu stranu — Fidesz. K tomu docházelo i v dobách, kdy byla středopravice v opozici. Právě v té době totiž docházelo k mezistranické spolupráci, která středopravici dostala znovu k moci v roce 1998. Přestože se Fidesz opět dostal do opozice v roce 2002, již v roce 2004 byl největší středopravicovou stranou ze všech států nově vstupujících do EU (Fowler 2004, str. 81–83). Koncem 80. let byl FIDESZ organizací mladých liberálů bojujících za radikální změnu režimu. V polovině 90. let se její směřování ale otočilo a postupně se z ní stala konzervativní středopravicová strana lpící na vlasteneckých, křesťanských a národních hodnotách (Mlejnek 2010, str. 8). Ve svém programu kombinuje jak některé ze svých dřívějších liberálních postojů a antikomunismus, tak tradiční národní a rodinná témata. Jedná se o významnou populistickou pravicovou stranu, která přitahuje hlavně křesťanské, venkovské a nacionalistické voliče (Hanley 2004, str. 19). Do parlamentních voleb ji od roku 2006 věrně doprovází pravicová

Křesťanskodemokratická lidová strana (Kereszténydemokrata Néppárt, Christian Democratic Peoples' Party, KDNP) (Mlejnek 2010, str. 9).

Příprava na členství v EU a vyjednávání se táhla přes čtyři legislativní období, změny ve vládě však proces přijetí nezpomalily. Politická podpora integrace byla silná napříč hlavními stranami, přestože se ne vždy shodovaly na podmínkách jejího dosažení. Stejně pozitivní reakci získala myšlenka evropské integrace v rámci širokého veřejného mínění (Batory 2002, str. 2–7). Referenda o vstupu do EU, které proběhlo v dubnu roku 2003, se zúčastnilo nejméně voličů ze všech států zapojených do rozšíření v roce 2004 — 45,62 %. Pro bylo 83,76 % zúčastněných voličů, kteří tím prokázali silný proevropský postoj maďarské veřejnosti. I nízká účast se dá částečně vysvětlit pozitivním sentimentem k EU — v situaci, kdy budoucí kladný výsledek referenda téměř není zpochybňován, je motivace k zapojení se do volby malá (Fowler 2004, str. 624–626;648–649). Maďarsko se stalo oficiálním členem EU 1. května 2004.

Již v roce 2006 mělo Maďarsko největší schodek rozpočtu v EU. Ekonomická opatření byla proto nutná ještě dříve, než došlo ke globální ekonomické krizi (Bessinger, Sasse 2014, str. 358–360). Parlamentní volby v roce 2006 byly ale poznamenány nejen ekonomickou, ale i politickou krizí zapříčiněnou rostoucí polarizací mezi levicovou MSZP a středopravicovou stranou Fidesz vedenou Viktorem Orbánem MSZP (Ilonszki 2007, str. 966–971). Strana MSZP vznikla v roce 1989 na popud reformátorského křídla komunistické strany. Dnes je sociálnědemokratickou stranou, které se za svou existenci povedlo třikrát zvítězit v parlamentních volbách a sestavovat vládu (Mlejnek 2010, str. 6). V rámci sociálně demokratických stran je specifická svou orientací na vlastenectví, je v tom však mnohem umírněnější než maďarská pravice (Hloušek, Kopeček 2010, str. 51).

Volební kampaň byla spojena s falešnými sliby řešení, které by zvrátily rostoucí inflaci (na podzim 2006 byla vyšší než 6 %), slábnoucí ekonomiku a míru nezaměstnanosti (7,5 %). Kvůli novým opatřením, která pro účast ve volbách od stran vyžadovala sbírání nominačních lístků, byly zvýhodněné velké strany. Vítězem voleb se stala i přes nepopularitu premiéra Gyurcsányho MSZP (Ilonszki 2007, str. 966–971). Na podzim 2006, těsně po volbách, unikl na veřejnost jeho rozhovor, ve kterém se přiznává ke lžím o reálném stavu ekonomiky za účelem vítězství parlamentních voleb. Toho dne započaly protivládní demonstrace, které pokračovaly až do roku 2009, kdy premiér Gyurcsány rezignoval ve snaze vylepšit image sociálních demokratů před nadcházejícími volbami (Bessinger, Sasse 2014, str. 358–360). Přesto tento skandál spolu s rostoucími nacionalistickými a autoritářskými sentimenty po globální krizi výrazně oslabil vládnoucí levicovou stranu. Do čela Parlamentu se tak v roce

2010 dostal Fidesz. Jednalo se také o první volby, ve kterých se utkala i nová zelená strana Lehet Más a Politika (LMP) jako alternativa k tradičním stranám (Fabián 2015, str. 332). Spolu s LMP do Parlamentu vstoupila i nová krajně pravicová radikální strana Jobbik, zatímco dvě dosud parlamentní strany — liberální SZDSZ (Alliance of Free Democrats) a konzervativní MDF (Hungarian Democratic Forum) — nepřekročily pětiprocentní klauzuli.

Jobbik je pravicová radikální maďarská strana, která vznikla v roce 2003. V roce 2006 získala pouhých 2,2 % hlasů, ale v následujících letech její popularita dramaticky vzrostla. Už v roce 2010 se stala třetí největší stranou v Národním shromáždění. Stejně jako pro ostatní krajně pravicové strany ve střední a východní Evropě do její rétoriky patří nesnášenlivost vůči menšinám (hlavně Romům), levicové populistické postoje k ekonomice a sociální konzervatismus. Jsou proti mezinárodním společnostem i organizacím. Jobbik je také jednou z mála krajně pravicových stran střední Evropy, které vyžadují i odchod z EU (Nagy, Boros, Vasali 2013, str. 229–234).

Alianci Fidesz s křesťanskými demokraty se povedlo získat dvě třetiny všech mandátů. Socialisti se stali druhou největší stranou v Parlamentu s 15 % mandátů, za nimi se stavěl Jobbik. V roce 2010 došlo také k prezidentským volbám, z nichž vyšel vítězně kandidát Fidesz Pál Schmitt, v létě došlo k rozsáhlé regulaci médií, která zapříčinila vlnu kritiky nejen v národním kontextu, ale i v kontextu EU v rámci blížícího se maďarského prezidentství. V říjnu došlo k úniku toxického červeného kalu, který zaplavil tři maďarské vesnice a zapříčinil dlouhodobé environmentální škody v západním Maďarsku (Várnagy 2011, str. 992–998).

Maďarsko bylo jediným státem, který po roce 1989 nepřijal novou ústavu, pouze zákony upravil původní komunistickou verzi (Halmai 1998, str. 189). Změnou bylo právě vítězství Fidesz vedené Viktorem Orbánem v roce 2010, kdy získal dvoutřetinovou většinu potřebnou pro úpravu ústavy. Návrh nové ústavy představil v Parlamentu v březnu 2011 a v platnost vzešla v lednu 2012. Stala se značně kontroverzní nejen pro svůj důraz na národ, konzervativní a katolické hodnoty jednotlivce i rodiny (manželství jako svazek muže a ženy), ale i úpravu maďarského rozdělení moci, které napomáhá vládě Fidesz k monopolistické kontrole demokratických institucí a upravuje pravomoci, volbu a složení ústavního soudu. Stejně tak byla kritizována i novelizace volebního zákona, která napomáhá vzniku parlamentní super většiny (Musella 2019, str. 1457–1460).

V roce 2014 se v Maďarsku konaly tři volby — parlamentní volby v dubnu, volby do EP v květnu a následně municipální volby v říjnu. Poprvé byl využit nový volební systém spolu

s novými pravidly kampaní a jejich financování. Nový volební zákon snížil křesla v Parlamentu z 386 na 199, v jednomandátových obvodech zavedl jednokolovou relativní většinu místo dvoukolové absolutní většiny. Levicové strany se spojily v široké alianci MSZP, Together 2014-PM, Democratic Coalition (DK) a Hungarian Liberal Party (MLP). Jedinou nezapojenou levicovou stranou byla LMP. Díky novému systému, ve kterém byly opoziční strany nuceny spolupracovat, vládnoucí koalice Fidesz-KDNP znovu zvítězila se dvěma třetinami mandátů, přestože její popularita za předchozí volební období klesla. Úspěch slavil i Jobbik, který s 20,22 % upevnil svou pozici na maďarské politické scéně. LMP se stala nejslabší parlamentní stranou. Levicová aliance se rozpadla ihned po volbách. Stejně tak se rozdělily i strany Fidesz a KDNP (Várnagy 2015, str. 133–139).

	2006	2010	2014
FIDESZ*	42,00 %	52,7 %	44,36 %
MSZP	40,30 %	19,3 %	25,89 % (MSZP-EGYUTT-DK-PM-MLP)
Jobbik	1,70 % (MIÉP-Jobbik)	16,7 %	20,46 %
LMP	–	7,5 %	5,24 %
SZDSZ	6,30 %	0,25 % (s MDF)	–
MDF	5,04 %	2,67 %	–

Tabulka č. 4: Volební výsledky maďarských parlamentních stran za dané období; *IFES Election Guide c2020*

*společná kandidátka s KDNP

2.1.3.2 Maďarské zelené hnutí do roku 2015

I v Maďarsku stav životního prostředí vzbudil zájem obyvatelstva hlavně v 80. letech. Zde s tím rozdílem, že důležitost ochrany životního prostředí zmiňovala i komunistická strana. Ta však informace ohledně stavu životního prostředí často zatajovala či zkreslovala, dobře si totiž uvědomovala potenciál svého selhání v oblasti ochrany životního prostředí k rozsáhlé kritice celého režimu (Sloccock 1992, str. 1). V reakci na vznikající environmentální hnutí, která i v Maďarsku sloužila jako prostor pro otevřenou a převážně legální opozici režimu, stát vydával legislativní opatření týkající se ochrany životního prostředí nebo zakládal nové instituce, aby tyto starosti směřoval spíše do režimem akceptovatelných aktivit (DeBardeleben 1991, str. 7).

Oproti Polsku a ČSSR v Maďarsku nevzniklo jedno hnutí sdružující aktivisty bojující jak za lidská práva a mír, tak životní prostředí. Disent se zde proto začal pohybovat spíše kolem konkrétních problémů — v tomto případě hlavně navrhované výstavby přehrady na Dunaji ve spolupráci s ČSSR (Millard, Waller 1992, str. 165). V roce 1984 vznikla skupina Duna Kör (Dunajský kruh, Dunabe Circle) a do roku 1986 byl nátlak na komunistickou vládu, aby byla výstavba zastavena, opravdu silný (Waller 1989, str. 318–319). V otázce stavby přehrady na Dunaji došlo k rozsáhlým demonstracím i podepisování petic. Do jara 1989 nasbíral Dunajský kruh více jak 150 000 podpisů. Pozastavení výstavby bylo vládou odsouhlaseno ještě v květnu stejného roku. V následujících letech zůstalo dokončení přehrady předmětem sporů mezi Československem a Maďarskem (Deets 2009, str. 42–44). Demonstrace i petice

znamenal obrovský úspěch masivní mobilizace veřejnosti. Environmentální skupiny se tak i v Maďarsku staly rodištěm aktivních občanů (Jordan 1991, str. 79). Po pádu režimu ale zelené organizace ztratily mnoho podporovatelů i členů ve prospěch nových politických uskupení (Deets 2009, str. 48).

V parlamentních volbách v březnu 1990 získali Zelení pouhých 0,36 % hlasů, což byl nehorší výkon ze všech zelených stran ve středovýchodní Evropě (Millard, Waller, 1992, str. 167). Největší slabinou maďarských environmentalistů byl vztah mezi jednotlivými skupinami a neschopnost strany přizpůsobit se populárnějším (sociálním a ekonomickým) tématům po tranzici k demokracii, kdy se problémy životního prostředí posunuly stranou. Mnoho známých osobností zeleného hnutí se zapojilo spíše do nově vzniklých stran nebo do akademické sféry (Glieb 2014, str. 10–12).

Přestože se zelené hnutí znovu probudilo spolu se znovuotevřením případu vybudování přehrady na Dunaji v roce 1997, kvůli přetrvávající fragmentaci a zaměření spíše na lokální problémy zůstalo na stejné pozici jako před tím. Na relevanci začalo nabývat až po roce 2000 s růstem tématu globalizace, europeizace nebo klimatické změny. Po roce 2005 byla ustanovena i vnitřní struktura a procesy hnutí a pravidla spolupráce jednotlivých organizací. Environmentální organizace ale i tak zůstávaly spíše „single issue“ (Glieb 2014, str. 13–21).

Ekonomická krize vytvořila prostor pro nové strany, jednou z nich se stala právě maďarská zelená strana LMP. Do voleb 2010 se pustila jako úplně nová strana, která voličům nabízela alternativu k tradiční levici kombinací sociálních, ekonomických a politických témat s environmentální udržitelností a problematikou lidských práv. Zároveň ji však ohrožovala (Fabián 2010, str. 1006–1007). V průběhu svých prvních voleb využívala LMP jednoduchý jazyk a nebála se být aktivní na sociálních sítích. Také jako jediná strana zveřejnila svůj transparentní účet. Přestože nedokázala kompletně nahradit starý styl politiky v Maďarsku, s širokou agendou obdržela 7,5 % hlasů a stala se tak první zelenou stranou v maďarském Parlamentu (Fabián 2015, str. 332–333).

Ve volbách v roce 2010 slavila úspěch hlavně strana Fidesz, která získala dvoutřetinovou většinu v Parlamentu. Ekonomický stav země začal klesat, národní dluh se prohlubovat, vzrostla míra emigrace a celkově se měnit život občanů v rámci svých sociálních skupin, které se začaly stavět proti sobě (Glieb 2014, str. 22). Po svém vlastním volebním úspěchu strana LMP zásadně odmítala koalici se stranami již existujícími — v levici viděla jen korupci a opakující se skandály, s pravici nedokázala přijít ke shodě. Interní dohady o úrovni spolupráce

však vedly k rozporům. V říjnu 2012 se proto 8 členů Parlamentu z LMP rozhodlo vytvořit frakci Párbeszéd Magyarorszáért (Together for Hungary, PM). Ta se později zapojila do koalice levicových stran Együtt 2014 (Together 2014) (Fabián 2015, 333–334).

Před volbami 2014 se LMP přesunula spíše ke konzervativnějším voličům, kteří nemají problém s environmentální agendou, ale moc se jim nelíbí agenda lidských práv. V dubnu 2014 získala sotva požadovaných 5 %. Celkově odštěpení části strany oslabilo reprezentaci zelené politiky v Maďarsku (Fabián 2015, 333–334). V roce 2018 se však LMP vrátila jako nejsilnější zelená strana ve střední a východní Evropě a zároveň jediná opoziční strana, která se dostala do Parlamentu. Přestože se stále nespojila s žádnou jinou stranou, změnila svou image spíše jako antikorupční strana proti Viktoru Orbánovi. V roce 2016 se navíc stal novým předsedou místo Andráse Schiffera Ákos Hadházy, bývalý člen Fidesz. Ve svém programu se soustředila, více než na životní prostředí, na sociální a veřejnou politiku, přestože se mezi lety 2014 a 2018 stalo mnoho událostí souvisejících s ekologickými problémy, a vsadila na silnou kampaň. Je také zajímavé, že se vůbec nevyjádřila k migraci, která byla tou dobou velice populárním tématem. V posledních volbách získala LMP 7 % a celkem 7 křesel v maďarském Parlamentu (Kovarek, Littvay 2019, str. 574–579).

2.1.4 Polsko

2.1.4.1 Polský politický kontext okolo let 2005–2015

Po předčasných volbách v roce 1993 nastalo v Polsku období kohabitace vládnoucí koalice Sojuz Lewicy Demokratycznej (Democratic Left Alliance, SLD) a PSL spolu s prezidentem Lechem Walesou (Matthes 2016, str. 12). Celé období před přelomem tisíciletí bylo typické rozsáhlými debatami o podobě ústavy, které skončily v roce 1997. Spolu s jejich koncem došlo i k uvolnění politického klima, hlavně tedy vztahů mezi prezidentem, vládou a parlamentem (Matthes 2016, str. 24).

Podobně jako v ostatních postkomunistických státech byla vůle stát se plnohodnotným členem demokratické Evropy i v Polsku velmi silná. Polsko vynaložilo velké úsilí na to, aby si svou budoucí pozici v EU upevnilo. Bylo například jedním z prvních států, které uznaly nezávislost Ukrajiny v roce 1991 nebo se stavěly proti sovětské okupaci Litvy, Lotyšska a Estonska v lednu 1991. Do roku 2000 se připojilo k okolo 500 deklarácím týkajícím se například konfliktu na Balkánu, konfliktů v Asii a Africe, ochrany lidských práv a dalších témat včetně environmentalismu, aby dokázalo své zapojení do globální politiky. Europeizaci ale brzdila domácí situace. Docházelo zrovna k mnoha interním změnám, pár měsíců po přijetí do EU byly

zároveň parlamentní a prezidentské volby, politici se tak hned ze začátku členství soustředili hlavně na své kampaně a budoucí cíle (Kaminska 2014, str. 18–25).

Volby v roce 2005 do čela vlády dostaly nacionalistickou a populistickou stranu PiS spolu se stejně laděnými stranami Samoobrona Rzeczpospolitej Polskiej (Self-Defence of the Republic of Poland, Samoobrona) a Liga Polskich Rodzin (League of Polish Families, Liga Polskiech Rodzin, LPR), které znovu vytáhly otázky ústavního zákona. Často zpochybňovaly legitimitu ústavy z roku 1997 a vyžadovaly jasnější odříznutí od socialistické minulosti (Matthes 2016, str. 24). V rámci zahraniční politiky se vyjadřovaly poměrně agresivně s cílem dostat Polsku pozici, kterou si v rámci Evropy dle jejich přesvědčení zaslouží. Činnost euroskeptického kabinetu ale spíše motivovala mladé lidi jít volit po pádu koalice v roce 2007 a do čela vlády vytáhla mnohem více proevropskou PO (Kaminska 2014, str. 28–29). V rámci následné kohabitace došlo k několika konfliktům s prezidentem Lechem Kaczyńskim (PiS). Celé kohabitační období bylo ukončeno zvolením Bronislawa Komorowski (PO) prezidentem v roce 2010 po kontroverzní letecké havárii Lecha Kaczyńskeho u Smolenska (Matthes 2016, str. 24).

Přestože je mnoha politology PiS považována za krajně pravicovou stranu, je těžké přesně definovat její ideologii. Je proto spíše označována za středopravicovou stranu. Reprezentuje jak sociální postoje, které jsou typické spíše pro sociálně demokratické strany, konzervativní přístup k mnoha aktuálním otázkám, populistickou rétoriku, tak nacionalistické projevy vlastenectví. Netají se opozicí k imigrantům, LGBT komunitě, feminismu nebo liberalismu. Jsou také podporováni katolickou církví (Jaskiernia 2017, str. 228; 238). Svým programem oslovuje hlavně starší občany, spíše z venkova, méně vzdělané a více spojené s tradičními hodnotami (Harper 2010, str. 24). Na druhé straně stojí PO – liberálně-konzervativní polská politická strana. V rámci ekonomiky je orientovaná spíše liberálně, avšak k důrazu na svobodu a práva jednotlivce silně podporuje také křesťanské hodnoty, hlavně podporu rodiny (Hloušek, Kopeček 2010, str. 57). Volí ji převážně obyvatelé z měst, střední třída, lidé více otevření k EU, více vzdělaní a s vyššími cíli (Harper 2010, str. 24).

Polsko bylo jediných členským státem EU, kterému se ekonomická krize, jež přišla v roce 2008, vyhnula, a podařilo se mu dokonce udržet ekonomický růst. Benefitovalo například ze svého EU členství a silných společností, které si udržely vysoký export. Konkrétní legislativní kroky však velký vliv na tento polský úspěch neměly (Duszycy 2014, str. 382).

Politický systém v Polsku je obecně charakteristický vysokou voličskou volatilitou, extrémně nízkou volební účastí, častými změnami v rámci samotných politických stran a nestabilními vládními koalicemi (Markowski 2008, str. 1057–1058). V roce 2011 poprvé za historii demokratického Polska utvořila vládu stejná strana se stejným koaličním partnerem jako v předchozím volebním období a dokázala tak nárůst politické stability oproti přechodným rokům (Kontarowski a Markowski 2014, str. 432; Markowski a Cześniak 2012). Tento trend se ale brzy obrátil v důsledku parlamentních voleb v roce 2015, které jako první volby v rámci demokratického Polska skončily vítězstvím strany schopné utvořit jednobarevnou vládu. Příčinou bylo hlavně množství ztracených hlasů, které by jinak získala koalice Sjednocená levice, jejíž součástí byla i Partia Zieloni, a do níž se nezapojila nová strana Razem (Together) a nezískala tak požadovaných 8 % k získání křesel v Parlamentu. Ani Razem nedosáhl 5 %. Levicové strany tak ztratily okolo 12 % všech hlasů (Markowski 2016, str. 1311–1316). Výsledek voleb byl překvapivý, jelikož v období vlády koalice PO a PSL došlo k nárůstu HDP i přes probíhající globální finanční krizi, poklesla míra inflace i nezaměstnanosti a celkově byla vláda objektivně úspěšná (Markowski 2016, str. 1312; Czapiński and Panek 2015). Volby v roce 2015 byly úspěšné pro některé nové strany, jako byla například populistická strana Kukiz'15 nebo strana Nowoczesna (Modern), která sebrala mnoho mladých voličů PO (Markowski 2016, str. 1313–1316).

Již v prvních třech měsících vlády PiS strana paralyzovala Ústavní soud, převzala kontrolu nad veřejnými médii i nad volbou a propouštěním státních úředníků. Vláda také brzy začala projevovat nacionální, anti-evropské a anti-německé postoje (Markowski 2016, str. 1319).

	2005	2007	2011
PO	24,10 %	41,50 %	39,18 %
PiS	27,00 %	32,10 %	29,89 %
PSL	7,00 %	8,90 %	8,36 %
Zieloni 2004/Partia zieloni	0,19 % (3,89 % SDPL)	—*	0,16 % (8,2 % SLD)
SLD	11,30 %	13,20 % (LiD)	8,24 %
Samoobrona	11,40 %	1,50 %	0,10 %
LPR	8,00 %	1,30 %	—
LiD	—	13,20 %	—

Tabulka č. 5: Volební výsledky polských parlamentních stran za dané období; IFES Election Guide c2020

*kandidovala pouze do Senátu

2.1.4.2 Polské zelené hnutí do roku 2015

Přestože se environmentální hnutí v Polsku začalo objevovat i před rokem 1986, kdy došlo k jaderné katastrofě výbuchem v Černobyli, vznikly v druhé polovině 80. let základy pro novou podobu protestu a témata, ze kterých může takový protest čerpat. Právě Černobyl je možné označovat za původ motivace k mobilizaci polských občanů, pro které je důležitá problematika ochrany životního prostředí (Szulecki, Borewicz, Waluszko 2015, str. 28–29). Proto do tohoto období padají zárodky environmentálních hnutí, která si uvědomují rostoucí ekologické hrozby zapříčiněné rozhodnutími dosavadní komunistické vlády. Hnutí bojující za ochranu životního prostředí tak hrála důležitou roli v procesu liberalizace i v Polsku.

Environmentální problematika nabízela prostor pro otevřenou kritiku režimu, která nebyla do očí bijící a měla tedy potenciál se rozšiřovat. Polská komunistická vláda se nestránila kritice konkrétních problémů, které nebyly ohrožující pro její legitimitu. Většina podporovatelů zelených uskupení o ně jevila zájem spíše pro odpor k režimu, než podporu ochrany životního prostředí (Kwiatkowska 2019, str. 278). Největším tématem, které napomohlo k množení zelených organizací v komunistickém Polsku byla kontroverzní výstavba jaderné elektrárny Zarnowiec, která započala v roce 1982 a po výbuchu v Černobyli v roce 1986 se stala zdrojem protestů vyžadujících její zastavení, podobně jako tomu bylo s výstavbou přehrady na Dunaji v Maďarsku (Waller, Millard 1992, str. 177). Tyto protesty dosahovaly obrovských rozměrů a vyžadovaly vysokou participaci obyvatelstva. Taková mobilizace byla ale pouze krátkodobá a po dosažení svého cíle lidé počítali s tím, že se problémy životního prostředí s pádem komunismu vyřeší samy (Szulecki, Borewicz, Waluszko 2015, str. 44). V roce 1987 byla odhadovaná existence až 2 tisíc environmentálních skupin, některých napojených na oficiální státní organizace, některých zase na disidentské skupiny a některých samostatných, jako byl například Ekologický klub (Ecology Club) (Millard, Waller 1992, str. 166–167). Polská vláda projekt jaderné elektrárny definitivně opustila až v září 1990 (nejen v důsledku protestů a demonstrací) a Polsko se tak stalo jediným státem východní Evropy, který odmítl výstavbu jaderné elektrárny po pádu komunistického režimu (Waller, Millard 1992, str. 177).

Ani po revoluci problémy životního prostředí z politického života nezmizely. Solidarita se jim sice věnovala, ale ne do takové míry jako nezávislé iniciativy, které v tu dobu začaly vznikat a plánovaly získat vlastní podíl na moci ve státě. Tento masový potenciál environmentální stran byl ale promarněn. Ideologické rozpory jim nedovolily postupovat společně (Kwiatkowska 2019, str. 280). V prvních již částečně svobodných volbách environmentalisti neměli žádné

oficiální kandidáty, některé skupiny se však soustředily pod Solidaritu. Do Sejmu se dostali čtyři hlavní polští environmentalisti pod hlavičkou Solidarity (Millard, Waller 1992, str. 167–168). V roce 1991 se do voleb postavilo hned několik zelených stran (Kwiatkowska 2019, str. 280). Obecně byl nový volební systém utvořen tak, aby podporoval malé strany — Poláci tak vybírali až z 63 kandidátních listin (Millard, Waller 1992, str. 168). Jednalo se například o stranu Polska Partia Zielonych (Polish Greens Party, PPZ) v koalici se stranou Polska Partia Ekologiczna (Polish Ecology Party, PPE) a stranou Polska Partia Ekologiczna-Zieloni (Polish Ecology Party-Greens, PPE-Z). Jejich vzájemné dohadování a nejednota je ale ve volbách oslabily, nezískaly dohromady jediné parlamentní křeslo. Členové PPE-Z usilovali o ovlivnění politiky přímo a projevíli zájem o zapojení se do řad mocnějších stran. V roce 1991 proto založili Ekologickou frakci v politické straně Demokratická unie. Když v roce 1994 Demokratická unie vytvořila Unii svobody, transformovali se v rámci ní na Ekologické fórum Unie svobody. Nebyli ale přesto nezávislí a působili spíše jako vnitřní nátlaková skupina (Ferry 2002, str. 173–174).

Ostatní environmentalisti se také zapojili do voleb v rámci koalic napříč levicí i pravicí. Problém činila změna zákona o politických stranách v roce 1993, která představila 5% klauzuli a celkově zpřísnila podmínky pro vznik nových stran (Ostolski 2008, str. 6–7). Nové strany vznikající po roce 1989 tak potřebovaly zaujmout co největší publikum, pro které šly navíc problémy životního prostředí po transformaci stranou. Samotné zelené skupiny dosáhly většiny svých cílů pouze pádem komunismu. Polské zelené strany ale nebyly připraveny uzpůsobit svou agendu aktuálním zájmům voličů tak dobře jako jiné zelené strany v postkomunistické střední Evropě, a snížily tak i do budoucna své šance na úspěch (Kwiatkowska 2019, str. 281–282).

V roce 2004 se problematiky environmentalismu chopila nová strana Zieloni 2004, která rychle zareagovala na nespokojenost a zklamání polských občanů po transformaci. Hlavní rozdíl mezi touto stranou a předchozími zelenými iniciativami tvořil širší rámec témat, kterým se věnovala. Nebála se vyjádřit své hodnoty v oblasti lidských práv, LGBT, neziskových organizací nebo feminismu (Ostolski 2008, str. 22–23). Takto široký záběr její růst ale spíše zpomalil, než zrychlil, jelikož vedl i k vnitřním rozporům v rámci jednotlivých názorů. Problematickým tématem se například stalo téma potratů. Kombinace environmentalismu, feminismu a podpory LGBT práv je navíc postavila do pozice ideologického nepřítele většiny stran a silně oslabila jejich koaliční potenciál (Kwiatkowska 2019, str. 288–290). Mezi lety 2006–2007 spustily environmentální organizace (jak globální, tak lokální), celostátní kampaň proti výstavbě dálnice přes údolí Rospuda. V rámci této kontroverzní kampaně vyplula na povrch nová podoba

politického environmentalismu. Vznikla širší protestní koalice, která zahrnuje ochranu životního prostředí jako součást evropské identity, sociálního pokroku, svobody a demokracie. Klíčovým momentem bylo ale vítězství liberální PO ve volbách v roce 2007 (Szulecka, Szulecki 2019, str. 12–13). V těchto sněmovních volbách Zelení vůbec nekandidovali.

Od roku 2005 se jak konzervativní, tak liberální vlády začaly zmiňovat o možnostech nukleární energie v Polsku. Součástí toho se stala velká mediální a PR kampaň, která by zabránila kontroverzím spojeným s jadernou energií. Již v roce 2010 71 reprezentantů environmentálních organizací a hnutí vydalo společné prohlášení kritizující polskou energetickou strategii a vyzývalo k opuštění těchto plánů. Ze strachu z opakování situace elektrárny Zarnowiec se vláda v otázce jaderné energie nakonec stáhla (Szulecka, Szulecki 2019, str. 14–15).

Polarizace polské politiky ovlivnila i způsob, jakým bylo nahlíženo na environmentální problémy. Pro levicové strany a jejich voliče byly tyto problémy důležité, zatímco skepse konzervativních a nacionálních voličů ke konkrétním tématům rostla (Szulecka, Szulecki 2019, str. 14). V parlamentních volbách v roce 2011 Zelení kandidovali v rámci koalice Sojusz Lewicy Demokratycznej (Democratic Left Alliance, Svaz demokratické levice), ale žádné křeslo v parlamentu nevybojovali, celá koalice získala 8,24 % hlasů (IFEZ c2020d). O čtyři roky později se Zelení do dalších voleb připojili k alianci Zjednoczona Lewica (United Left, Sjednocená levice, ZL), která získala 7,6 % hlasů (IFEZ c2020e), nedosáhla tak na 8% klauzuli pro koalice a zůstala celá bez reprezentace v Sejmu.

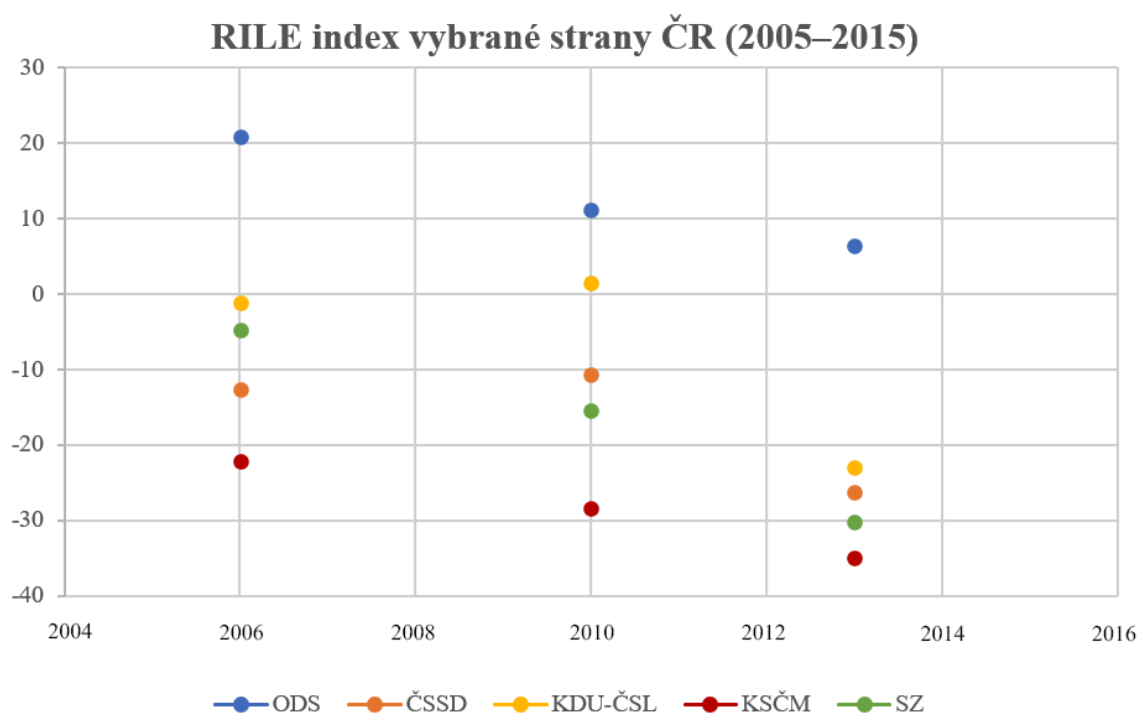
2.2 Komparativní část

2.2.1 Vývoj volebních programů politických stran mezi roky 2005–2015

V této kapitole budu analyzovat vývoj obsahů volebních programů jednotlivých parlamentních stran vybraných států. V každé části bude nejprve popsán posun stran z pohledu riley indexu — tedy, zda se během období 2005–2015 posunuly na ideologické škále — a poté budou zmíněny nejzajímavější změny u konkrétních, v kontextu relevantních, témat uspořádaných do sedmi odvětví podle vzoru kategorií CMP — vnější vztahy, svoboda a demokracie, politický systém, ekonomika, kvalita života, struktura společnosti a sociální skupiny (Volkens et al. 2015, str. 8).

2.2.1.1 Česko

Ideologický posun českých politických stran je mezi lety 2005–2015 očividný. Rozdíl ríle indexu mezi ideologickým zaměřením v roce 2013 a 2006 vykazuje u všech stran negativní hodnoty (viz tabulka v příloze č. 1) — došlo tedy k jasnému levicovému posunu celé české politické scény v rámci prohloubení krize pravice. Důvodů k tomu může být hned několik a vysvětleny budou na případech výskytu konkrétních témat v následujících odstavcích. Největšího rozdílu svého ideologického zaměření dosáhla Strana zelených, která se posunula o hodnotu -25,41, hned za ní se řadí KDU-ČSL s -21,92, změny u ostatních stran přesáhly vždy hodnotu -10, ale oproti SZ a KDU-ČSL byly méně výrazné.

Graf č. 1: Vývoj hodnoty ríle indexu napříč vybranými stranami ČR mezi lety 2005–2015

V případě kódů zařazených pod vnější vztahy (per101–per110) nedošlo k žádným výrazným výkyvům či překvapivým hodnotám. Za zmínku stojí pouze postoj stran k záležitostem týkající se armády (per104 a per105) a Evropské unie (108 a 109). Obranou se obecně strany příliš nezabírají, výjimku tvoří ale ODS, u níž zaujímá pozitivní přístup k armádním záležitostem téměř 6 % volebního programu v roce 2006. Toto číslo se ve volbách 2010 stáhne na 2,3 %, ale v roce 2013 dosahuje skoro 5 %. Přestože byla Evropská unie po rozšíření v roce 2004 i ve volebním roce 2006 poměrně čerstvým tématem, podle dat CMP se ani jí strany ve svých programech příliš nezabývaly. V roce 2006 získala nejvíce pozornosti u ČSSD (2,49 % obsahu programu). K výrazné změně v oblíbenosti téma EU nedošlo ani v celém průběhu vybraného

období. Nejvýraznější změna se dá zpozorovat u SZ, v jejímž programu bylo zmínek o EU v roce 2013 o 1,76 procentních bodů méně, což není nijak ohromující výsledek. Je zajímavé, že u žádné strany nedošlo k výraznějšímu posunu po začátku krize eurozóny. A to ani u kódu per108 (pozitivní přístup k evropské integraci), ani per110 (negativní přístup k evropské integraci).

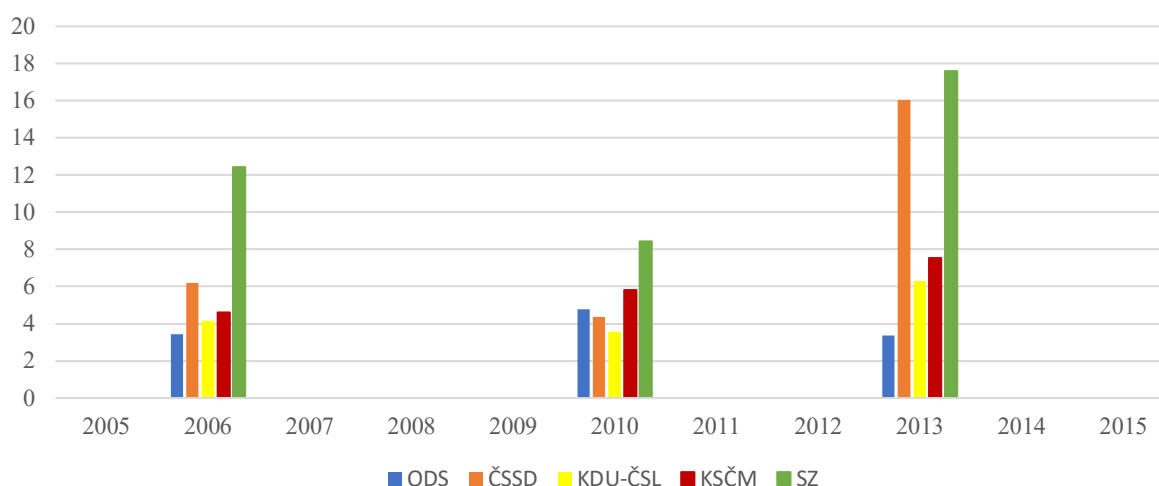
V kategoriích svobody a demokracie (per201–per204) sice ke změnám došlo, důvody můžou být ale náhodné, jelikož se jedná o celkem abstraktní téma. K největšímu skoku došlo opět u SZ, která tématu demokracie (per202) v období v roce 2013 přidělila téměř o 4 p. b. více prostoru než v roce 2006, a zaujímalo tak více jak 10 % jejího programu.

Všechny strany v malé míře stáhly své pozitivní postoje k decentralizaci (per301), ale žádná z nich nevyjádřila žádný pozitivní sentiment k centralizaci (per302). Výraznější změna lze pozorovat u kódu vládní a administrativní efektivity (per303). Pod něj patří například volání po vyšší efektivitě vlády či administrativy, restrukturování státní služby nebo úpravě byrokratických procesů. Zde je u všech stran pozorovatelný větší skok hlavně mezi lety 2010 a 2013, což je pochopitelné vzhledem k politické krizi, která vyústila v pád vlády a následně i předčasné volby. Je zajímavé, že přestože byla politická korupce (per304) v té době poměrně žhavým společenským tématem, v podobě volebních programů v roce 2013 se tato skutečnost vůbec nereflektovala.

Ekonomická témata (per401–per416) vykazují největší rozdíly mezi jednotlivými volbami. Volný trh (per401) zmiňuje nejčastěji ODS v podobném rozsahu ve všech třech zkoumaných volbách (4,69 %; 1,67 %; 0,37 %). Z ostatních stran se mu v roce 2006 věnovaly i strany KDU-ČSL (1,13 %) a SZ (1,79 %) — v roce 2013 u obou stran však nedosahoval ani na 0,5 %. Nejvýraznější posuny proběhly naopak v otázce regulace trhu (per403). U tradičně pravicové ODS došlo ke skoku z 0,66 % na 5,03 % mezi roky 2006 a 2013. U KDU-ČSL byl posun dokonce o 5,88 p. b. SZ se posunula ze 7,07 % na 10,16 %, u ČSSD i KSČM došlo ke změnám kolem 2 p. b. Jako jedno z klíčových témat pravolevé ideologické škály to naznačuje posun české politiky k pravici v tomto období, který může být zapříčiněn např. ekonomickou krizí. Oblíbenou kategorií je také pozitivní přístup k technologiím a infrastruktuře (per411), který vyžaduje modernizaci a státní výdaje do pokroku ve vědě, průmyslu i dopravě. Tato kategorie se v různé míře vyskytuje mezi stranami od 3 % do 10 %, kdy nejnižší četnosti dosahuje vždy v roce 2010. Jiný trend ale tento kód nevykazuje. V rámci kódu udržitelnosti (per416), tedy podpory vývoje, který nepůsobí environmentální ani sociální škody, je zajímavé, jak málo se vyskytuje u SZ. Od roku 2006 klesl dokonce z 2,15 % na nulu.

Pro tuto práci je samozřejmě klíčové téma ochrany životního prostředí (per501). Přestože došlo ke zvýšení tohoto tématu u KDU-ČSL i KSČM, nejvýznamnější změnou prošla ČSSD a SZ. U ČSSD se jednalo o skok z 4,35 % ve volbách v roce 2010, na celých 16,05 % v roce 2013. Tato situace by se dala vysvětlit ohrožením ČSSD ze strany nových politických subjektů, které se objevily na politické scéně v roce 2010 a snahou strany o přilákání více voličů — tedy i environmentálně nakloněných voličů SZ, kterým v ČSSD mohl tento aspekt chybět. V roce 2010 byla ekologická témata napojená v rámci pár odstavců na část programu s poměrně generickým názvem „Společnost stability a motivace“ (ČSSD 2010, str. 18). V roce 2013 však získávají celé dvě strany pod názvem „Krajina“. Ta se například více věnuje problematice prevence povodní (ČSSD 2013, str. 24–25). Posun z 8,41 % na 17,60 % u SZ mezi roky 2010 a 2013 může být například objasněn snahou o vymezení se vůči novým stranám, které se o environmentalismus také zajímaly, nebo spíše neobvyklým poklesem tohoto tématu ve volbách v roce 2010, kde ho Zelení upozadili ve prospěch kvality života a demokratických hodnot (SZ 2010). Dalším důvodem tak velkého procentního rozdílu mezi těmito roky je ale i významné zkrácení programu (z 80 na 15 stran). Nejmenší procentuální zastoupení má ochrana životního prostředí stabilně u ODS. Neznamená to ale, že by se strana o životní prostředí nezajímala. Její programy jsou poměrně rozsáhlé, a proto se v něm ochrana životního prostředí spíše ztrácí (ODS 2006, 2010, 2013).

Postoj k environmentalismu vybraných stran ČR v parlamentních volbách 2005–2015

Graf č. 2: Četnost kódu 501 (ochrana životního prostředí) v programech českých politických stran ve volbách v období 2005–2015

Zastoupení pozitivního pojetí kultury (per502) není ničím výjimečné. Téma je obsaženo ve všech programech vybraných stran, avšak v žádném výrazně nevyčnívá. Postoj k rovnosti

(per503), který se má stavět za spravedlnost pro všechny lidi, konec diskriminace vůči znevýhodněným skupinám a odstranění třídních bariér, mezi lety 2005–2015 u stran fluktuuje, může se ale jednat o náhodný jev vysvětlený spíše zařazením podobných výroků pod jiné kódy. Ideály sociálního státu (per504) podporuje nejvíce KSČM, u které obsahovaly v roce 2006 i 2010 okolo 15 % celého volebního programu. V roce 2013 toto téma pokleslo pouze o 3 p. b. Obecně je sociální stát podporován do jisté míry všemi stranami. Hned za KSČM se staví ČSSD s až 12 %, ostatní strany pak dosahují už menších výsledků. Stejně tak je pro všechny strany důležité vzdělání (per506), nikde ale nevyniká.

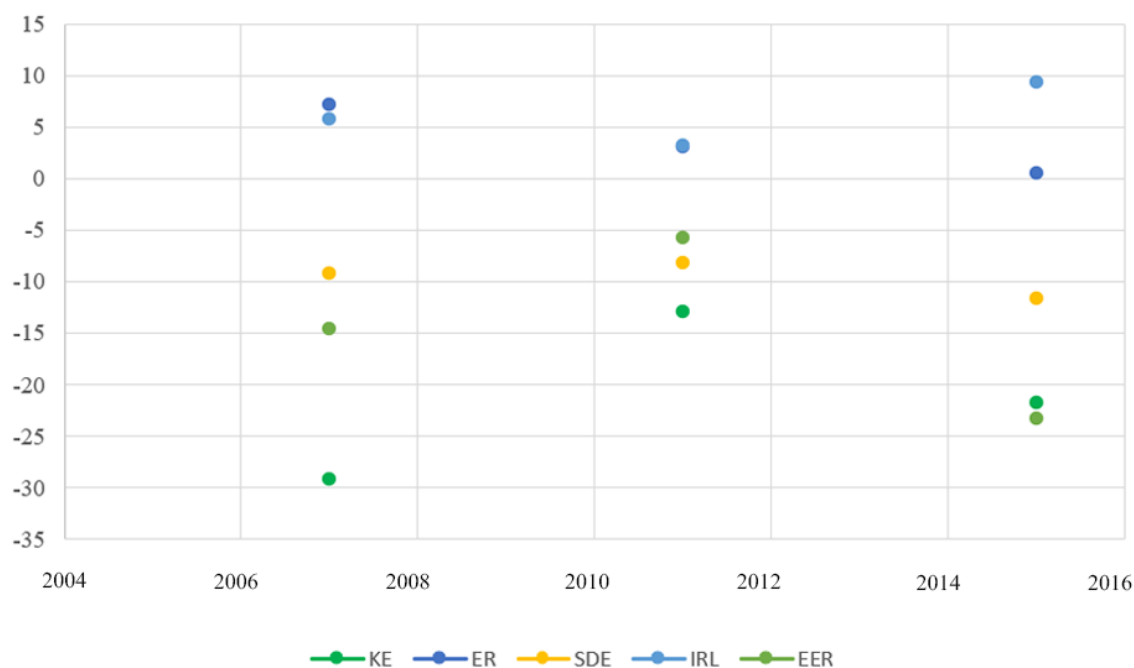
Strukturu společnosti řeší kódy per601–per608. Nejvýznamnějším tématem je v této sekci právo a pořádek (per605). Zde se jedná o jak pozitivní, tak negativní změny v možnostech vymáhání práva. Nejsilnější bylo toto téma ve volbách v roce 2006 (u ODS překračovalo 13 %), ale do roku 2010 u všech stran výrazně kleslo. V roce 2013 bylo téma migrace ještě mrtvé, a proto se téma multikulturalismu a imigrace (per607 a per608) ve zkoumaných programech vyskytovalo minimálně.

Od roku 2006 došlo u všech stran k vyšší koncentraci problematiky pracovních skupin (per701). Sliby o snižování nezaměstnanosti a zajišťování dobrých pracovních podmínek se nejvíce zvýšily u ČSSD (o 3,57 p. b.). Zatímco u KDU-ČSL a ODS došlo k vyšší podpoře zemědělců (per703) v roce 2010, u ČSSD, KSČM a SZ se tato podpora naopak snížila. Za zmínku stojí fakt, že se u SZ od roku 2006 snížila podpora neprivilegovaných menšinových skupin i dalších demokratických skupin.

2.2.1.2 Estonsko

Změny v hodnotě rile indexu spíše vyvrací obecné pojetí Estonska jako pravicovější země. Dokonce je zajímavé pozorovat absenci silné pravicové strany v estonské politice, u které by jako u politiky postkomunistické země byla taková strana očekávána. Přestože se ale některé strany nahnuly spíše doleva, lze mnoho z nich stále označovat za středové strany. Celkové posuny v hodnotách rile indexu lze najít v tabulce v příloze č. 2. Vypíchnout stojí za to ER, která se v roce 2015 stala opravdu středovou stranou, když hodnota jejího rile indexu dosáhla 0,55. Výrazný posun z roku 2011 do 2015 vykazuje EER, která se v rámci rile indexu posunula o 17,57 k levici po neúspěšném obhájení svého místa v Parlamentu v roce 2011. Tento posun se jí v nadcházejících volbách, kdy obdržela pouze 0,9 % hlasů, ale nevyplatil.

RILE index vybrané strany EE (2005–2015)

Graf č. 3: Vývoj hodnoty rile indexu napříč vybranými stranami EE mezi lety 2005–2015

I zde stojí u vnějších vztahů (per101–per110) za zmínku hlavně obrana (per104 a per105) a postoj k Evropské unii (per108 a per109). U všech stran došlo k zvýšení podpory armády (per104) (u KE dokonce o téměř 5 p. b. z roku 2007 do 2015, u ER o 2,46 p. b., u SDE o 2,76 p. b.). Jedinou stranou, u které tomu tak není, je EER, kde naopak podpora obrany klesla o 9,5 p. b. Na vyloženě negativním postoji k obranným záležitostem se to ale neprojevalo. U všech stran se naopak snížila četnost výskytu podpory Evropské unie, největší rozdíl vykazuje IRL, kde se četnost posunula o 3,97 p. b. To může být pozdním důsledkem krize eurozóny či spíše právě probíhající evropskou migrační krizí. Žádná strana se však nevyjadřuje k EU obzvlášť negativně.

Hodnoty svobody a demokracie (per201–per204) stouply mírně u KE (o 2,90 p. b. více u demokracie v roce 2015 než v roce 2007) i ER (o 2,58 p. b. více). Naopak klesly u EER (o 1,21 p. b. méně v roce 2015 než 2007), kde však posílily hodnoty svobody a lidských práv (o 1,32 p. b.). Pokles nastal i v programu IRL, kde hodnoty klesly z 2,30 % u demokracie a 2,11 % u svobody v roce 2007 na 0,64 % a 0,21 % v roce 2015.

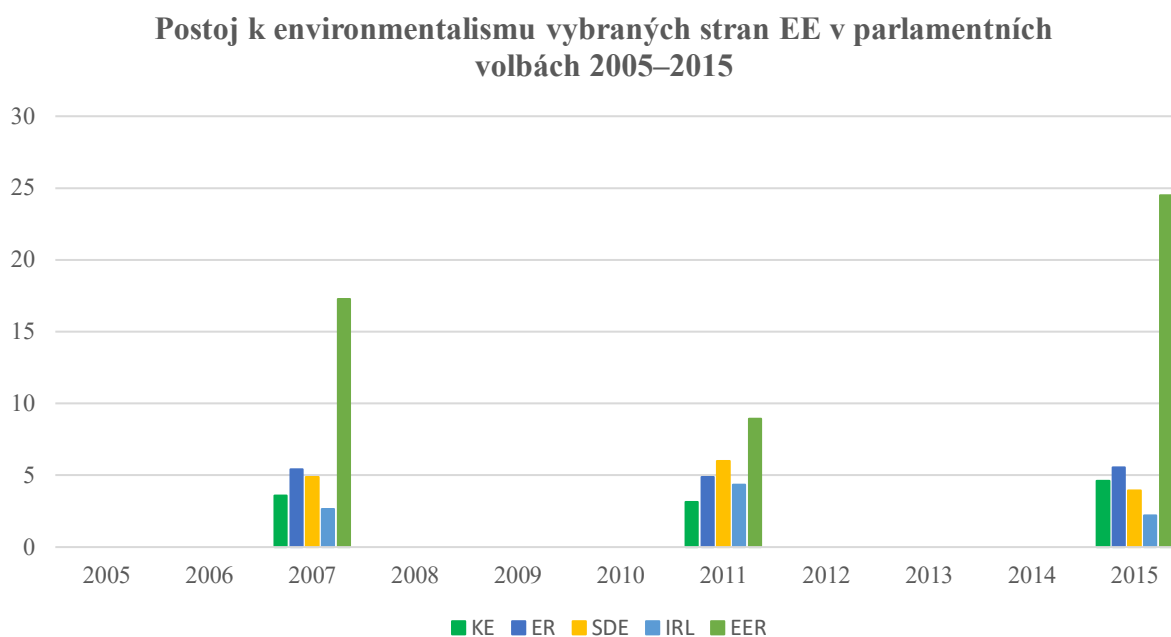
Postupně se zvyšující kladný postoj k decentralizaci (per301) lze od roku 2007 do roku 2015 vidět u všech stran, nejvíce ale u SDE (o 5,45 p. b.), IRL (o 3,34 p. b.) a EER (o 3,28 p. b.). Centralizaci (per302) nepodporuje žádným způsobem ani jedna ze stran. Po vládní

a administrativní efektivitě (per303) volá mezi lety 2007 a 2011 nejvíce ER, žádný společný trend se v rámci tohoto kódu ale označit nedá.

Volným trhem se v menší míře zabývá ER (do 2,6 %) a IRL (do 4 %). Zajímavý je ale pokles v podpoře regulace trhu, která se od voleb v roce 2007 objevil u většiny stran. Přestože podpora neklesla u SDE a ER, četnost tématu je i u nich velmi malá (nejvyšší hodnoty dosáhla SDE v roce 2015 s 1,06 %). Jedná se o zajímavý trend s ohledem na kontext ekonomické krize, který by ho potenciálně měl ovlivnit. Významným tématem je pro estonské strany technologie a infrastruktura (per411), které ve všech programech alespoň jednou zabírá více jak 6 %. U KE, RE a SDE jeho podpora ale postupem času spíše klesá (nejvýrazněji u SDE, kde pokleslo od roku 2007 o 5,80 p. b.). Obecně vyšší podpora technologií a infrastruktury odpovídá image Estonska jako jednoho z technologicky vyspělejších států Evropy.

Ochrana životního prostředí (per501) je přirozeně nejpobulárnější u EER. V jejím programu ale spíše fluktuuje. V roce 2011 klesla z 17,27 % na 8,96 %, ale v roce 2015 opět vyšplhala až na 24,49 %. Možným důvodem je snaha o znovuzískání ztracených voličů z roku 2011, kde EER voličská podpora poklesla na 3,79 % z 7,14 %. Ostatní strany se mu také věnují, ale zdaleka ne v takové míře. Přesto ale tvoří určitou část volebních programů estonských stran (mezi 3–6 %). Všechny vybrané programy KE představují konkrétní plán ke zlepšení stavu životního prostředí. V čase se tento plán příliš nemění, pouze se rozšiřuje úměrně s délkou celého programu (KE 2007, 2011, 2015). ER je jedinou lehce zelenající stranou. V jejích programech zabírá ochrana životního prostředí i několik stran. Programy jsou ale poměrně dlouhé a obsáhlé, a proto procento četnosti výskytu zůstává nízké. V roce 2011 se jedná například o 4 strany z 82, v roce 2015 o 5 stran z 95 (ER 2007, 2011, 2015). I u SDE získává téma environmentalismu vlastní prostor, je ale velmi omezený (SDE 2007, 2011, 2015). V programech IRL se toto téma sice objevuje, vlastní prostor ale nedostává a je tedy prezentováno spíše v rámci jiných témat. Výjimkou je ale rok 2015, kdy se jejich program mnohonásobně rozšířil a s tím i prostor věnovaný environmentalismu, procentuální obsah se tím ale nemění (IRL 2007, 2011, 2015). K žádnému zajímavému posunu zde v průběhu

vybraných volebních roků napříč stranami nedochází. Lze říct, že přestože je u všech estonských stran téma environmentalismu běžné, v tomto období nezelenají.

Graf č. 4: Četnost kódu 501 (ochrana životního prostředí) v programech estonských politických stran ve volbách v období 2005–2015

Státní investice do kulturního vyžití (per502) podporují všechny strany ve velké míře. U některých z nich toto téma dokonce překonalo hranici 10 % celého obsahu programu (ER v roce 2011 a SDE v roce 2007). Nejvýznamnější skok učinila EER z roku 2007 na 2011, kdy se hodnota zvětšila z 0,90 % až na 7,23 %. Kladný přístup k rovnosti (per503) je u EER ale překvapivě nejnižší – nejvýše se dostal na 1,73 % v roce 2011, zatímco u jiných stran dosahuje i kolem 5 % (například KE a SDE v roce 2011). Témata sociálního státu (per504) jsou v programech vybraných stran obsáhlá velmi často. U KE v roce 2014 dosahuje dokonce téměř 20 %. U EER jeho popularita stoupla z 5 % v roce 2007 na 12,12 % v roce 2015, u IRL se také posunula o více jak 5 p. b., ale u ER naopak došlo k poklesu o 4 p. b. Podpoře vzdělání (per506 a per507) se nestraní žádná ze stran a patří mezi jedno z častěji zmiňovaných témat.

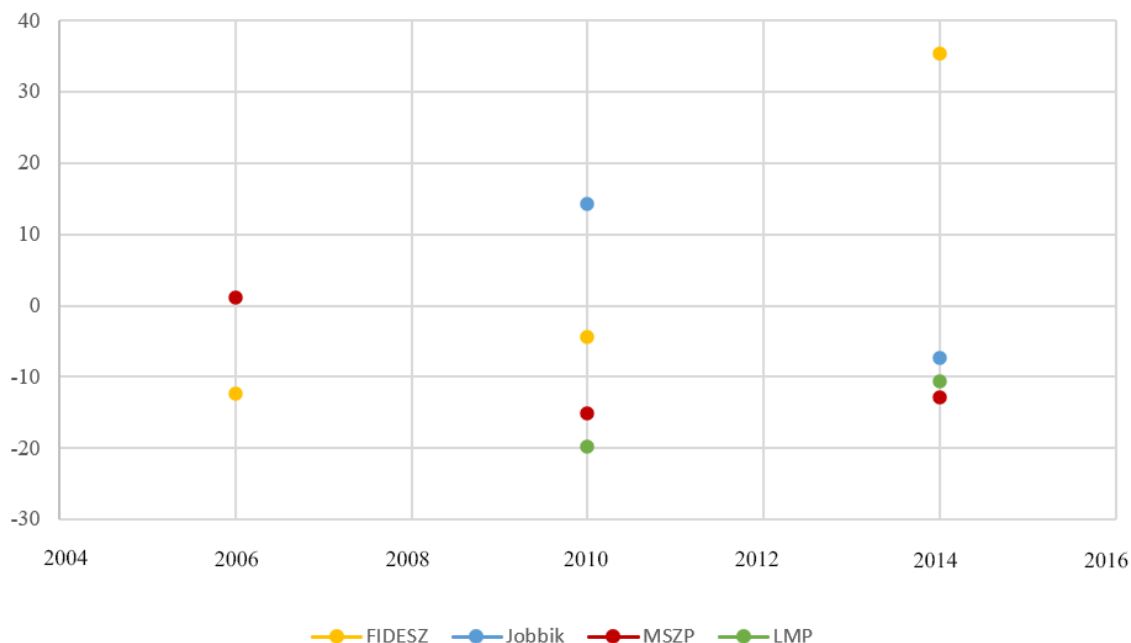
Vyšší důraz na národní ideály, historii a patriotismus (per601) můžeme zpozorovat u ER a IRL, hlavně v roce 2007 (11,15 % a 10,04 %). S časem se tyto hodnoty spíše snižují. To odpovídá jejich protiruské nacionální povaze. Je ale zajímavé, že se s ohledem na kontext evropské migrační krize v roce 2015 nedochází k větším změnám. Stejně tak se zatím výrazně nemění jak pozitivní, tak negativní postoj k multikulturalismu (per607 a per608).

Podpora zaměstnanců, dobrých pracovních podmínek a více pracovních míst (per701) stoupla mezi roky 2007 a 2011 nejvíce u EER (postupně o 4,1 p. b.). U žádné jiné strany k takovému skoku nedošlo. Za zmínku stojí ještě volební program KE, ve kterém toto téma obsáhlo 7,38 %, což bylo o něco více než v roce 2007 (5,37 %) a následně došlo k poklesu na 3,68 % v roce 2015. Výkyv mohl být způsobený reakcí na ekonomickou krizi. Zemědělce nejvíce podporuje EER v roce 2007 (9,55 %), ale následující rok tato podpora klesá až na 2 % a dále významně neroste. Druhou stranou nejvíce podporující zemědělství je s ohledem ke své voličské základně SDE (průměrně okolo 4 % textu jejich volebních programů). EER se téměř nezabývá neprivilegovanými menšinami (per704 a per705), které však častěji nezmiňuje žádná ze stran.

2.2.1.3 Maďarsko

Na maďarské politické scéně se mezi volbami v roce 2006 a 2014 se z hlediska ríle indexu událo několik významných událostí. Jednou z nich je obrovský posun FIDESZ na pravickou stranu ideologického spektra (rozdíl v ríle indexu o celkem 47,69), který reflektuje rostoucí polarizaci maďarského politického prostředí. Tabulka rozdílu ríle indexu je k dispozici v příloze č. 3. Posun strany Jobbik doleva ukazuje spíše její populistické tendence podporovat levicové ekonomické cíle než ústup od nacionalistických pravicových postojů. LMP je jedinou zelenou stranou z vybraných států pro tuto práci, která se za období 2005–2015 posunula doprava. Výrazný posun MSZP doleva z roku 2006 na 2010 může ukazovat snahu vyrovnat opačný směr vývoje od FIDESZ, ale i reakci na ekonomickou krizi.

RILE index vybrané strany HU (2005–2015)

Graf č. 5: Vývoj hodnoty rile indexu napříč vybranými stranami HU mezi lety 2005–2015

Témata související s mezinárodními vztahy jsou mezi lety 2006–2014 v programech maďarských stran překvapivě zanedbávaná. Speciální vztahy (per101 a per102) s jinými státy nepopisuje žádná ze stran a pozitivnímu postoji k internacionalismu se nejvíce věnuje MSZP v roce 2014 s 2,87 %. Žádná strana se k internacionalismu nevyjadřuje zdatelně negativně (per109). MSZP také nejvíce podporuje evropskou integraci (per108) s 4,13 % v roce 2011, ale 2,42 % v roce 2014. Druhé největší hodnoty dosáhla LMP v roce 2010 (4,09 %), jejíž podpora ale v roce 2014 klesla až na 0,27 %. FIDESZ a Jobbik se EU z pozitivní strany věnují v zanedbatelné míře. Jobbik se k EU ale vyjadřuje negativně, a to až do 2,24 % svého programu v roce 2010 a 1,53 % v roce 2014.

Svobodu a lidská práva (per201) podporuje významně Jobbik v roce 2010, do roku 2014 tato podpora ale klesá z 7,02 % až na 0,87 %. Zmínky o demokratických ideálech (per202) jsou nejviditelnější u MSZP (mezi lety 2006 a 2014 stouply o 2,73 procentních bodů) a LMP (ve stejném období ale mírně klesly — o 1,11 p. b.). V rámci otázky konstitucionalismu je k povšimnutí zvýšená podpora současné Ústavy u FIDESZ v roce 2014 – pravděpodobně v rámci podpory nové Ústavy přijaté svou dvoutřetinovou parlamentní většinou v roce 2011.

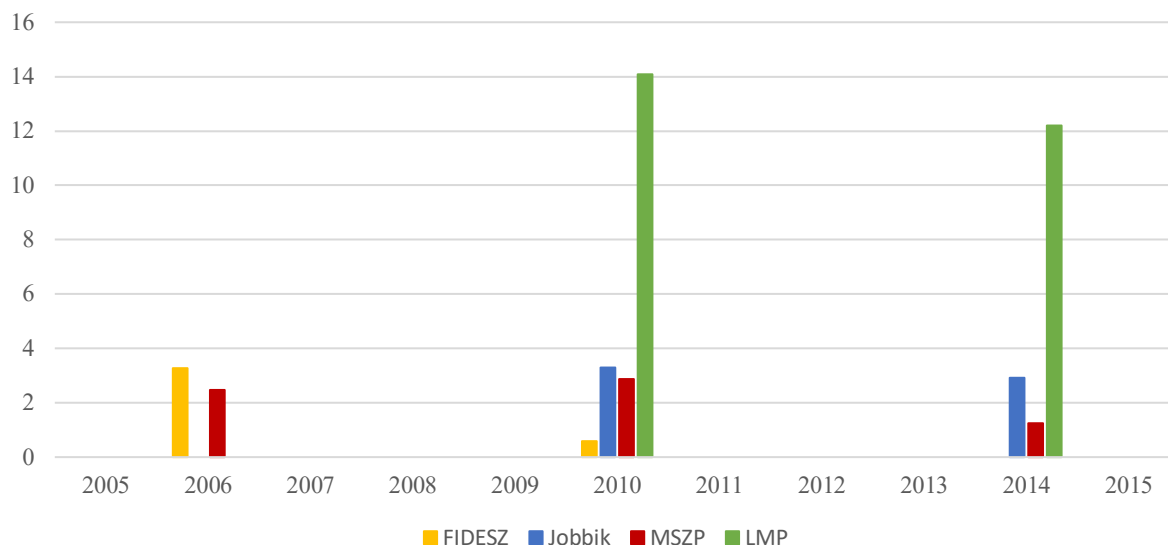
Decentralizace (per301) ani centralizace (per302) nepatří mezi oblíbená témata maďarských stran. Zatímco v roce 2010 šel FIDESZ do voleb s 3,78 % programu týkajícího se potřeby

efektivnější vlády a administrativy (per303), v roce 2014 se o tomto tématu nezmiňovala vůbec. I u ostatních nevládních stran se četnost toho tématu snížila. Politické korupci se věnuje nejvíce LMP v roce 2014 (5,40 %), v roce 2010 se jednalo o 2,24 %. U FIDESZ se korupci věnovalo 3,59 % programu v roce 2010, ale jen 0,85 % v roce 2014. Široká kategorie politické autority (per305), která obsahuje například zmínky o úrovni schopnosti stran vládnout nebo podporu silné vlády se u FIDESZ zvýšila mezi roky 2010 a 2014 o 17,9 p. b., a tato změna byla pravděpodobně velkou součástí jeho pravicového posunu.

Volný trh (per401) je zanedbatelným tématem, zato regulace trhu (per403) je u maďarských politických stran často zmiňovanou kategorií. U FIDESZ stoupla její podpora z 7,50 % na 10,08 % mezi roky 2006 a 2010 — můžeme usuzovat, že v reakci na ekonomickou krizi — ale poté klesla až na 3,68 %. Jobbik se jí mezi roky 2010 a 2014 naopak začal věnovat o 2,96 p. b. více. I u MSZP a LMP podpora regulací stoupla. Pozitivní přístup k pokroku v technologiích a infrastruktuře (per411) je nejvýraznější u FIDESZ v roce 2006 (11,19 %) — podpora ale do roku 2014 ve volebním programu klesá na nulu. Zvýšená podpora je k vidění i u MSZP, tentokrát v roce 2010 (10,33 %), do roku 2014 klesá na 2,08 %. V programu LMP se pohybuje okolo 6 % v oba zkoumané roky. Udržitelnosti (per416) se nejvíce věnuje LMP (4,04 % v roce 2010 a 2,74 % v roce 2014).

Nedostatek četnosti tématu ochrany životního prostředí (per501) vysvětluje úspěšnost LMP jako jediné relevantní strany opravdu se na maďarské politické scéně věnující environmentalismu. V roce 2010 zabírá 14,09 % a v roce 2014 12,19 %. Témata spojená s environmentalismem, která však v CMP nezapadají pod tento kód, reálně zelené zaměření LMP mnohem rozšiřují. Polovina jejího programu z roku 2010 je věnovaná udržitelné strategii, jejíž součástí jsou například základy udržitelné společnosti, management obnovitelné energie, zdraví a životní prostředí i ochrana klima (LMP 2010). I v roce 2014 je toto téma velmi obsáhlé, ne však do takové míry a je částečně nahrazeno větším důrazem na ekonomická témata (LMP 2014). Z ostatních stran je téma environmentalismu přítomné nejvíce u FIDESZ v roce 2006 s 3,27 % (v roce 2014 je to ale 0 %) a Jobbik v roce 2010 s 3,31 %. FIDESZ z roku 2006 na rok 2010 přešel k více radikálnější rétorice a životní prostředí jak v roce 2010, tak i ve svém následujícím programu vynechal (FIDESZ 2006, 2010, 2014). Oba zkoumané programy strany Jobbik jsou velmi rozsáhlé a procentuální obsah přes 3 % zde znamená, že environmentální témata musí dostávat výrazně více prostoru než u jiných stran, i když ne poměrně k celému obsahu (Jobbik 2010, 2014). U MSZP se podpora objevuje poměrně stabilně okolo 2 %. Ani maďarské strany v toto období nezelenají.

Postoj k environmentalismu vybraných stran HU v parlamentních volbách 2005–2015

Graf č. 6: Četnost kódu 501 (ochrana životního prostředí) v programech maďarských politických stran ve volbách v období 2005–2015

Kultura (per502) je dalším tématem, které u FIDESZ v roce 2014 kleslo až na 0 % – tentokrát z 5,18 % v roce 2006. Problematikou rovnosti se zabývá nejvíce MSZP s poklesem v roce 2010 (na 4,8 % z 12,92 %), ale návratem k 11,59 % v roce 2014. I LMP se rozsáhle zabývá rovností s 10,47 % a 11,88 % v letech 2010 a 2014. Zajímavý skok lze u FIDESZ vidět i u kategorie sociálního státu (per504). Z 13,64 % v roce 2006 a 16,39 % v roce 2010 se propadla až na 2,55 % v roce 2014 a stala se dalším levicovým tématem, který zapříčinil dramatický pravicový posun FIDESZ. Tématy sociálního státu se ale zabývá i MSZP a LMP, kde však v roce 2014 také výrazně klesá (z 11,87 % v roce 2010 na 3,79 % v roce 2014).

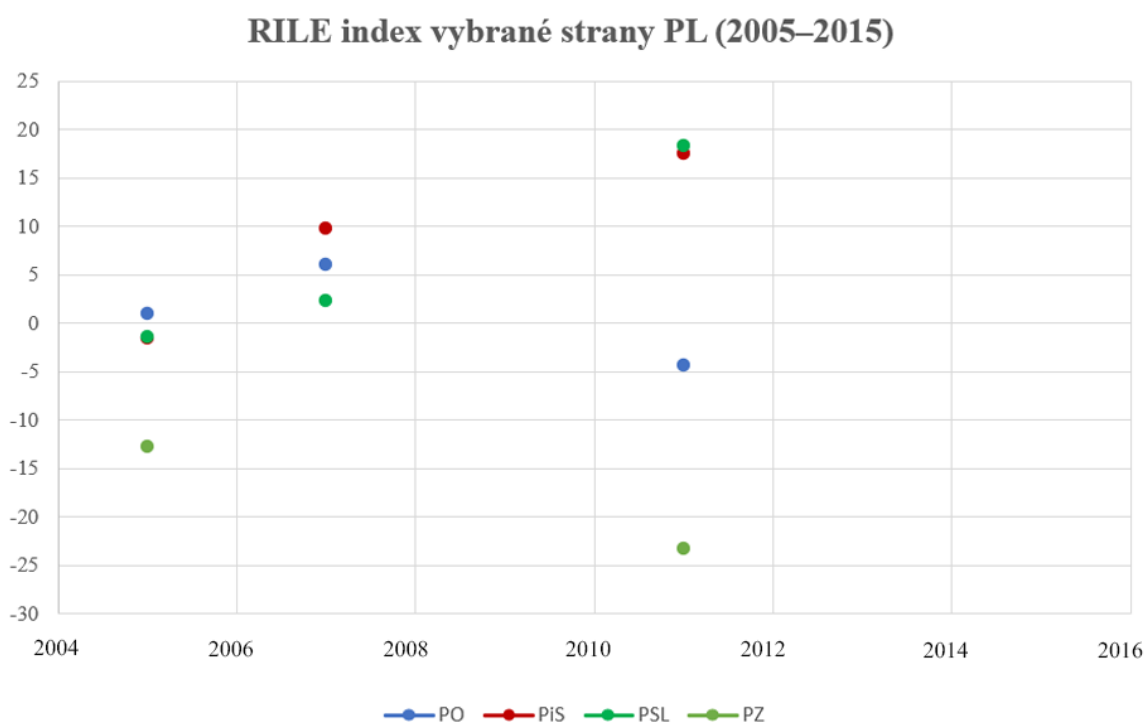
Sentimenty k patriotismu (per601) jsou nejvíce znatelné u FIDESZ, i přes pokles v roce 2010, a Jobbik. FIDESZ také vykazuje největší poměr kategorie podporující občanského ducha a národní solidaritu mezi lidmi (per606) — a to v největší míře mezi všemi zkoumanými stranami v této práci — v 22,10 % svého volebního programu, ke kterým se FIDESZ dostal z 3,10 % v roce 2010. Prosazování tradiční morality (per603) s postupem času u stran klesá, jen u LMP mírně stoupá (z 0 % na 0,14 %). Ani v Maďarsku není multikulturalismus (per607 a per608) žhavým tématem politických programů.

Podpora pracovních podmínek zaměstnanců (per701) se objevuje v programech všech vybraných stran, nikde však příliš nevyčnívá. Zemědělce podporuje nejvíce LMP (z 3,46 % v roce 2010 na 8,91 % v roce 2014), druhé největší hodnoty dosahovala MSZP v roce 2010

(6,13 %). Četnost výroků naznačujících pozitivní přístup k menšinám a neprivilegovaným částem společnosti (per705 a per706) je velmi malá.

2.2.1.4 Polsko

Zatímco si PO udrželo svou pozici jako středová strana (s odchylkou pouze -5,42 mezi roky 2006 a 2011 podle rile indexu), došlo u PiS a PSL k výraznému posunu k pravici. PZ ve stejnou dobu prohloubila svůj levicový základ. Všechny hodnoty rile indexu jsou k nahlédnutí v tabulce v příloze č. 4.

Graf č. 7: Vývoj hodnoty rile indexu napříč vybranými stranami PL mezi lety 2005–2015

Rozsáhlé dobré mezinárodní vztahy strany příliš nepodporují. Speciálním vztahům s konkrétními státy (per101 a per102) se věnuje hlavně PiS a PZ, jejich část v programu ale nepřesahuje 2 %. Stejně tak není příliš populární ani téma pozitivního přístupu k internacionalismu (per103). Zde vede PO se zvýšením z 0 % na 4,27 % mezi roky 2005 a 2011 a PZ s nárůstem o 7,15 procentních bodů. Opačný názor (per109) projevuje jako jediná strana pouze PiS s 2,24 % programu věnujícímu se negativním referencím o mezinárodní spolupráci. Negativně se vyjadřuje i k EU (per110), ale nejedná se zde o vysoké hodnoty. Obranně se věnuje jak PO, tak PiS a PSL. Podpora obranných záležitostí navíc ve vybraném období ztlačně stoupá – z 0 % na 8,49 % u PO, z 0 % na 9,06 % u PiS a z 0 % na 5,96 % u PSL.

Svobodě a demokracii (per201 a per202) se strany moc nevěnují. Nejvíce zmínek lze najít u programů PZ, jinak u ostatních stran hodnoty četnosti výskytu tématu nepřekračují 2 %. Vzhledem ke kritice Ústavy, která ožila v roce 2005 se vstupem PiS do vlády, je k podivu, že se strany konstitucionalismem (per203 a per204) zabývají minimálně.

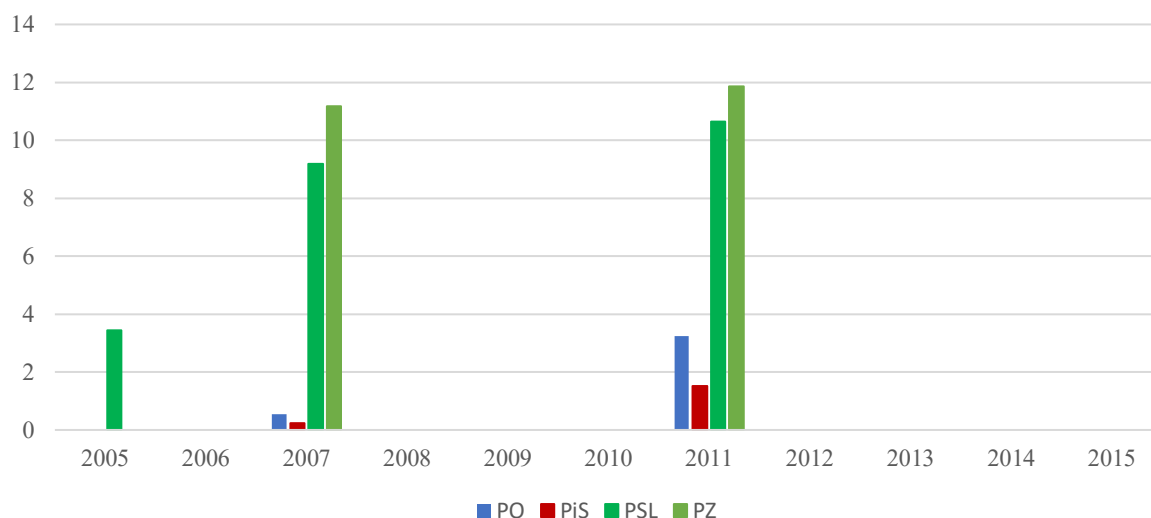
Přestože ostatní strany decentralizaci (per301) příliš neřeší, v programu PSL v roce 2005 zabírá 4,43 % a v roce 2007 6,90 %. Následující volby se tento podíl ale propadá na 0,43 %. Potřeba vládní a administrativní efektivity (per303) je populární u všech stran s výjimkou PZ, kde zaujímá pouze 3,56 % v roce 2005 a 0,58 % v roce 2011. To je malý výsledek v porovnání s například 18,80 % u PiS v roce 2007, kam se strana v rámci tohoto tématu vyšplhala z 5,11 % v roce 2005. U ostatních stran zabírá okolo 10 % jejich programů ve všech vybraných volbách. Široká kategorie politické autority (per305) vykazuje výrazné zvýšení zmínek v roce 2011 u všech stran, u PSL i PZ skočila z nuly v roce 2005 na 11,49 % a 9,92 % v roce 2011. V programu PiS vyskočila z 1,62 % v roce 2007 na 15,16 % v roce 2011.

Ekonomické cíle (per401–per416) mají ve vybraném období až překvapivě malé zastoupení. Volnému trhu (per401) se ve znatelné míře věnuje pouze PO, a to jen v roce 2007. Při následujících volbách se mu už nevěnuje vůbec. Narozdíl od ostatních států se nevěnují příliš ani regulaci trhu (per403 – nejvíce PiS v roce 2011 s 2,57 %). Důvodem může být fakt, že se Polsko ekonomická krize příliš nedotkla, a regulovat trh proto nebylo jeho hlavní prioritou. Nejobsáhlejším tématem této kategorie je podpora technologií a infrastruktury (per411). U PO se zvedla z 1,88 % v roce 2005 až na 14,57 % celého programu v roce 2011. U PiS dosahuje 12,46 % v roce 2007, v ostatních volbách je ale podpora mnohem nižší. U PZ zaujímá ve volbách 2005 i 2011 okolo 4 %. Zajímavé je volání PO po ekonomicky zdravém vládnutí (per412), které zahrnuje například snižování rozpočtového deficitu, uklidnění krize či šetření peněz před možnými těžšími časy. Toto téma zaujímalo v roce 2005 (tedy ještě před vypuknutím ekonomické krize) 9,52 % jejich programu. V roce 2011 ale četnost jeho výskytu klesla na 4,33 %. Ostatní strany se mu příliš nevěnují (nejvíce PiS v roce 2007 s 2,77 %).

Z hlediska ochrany životního prostředí (per501) jsou vybrané strany rozdělené napůl. Zatímco se mu PO a PiS věnují pomálu (u PO lze ale pozorovat nárůst mezi 2005 a 2011 o 3,25 p. b.), PSL a PZ se obě profilují jako strany podporující zelenou politiku. K nárůstům u PO mohlo dojít z důsledku razantního prodloužení programu od roku 2005 do roku 2011, kdy má celých 194 stran, a tím získání více prostoru pro environmentální témata. Ta se však v návalu ostatních témat spíše ztrácí (PO 2005, 2011). Stejně jako u PO i u PiS došlo k výraznému prodloužení

programů do roku 2011 a mírný nárůst výskytu environmentálních témat tak lze vysvětlit nalezením více prostoru pro ně. V roce 2011 zabírá celých 5 stránek, ale pouze 1,53 % celého obsahu (PiS 2005, 2011). Ve stejném roce zaujímá toto téma 10,64 % programu PSL a 11,87 % programu PZ. U PSL se jedná o nárůst o 7,19 p. b. od roku 2005. PZ měla podobný výsledek i v roce 2007 (11,17 %). Programy PZ jsou poměrně krátké, a i jejich environmentální cíle proto nejsou příliš obsáhlé (PZ 2005, 2011). Ani programy PSL nejsou velmi rozsáhlé. V roce 2007 má jejich program dokonce pouze 12 stran pro 10 hlavních témat, z nichž jedno je věnované ochraně přírody. O 4 roky je o něco delší a rozděluje se na 6 témat, opět včetně ochrany životního prostředí (PSL 2007, 2011). Ač se nejedná o výrazný jev, dá se o polských politických stranách říct, že postupem času zelenají. Jelikož je ale PZ velmi marginální stranou, neovlivňuje tato skutečnost její volební výsledek. Dokonce se životnímu prostředí možná věnují rozsáhleji než samotná PZ. V porovnání poměru vůči celému obsahu jednotlivých programů ale Zelení jednoznačně vítězí.

Postoj k environmentalismu vybraných stran PL v parlamentních volbách 2005–2015

Graf č. 8: Četnost kódu 501 (ochrana životního prostředí) v programech polských politických stran ve volbách v období 2005–2015

Kultura (per502) byla významným tématem pro PiS v roce 2005 (15,06 % celého programu), zatímco PO ve stejný rok toto téma nezmiňovala ani jednou. Tuto skutečnost ale napravila v roce 2007, kdy mu ponechala 9,97 % prostoru svého programu. V programu PZ si jak v roce 2005, tak 2011 drží hodnoty kolem 4 %. U PSL podpora kultury v průběhu let klesá (o 7,88 p. b.). Stejně tak ale i u PiS, které ji tak výrazně podporovalo v roce 2005 — v nadcházejících dvou volbách už se poměr pohyboval okolo 3 % celého textu.

Pozitivní přístup k rovnosti (per503) klesá mezi volbami 2005 a 2011 u všech stran (o 5,37 p. b. u PO, o 1,27 p. b. u PiS, o 4,34 p. b. u PSL a o 6,17 p. b. u PZ). Podpora sociálního státu je ale u všech stran naopak velmi vysoká. V roce 2005 zaujímá téměř 20 % obsahu programu PiS, toto číslo ale klesá na 7,78 % do roku 2011. U PO se ve všech třech volbách drží okolo 13 %. Nejvyšší hodnoty u PSL dosahuje v roce 2007 (10,92 %), ale v roce 2011 klesá na 4,68 %. U PZ obsahuje 10,15 % programu v roce 2005 a 8,56 % programu v roce 2011. Vzdělání (per506) je nejpopulárnější u PO, kde zaujímá 12,84 % programu v roce 2005, poté hodně klesá, ale v roce 2011 se vrací na 10,41 %. Tento trend lze pozorovat i PiS jen v menších hladinách procent. PSL se vzdělání příliš nevěnuje a PZ si v jeho rámci udržuje poměr okolo 6 %.

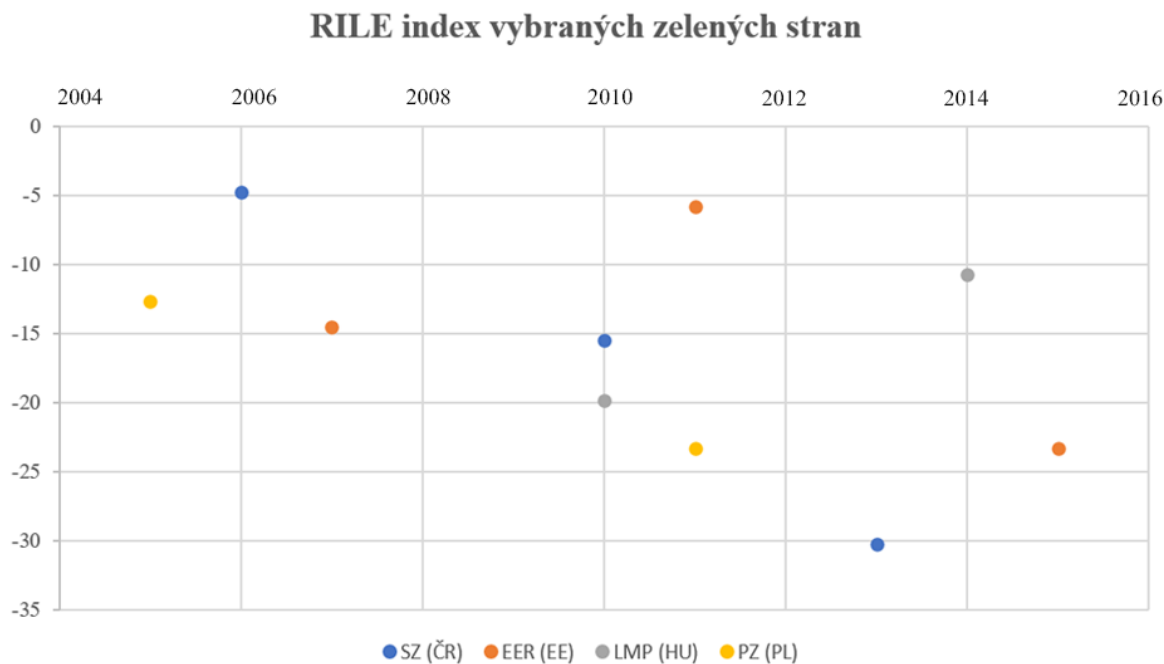
Kladné sentimenty k národním hodnotám (per601) vyjadřuje hlavně PiS a PSL, ale pouze v malé míře (nejvíce PSL v roce 2007 3,45 %). Tradiční hodnoty (per603) podporují všechny strany krom PZ (pouze 0,51 % v roce 2005). Ani zde se ale nejedná o velké hodnoty. PZ se proti nim jako jediná strana staví (7,11 % v roce 2005 a 4,09 % v roce 2011). Jedná se o zmínky podpory potratů, moderní rodiny a oddělení státu a církve. Postavení PZ jako jediné strany, která se o tuto problematiku zajímá ji silně oslabuje z hlediska jejího koaličního potenciálu. Multikulturalismu (per607 a per608) se v rámci ani jednoho postoje strany spíše nevěnují.

Oproti ostatním státům se polské politické strany nevěnují příliš pracovním skupinám (per701). U PO o nich není žádná zmínka, u PiS a PSL pouze minimální (u PSL je ale k vidění nárůst o 2,40 p. b. mezi roky 2007 a 2011). Nejoblíbenější je téma zlepšování pracovních podmínek a snižování nezaměstnanosti nejoblíbenější a pohybuje se kolem 5 %. Možným důvodem neoblíbenosti tohoto tématu může být fakt, že situace na polském trhu práce zůstala dobrá i během ekonomické krize, a proto nebyl důvod se mu příliš věnovat v politických programech. Zemědělství (per703) je pro polské politické strany velmi důležité. U PSL v roce 2011 obsahuje dokonce více jak čtvrtinu celého programu (26,81 %), kam stouplo z 1,72 % v roce 2007. Jen u PZ nepřesahuje 3 %. PO a PiS mu dávají mezi 4–10 % prostoru. Znevýhodněným menšinám (per705) se nejvíce věnuje PZ v roce 2005, tato podpora ale do roku 2011 klesá.

2.2.2 Srovnání vývoje volebních programů stran zelených napříč státy

Ideologický posun je k vidění u všech vybraných stran. U Česka, Estonska a Polska se zelené strany posouvají doleva. V Maďarsku se sice o něco posouvají doprava, stále se ale ani nedotýkají středu, a proto o LMP můžeme tvrdit, že se jedná spíše o středo-levicovou stranu. Nejvýraznější skok k levicové části ideologického spektra je k vidění u české SZ, který byl

zapříčiněný hlavně změnou vedení strany v roce 2009. V roce 2013 dosahuje rile index SZ dokonce téměř stejné hodnoty jako u KSČM. Estonská EER se nejprve přesune ke středu, ale v roce 2015 opět klesá spíše k levici. Polská PZ se neposouvá tak výrazně jako jiné strany, ale i tak směřuje stále více doleva.

Graf č. 9: Vývoj hodnoty rile indexu napříč vybranými zelenými stranami mezi lety 2005–2015

Zmínky o zvláštních vztazích s konkrétními zeměmi (per101 a per102) ani anti-imperialistické reference (per103) nejsou běžné u žádné zelené strany napříč vybranými státy. Stejně tak by tomu bylo i ve věci pozitivního vztahu k armádě a obranné politice obecně — zde ale dochází k velmi výrazné odchylce u Estonska. Zde obsahuje okolo 10 % programu EER v roce 2007 i 2011. V roce 2015 ale klesá až na 2,27 %. Popularita tohoto tématu je v estonské politice běžná a vykazují ji i ostatní politické strany. Jednat se může hlavně o obavy ze síly Ruska s ohledem na svou sovětskou minulost a sdílené hranice. Pokles v roce 2015, rok po anexi Krymu, mohl dokonce zapříčinit i neúspěch strany ve volbách 2015, kdy se jednalo o žhavé téma. Nejobsáhlejší negativní zmínky o obranných záležitostech (per104) jsou k vidění u polské PZ, ale ani tam nepřesahují 2 %. Zajímavý vývoj je u kategorie míru (per106), u které by se podle předpokladů Inglehartova post-materiálního štěpení hodnot dalo očekávat navýšení. Nejenže je tento předpokládaný trend opačný (krom PZ, u které jde o navýšení v řádu desetin procent), ale dokonce je úroveň zastoupení tohoto téma velmi nízká u všech států. Kladné zmínky o mezinárodní spolupráci (per107) stoupají u Česka a Polska (v různých mírách),

zatímco klesají u Estonska a Maďarska a nevykazují žádný očividný trend. Nejvřelejší přístup k evropské integraci (per108) vykazuje LMP v roce 2010 s 4,09 % obsahu programu, v roce 2014 ale klesá na 0,27 %. Stejně tak lze pokles pozorovat i u Česka a Estonska, u jediného Polska dochází k navýšení. Důvodem může být pokles novoty EU tematiky po rozšíření v roce 2004, která neožila ani s ekonomickou krizí. Hodnoty negativních referencí o internacionalismu (per109) či evropské integraci (per110) jsou zanedbatelné.

Ani svoboda a lidská práva (per201), kategorie, která by se dala zařadit do post-materiálních hodnot, nezabírá v programech vybraných zelených stran příliš prostoru (0–2 % pro Estonsko a Maďarsko a 2–6 % pro Polsko a Česko). Nejmenší zastoupení lze pozorovat u EER, kde dosahuje nejvíce 1,77 % v roce 2015. Nejvyšší naopak u Polska v roce 2005, kde zabírá 6,09 % programu PZ. Pozitivní přístup k demokracii (per202) je už oblíbenějším tématem. U SZ vzrostlo z 6,28 % na 10,16 % mezi roky 2006 a 2013, u Polska zase z 0 % v roce 2005 na 4,09 % v roce 2011. U Estonska i Maďarska naopak v podobném období pokleslo o cca 1 procentní bod. Post-materiální hodnoty tak ani v samotné kategorii svobody a demokracie (per201–per204) u zelených stran nesílí. Obě kategorie týkající se ústavního zákona (per203 a per204) vykazují spíše náhodné a zanedbatelné hodnoty.

Náklonost k centralizaci (per302) není relevantní součástí žádného z vybraných programů. Zato náklonost k decentralizačním (per301) tématům (např. podpora autonomie regionů) už v nich nalézt lze. U všech států tato problematika ve zkoumaném období stoupá (Estonsko o 3,28 p. b., Maďarsko o 1,45 p. b. a Polsko o 1,36 p. b.), pouze u České republiky klesá o 1,9 p. b. Stejně jako u ostatních českých stran stoupá potřeba zvýšit vládní a administrativní efektivitu (per303) i u SZ. V žádném z ostatních států není tato potřeba takto vysoká (5,64 % po vládní krizi v roce 2013) a u všech v čase dokonce klesá. Četnost zmínek o politické korupci (per304) je napříč státy poměrně náhodná, nejvyšších hodnot dosahuje v Maďarsku v roce 2014 (5,40 %). Přestože téma politické autority (per305) není mezi stranami příliš rozšířené, v Polsku je k vidění velký rozdíl mezi roky 2005 a 2011, kdy velkou část programu nově obsadila kritika kompetence vládnout ostatních stran.

Volnému trhu (per401) se všechny strany věnují minimálně, nejvíce SZ s 1,79 % v roce 2006. Od té doby i u ní ale četnost tohoto tématu klesla na 0,45 % v roce 2013. Téma podpory podniků u všech zelených stran od prvních zkoumaných voleb k posledním klesá. U Estonska si lze povšimnout výkyvu ve volbách v roce 2011, kdy se vyšplhala na 3,76 %, ale následně klesla na 0 %. Regulace trhu (per403) dosahuje výrazného zastoupení u české SZ, kde zároveň kopíruje trend ostatních politických stran. V roce 2006 zastupuje 7,08 % jejich volebního

programu, v roce 2013 až 10,16 %. I ostatních stran je zastoupení tohoto téma poměrně vysoké. U Maďarska roste mezi roky 2010 a 2014 z 6,73 % na 7,78 %, na druhou stranu u Estonska naopak klesá z 5,90 % na 2,02 %. V Polsku je četnost nejmenší (2,54 % a 1,17 %). V tomto ohledu se tedy nedá popsat jednotný trend u zelených stran střední postkomunistické Evropy, který by naznačoval reakci stran na ekonomickou krizi. Hodnoty podpory ekonomického plánování (per404) jsou u všech stran spíše zanedbatelné. Zanedbatelné hodnoty vykazují i témata spolupráce v rámci tripartity (per405) nebo protekcionismu (per406 a per407). Vysokých hodnot dosahuje obecná kategorie ekonomických cílů (per408), to ale zcela náhodný jev, který je ovlivněn větším či menším množstvím témat, které lze zařadit pod konkrétnější kódy. I přes kontext ekonomické krize nedochází k navýšení ani u témat keynesiánského řízení poptávky (409) či podpory ekonomického růstu (per410) – zde se mírně zvyšuje pouze u Polska a Maďarska, konečné hodnoty jsou i tak ale velmi nízké. Zajímavá spojitost je k povšimnutí u téma podpory technologií a infrastruktury. U všech stran se totiž napříč roky pohybuje mezi 4–8 %. Přestože u některých stran mírně klesá a u některých naopak stoupá jsou tyto hodnoty podobné. Dá se tedy například usuzovat, že vybrané zelené strany rozumí důležitosti rozvoje technologií v boji za ochranu životního prostředí. Kategorie kontrolované ekonomiky (per412), znárodnování podniků (per413) či pozitivních odkazů k marxismu (per415), mají minimální zastoupení, v posledním případě dokonce nulové. Téma udržitelnosti (per416) je u všech stran přítomné, ale jen v malé míře a s časem klesá.

Kromě Maďarska se počet zmínek o environmentalismu (per501) zvyšuje u všech stran. U Maďarska by se mírný pokles mohl vysvětlit nedostatkem konkurence od ostatních stran, které se tímto tématem zabývají minimálně, a LMP si proto i tak zachovává postavení jediné environmentální maďarské strany. V Polsku se zastoupení environmentalismu výrazně nemění (11–12 %), v Česku a Estonsku dochází k výraznějším skokům. U české SZ došlo mezi roky 2006 a 2013 k navýšení o 5,18 p. b. Mezitím v roce 2010 klesla až na 8,41 %, zvýšení z tohoto roku na 2013 je 9,19 p. b. Návrat k vyšší četnosti tohoto tématu může být vysvětlen například snahou SZ o vyrovnání se novým stranám, které na scénu přišly jak ve volbách v roce 2010, tak 2013, a do svých programů zařadily právě i environmentalismus, čímž SZ pravděpodobně sebraly mnoho voličů. Četnost výskytu téma environmentalismu se zvýšila i u Estonska, zde také může být snahou o znovuzískání ztracených voličů, situace je tu ale podobnější Maďarsku, jelikož ani zde neexistuje jiná strana, která by se environmentalismu věnovala do takové míry (pro polskou PZ je to PSL, pro českou SZ je to ČSSD a nově vzniklé strany), a proto pro nedostatek environmentální konkurence není toto vysvětlení tak jednoznačné.

Podpora kultury (per503) u všech stran v různých mírách roste, jedná se ale o obecně pozitivní téma, jehož přítomnost ve volebním programu spíše nenaznačuje žádný zajímavý trend. Téma rovnosti (per504) už ale ano. Jedná se o další téma, které by se dalo zaškatulkovat pod post-materiální hodnoty a jeho zastoupení je u zelených stran různé. Nejvyššího zastoupení se mu dostává v Maďarsku, kde obsahuje 11,88 % programu LMP v roce 2014 a jen o něco málo méně (10,47 %) v roce 2010. Na druhou stranu v Estonsku zastupuje nejvíce 1,36 % programu EER a s postupem času ještě klesá na 0,51 %. V Česku toto téma roste spolu s ideologickým posunem strany doleva, ale v Polsku naopak klesá. Žádný společný směr všech stran tu zpozorovat nelze. Rozvíjení sociálního státu je oblíbeným tématem všech stran, což není nijak překvapivé, jedná se totiž o témata zdravotnictví, důchodů a dalších veřejných služeb, která jsou potenciálním voličům přirozeně blízká. V Česku a Estonsku jeho popularita v programech zelených stran roste (v Estonsku od 2007 do 2015 o 6,12 p. b., v Česku o 4,13 p. b.). V Maďarsku výrazně klesá (o 8,07 p. b.), v Polsku také, ale v menší míře (o 1,59 p. b.). U Maďarska se tento skok reflektuje i v celostranickém ideologickém posunu doprava (stejně jako v případě FIDESZ). Vzdělání (per506) je významným tématem, které se v různých volebních rocích napříč všemi stranami různými způsoby liší (stoupá i klesá). Přestože se jedná o významné téma, které například v Estonsku zabírá až 10 % programu v roce 2011, vývoj jeho zastoupení je spíše náhodný a neukazuje žádný společný trend.

Kladné vztahy k patriotismu a národní hrdosti (per601) jsou k povšimnutí pouze u Estonska, kde dosahují až 2,60 % v roce 2011. Důvodem může být povaha estonské společnosti, ve které žije silná ruská menšina, a proto mohou například obavy z příchodu dalších imigrantů či pojetí imigrace jako hrozby pro národ, být silnější než u ostatních zelených stran. Negativní vztahy k těmto hodnotám (per602) se téměř nevyskytují v programu žádné strany. Podpora tradiční morality (per603) (tedy například tradiční rodiny a církve) pro zelené strany obecně není běžná, a není tomu tak i u vybraných států. Překvapivě vyšší hodnoty dosahuje pouze v Česku (1,79 % v roce 2006), zde ale postupně klesá. Naopak zmínky o tématech, které jdou proti tradiční moralitě (per604) jsou pro zelené strany běžnější. Přestože v Estonsku o nich není žádná zmínka, například v Polsku, kde je společnost silně katolická, je to obsáhlé téma, které dosahuje až 7,11 % v roce 2005. Jedná se hlavně o podporu svobodné volby ženy ukončit těhotenství a větší oddělení státu a církve. V Česku tyto hodnoty dosahují nejvíce 1,58 % v roce 2013 a v Maďarsku jsou spíše zanedbatelné v obou zkoumaných volebních rocích. Výskyt téma práva a pořádku (per605) je až náhodný a nenaznačuje žádný společný trend. Podpora občanského citění (per606) stoupá s časem ve všech státech kromě Polska, ale nedosahuje příliš

vysokých hodnot, a tedy ani zajímavých změn. Je ale zpozorovatelný rozdíl mezi hodnotami Polska a Česka a Maďarska a Estonska, kde jsou tyto hodnoty o něco silnější. Podpora i opozice k multikulturalismu (per607 a per608) dosahuje pouze velmi malých hodnot. Dá se předpokládat, že se tento fakt v následujících volebních programech změní v souvislosti s evropskou migrační krizí.

Kladné zmínky o zaměstnancích, podpoře nezaměstnaných či pracovních podmínkách zabírají větší části programů u Estonska (5,05 % v roce 2015) a Polska (5,58 % v roce 2005). S časem se jejich výskyt zvyšuje u Česka i Estonska, avšak mírně klesá u Maďarska a Polska. Negativně (per702) se o tomto tématu nevyjadřuje žádná strana. Podpora zemědělství (per703) se výrazně zvyšuje u Maďarska (o 5,45 p. b. z roku 2010 do roku 2014), avšak u ostatních stran se snižuje (u Estonska dokonce o 6,52 p. b.). Klesající pozornost věnovaná zemědělcům může být důsledkem doznívající ekonomické transformace, v jejímž rámci dochází naopak k větší podpoře rozvoje technologií a infrastruktury (per411).

Zmínky o různých sociálních skupinách (např. per704 a per706) jsou spíše náhodné a nevykazují žádný zvláštní trend. Jen podpora znevýhodněných menšin (per705) s postupem času klesá. Jedná se ale o kategorii, v jejímž rámci mohly být odpovídající názory zařazeny pod jiné, konkrétnější, kódy (např. per503, per504, per604 nebo per607), a proto toho tento výsledek příliš nedokazuje.

Závěr

Cílem práce bylo zjistit, zda a jak se mění volební programy zelených stran střední post-komunistické Evropy. Zajímalo mě, zda existují společná témata, která v rámci programů jednotlivých stran získávají s časem více či méně prostoru. Předpokládala jsem hlavně změny, které by odrážely možné zelenání ostatních parlamentních stran, nebo vliv domácího či mezinárodního kontextu. Také jsem se zajímala o to, zda se tyto změny odráží na ideologickém zaměření jednotlivých zelených stran.

Ke změnám v politických programech vybraných zelených stran přirozeně dochází. Témata, která dostávají s časem více či méně pozornosti, však neukazují žádný společný trend. Přestože v některých případech dochází k zajímavým výkyvům, v analýze jsem nenašla žádný relevantní společný směr všech vybraných zelených stran. A to ani z hlediska postoje k environmentalismu, kde u jediné maďarské LMP dochází k poklesu četnosti tohoto téma v programu, přestože jsem předpokládala výrazně se zvyšující popularitu u všech stran s ohledem na celosvětový kontext. Zdá se, že změny jsou výrazně více motivovány domácími kontexty jednotlivých stran, které nesouvisí se zelenáním jiných domácích politických aktérů.

Určitou podobu zelené agendy mají všechny vybrané politické strany napříč státy. U většiny případů ale můžeme také říct, že popularita zelených témat neroste v takovém rozsahu jako např. u západoevropských zemí. Zelenání domácích stran mohlo ovlivnit pouze situaci české SZ. Ta zareagovala na rostoucí zelenání ČSSD a zájem o environmentalismus nových stran. Přestože v Polsku zelenají s časem všechny strany, v žádném z případů není tento vývoj tak významný, aby reálně ovlivnil tak marginální stranu jako je PZ. U Maďarska a Estonska k zelenání ostatních parlamentních politických stran nedochází. Můžeme tvrdit, že environmentální témata nejsou v post-komunistické Evropě obecně příliš populární. Nejenže nepřinášejí voličské hlasy samotným zeleným stranám, které se jim navíc samy nevěnují do takové míry jako západní zelené strany, ve výsledku ani nepronikají do mainstreamové politiky.

Určitý vliv na vývoj volebních programů zelených stran má i mezinárodní kontext, konkrétně ekonomická krize, která započala v roce 2008. Není však tak dramatický, jak by se mohlo očekávat. Přestože post-materiální štěpení hodnot zapříčinilo vznik nových stran, včetně těch zelených, a mělo významný vliv na růst popularity problematiky ochrany životního prostředí, ve vybraném období let 2005–2015 nemělo výrazný vliv na pojetí konkrétních témat ve volebních programech. Výsledek mého výzkumu by však mohl naznačovat skutečnost,

že přestože se zelené strany sdružují v nadnárodních organizacích, často je spojuje právě pouze téma environmentalismu a názory na jiná témata se mohou (i výrazně) lišit

Posun na ideologické škále je spíše důsledkem dílčích změn v programech jednotlivých parlamentních stran než jejich příčinou. Výrazný posun k levici lze pozorovat u české SZ, kde je spojován se změnou vedení a vedl k vnitrostranickým rozporům. K levici více směřuje i polská PZ a estonská EER, jen maďarská LMP se posouvá spíše doprava. Žádný společný trend tedy nelze pozorovat ani v tomto případě.

Potenciál dalšího výzkumu se nabízí v rozšíření časové osy vybraných voleb pro možnost zkoumání dlouhodobějšího vývoje a rozšíření počtu případů na další středoevropské post-komunistické strany pro hlubší pochopení vývoje v rámci celého regionu.

Summary

The aim of this thesis was to find out whether and in what way do election programs of green parties in post-communist Central Europe change. I was curious if there are any common topics, that get less or more space in election programs of selected countries. I expected changes that would mostly reflect possible greening of other parliamentary parties or the influence of domestic or international context. I was also trying to find out whether these changes influence ideological focus of individual green parties.

There are changes in political programs of selected green parties. However, topics that get more (or less) attention do not show any common trend. Even though there are some interesting swings in the percentages, I did not find any relevant shared direction of all selected green parties. Not even in the topic of environmentalism, where only Hungarian LMP goes down in the number of environmental mentions out of the four countries, and where I expected a significant growth in popularity given the context. It seems that changes are mostly motivated by domestic contexts of individual parties that have nothing to do with greening of other domestic political actors.

Some degree of green agenda can be found in all chosen manifestos across countries. However, in most cases we can say that the popularity of green topics is not growing nearly as fast as in Western European countries. Greening of political parties can be only noticed in Czech Green Party's situation. We can notice that the party reacted to the sudden interest in environmentalism by ČSSD and new parties. Even though all parties green a little in Poland, the development is not significant enough to actually influence such marginal party that is Partia Zieloni. Parliamentary parties in Hungary and Estonia do not get greener over time. We can say that environmental topics just aren't nearly as popular in post-communist Europe. Not only do they not bring votes to green parties alone (which do not care for green topics as much as western green parties), but finally they do not even enter mainstream politics to a relevant degree.

International context does have some sort of influence over the development of green parties' manifestos, especially when it comes to the economic crisis that started in 2008. However, it is not as dramatic as could be expected. Even though post-material cleavage of values influenced the appearance of new political parties (including green parties), and also influenced the overall popularity of the environmental movement, during 2005–2015, it didn't noticeably affect the occurrence of particular topics in election programs. The result of my analysis might

indicate the fact that even though green parties do organise themselves in transnational organizations, the only agenda that connects them all is environmentalism.

The shift on the ideological scale is more of a result of partial changes in individual programs than its cause. A significant shift towards the right can be noticed in the case of the Czech Green Party, where it is connected to change of leadership and interparty conflicts. No common trend can be found even in this case.

The potential for further research lies in broadening the timeline of selected parliamentary elections to explore development over a longer period of time and adding more case countries, so that the result of the research can be applied for the whole post-communist Europe.

Použitá literatura

Elektronické zdroje

- ASHDOWN, Nick, c2020. Why Europe's Green wave slows to a trickle in the east: Voters favor pocketbook issues over 'post-material' values. Politico.eu [online]. POLITICO SRL, 2019 [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.politico.eu/article/europe-green-wave-struggles-in-east/>
- AUER, Matthew R., 1998. Environmentalism and Estonia's Independence Movement. Nationalities Papers [online]. 26(4), 659-676 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/00905999808408593. ISSN 0090-5992. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0090599200008011/type/journal_article
- AUERS, Daunis a Andres KASEKAMP, 2009. Explaining the Electoral Failure of Extreme-Right Parties in Estonia and Latvia. Journal of Contemporary European Studies [online]. 17(2), 241-254 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/14782800903108718. ISSN 1478-2804. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14782800903108718>
- BARTONÍČEK, Radek, 1999–2020. ODS objevila zelené téma. Jedna z priorit, tvrdí předseda Fiala i přes kritiku Gřety. Aktuálně.cz [online]. Praha: Economia, 9.10.2019 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/ods-objevila-zelene-tema-klicovy-problem-rika-predseda-fiala/r~bf9c4a6ce9a411e984c6ac1f6b220ee8/>
- BATORY, Agnes, 2002. THE POLITICAL CONTEXT OF EU ACCESSION IN HUNGARY [online]. London: Chatham House: The Royal Institute of International Affairs, 1–9 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/Research/Europe/hungarian.pdf>
- BAUN, MICHAEL, JAKUB DURR, DAN MAREK a PAVEL SARADIN, 2006. The Europeanization of Czech Politics: The Political Parties and the EU Referendum. JCMS: Journal of Common Market Studies [online]. 44(2), 249-280 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1111/j.1468-5965.2006.00622.x. ISSN 0021-9886. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-5965.2006.00622.x>
- BELCHIOR, Ana Maria, 2010. ARE GREEN POLITICAL PARTIES MORE POST-MATERIALIST THAN OTHER PARTIES? European Societies [online]. 12(4), 467-492 [cit. 2020-07-20]. DOI: 10.1080/14616696.2010.483003. ISSN 1461-6696. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14616696.2010.483003>
- BENNULF, Martin a Sören HOLMBERG, 1990. The Green Breakthrough in Sweden. Scandinavian Political Studies [online]. 1990, 13(2), 165–184 [cit. 2020-07-20]. DOI: 10.1111/j.1467-9477.1990.tb00435.x. Dostupné z: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9477.1990.tb00435.x>
- BESSINGER, Mark R. a Gwendolyn SASSE, 2014. An End to Patience? The 2008 Global Financial Crisis and Political Protest in Eastern Europe [online]. [cit. 2020-07-23]. In: Mass Politics in Tough Times: Opinions, Votes, and Protest in the Great Recession. ed. BARTELS Larry a BERMEO Nancy. Oxford, UK. Oxford University Press. 334-370. ISBN 9780199357505. Dostupné z: <https://scholar.princeton.edu/sites/default/files/mbeissinger/files/beissingersasse.econprotest.pdf>
- CARTER, Neil, 2013. Greening the mainstream: party politics and the environment. Environmental Politics [online]. 22(1), 73-94 [cit. 2020-07-20]. DOI: 10.1080/09644016.2013.755391. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644016.2013.755391>
- CZAPIŃSKI, Janusz a Tomasz PANEK, ed., 2015. Social Diagnosis 2015: Objective and Subjective Quality of Life in Poland. Contemporary Economics: Quarterly of University of Finance and Management in Warsaw [online]. 9(4), 13–538 [cit. 2020-07-26]. ISSN 2084-0845. Dostupné z: http://www.diagnoza.com/pliki/raporty/Diagnoza_raport_2015.pdf
- DALTON, RUSSELL J., 2009. Economics, environmentalism and party alignments: A note on partisan change in advanced industrial democracies. European Journal of Political Research [online]. 48(2), 161-175 [cit. 2020-07-20]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2008.00831.x. ISSN 03044130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2008.00831.x>
- DEETS, Stephen, 2009. Constituting Interests and Identities in a Two-Level Game: Understanding the Gabcikovo-Nagymaros Dam Conflict I. Foreign Policy Analysis [online]. 5(1), 37-56 [cit. 2020-07-25]. DOI: 10.1111/j.1743-8594.2008.00082.x. ISSN 17438586. Dostupné z: <https://academic.oup.com/fpa/article-lookup/doi/10.1111/j.1743-8594.2008.00082.x>

- DUSZCZYK, Maciej, 2014. Poland under Economic Crisis Conditions. Perspectives on European Politics and Society [online]. 15(3), 370-384 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1080/15705854.2014.912404. ISSN 1570-5854. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/15705854.2014.912404>
- Estonian Centre Party Faction, c2019. Riigikogu [online]. Talinn: Parliament of Estonia, 2019 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.riigikogu.ee/en/parliament-of-estonia/factions/estonian-centre-party-faction/>
- Estonian Reform Party Faction, c2019. Riigikogu [online]. Talinn: Parliament of Estonia, 2019 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.riigikogu.ee/en/parliament-of-estonia/factions/estonian-reform-party-faction/>
- Evropský parlament: Výsledky evropských voleb 2019. Evropský parlament [online]. EU [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/election-results-2019/cs/volebni-vysledky/2019-2024/>
- FÁBIÁN, Katalin, 2010. Can politics be different? The Hungarian Green Party's entry into Parliament in 2010. Environmental Politics [online]. 19(6), 1006-1011 [cit. 2020-07-25]. DOI: 10.1080/09644016.2010.518688. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09644016.2010.518688>
- FÁBIÁN, Katalin, 2015. Can politics still be different? The Hungarian Green party's return to parliament in 2014. Environmental Politics [online]. 24(2), 332-336 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.1080/09644016.2014.1000637. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644016.2014.1000637>
- FELDMAN, Merje, 2001. European Integration and the Discourse of National Identity in Estonia. National Identities [online]. 3(1), 5-21 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/14608940020028466. ISSN 1460-8944. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14608940020028466>
- FERRY, Martin, 2002. The Polish Green Movement Ten Years after the Fall of Communism. 172-177. In: CINELLI, Manlio, Martin FERRY, John KARAMICHAS, Lin GAN, Ian WELSH a James CONNELLY, 2002. Profiles: 1 Environmental Campaigns and Socio-Political Cleavages in Divided Societies; 2 The Polish Green Movement Ten Years after the Fall of Communism; 3 Developments in the Spanish Greens. Environmental Politics [online]. 11(1), 163-220 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1080/714000594. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/714000594>
- FOWLER, Brigid, 2004. Concentrated orange: Fidesz and the remaking of the Hungarian centre-right, 1994-2002. Journal of Communist Studies and Transition Politics [online]. 20(3), 80-114 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.1080/1352327042000260814. ISSN 1352-3279. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1352327042000260814>
- FOWLER, Brigid, 2004. Hungary: Unpicking the Permissive Consensus. West European Politics [online]. 27(4), 624-651 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.1080/0140238042000249894. ISSN 0140-2382. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0140238042000249894>
- FRANZMANN, Simon a André KAISER, 2006. Locating Political Parties in Policy Space. Party Politics [online]. 12(2), 163-188 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1177/1354068806061336. ISSN 1354-0688. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354068806061336>
- GLIED, Viktor, 2014. From the green movement to a party. The Effect of the crisis and democratic movements in Hungary. Politeja [online]. 11(28), 31-61 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.12797/Politeja.11.2014.28.02. ISSN 17336716. Dostupné z: <http://www.akademicka.pl/doi/10.12797/Politeja.11.2014.28.02>
- HALMAI, Gábor, 1998. The reform of constitutional law in Hungary after the transition. Legal Studies [online]. 18(2), 188-196 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.1111/j.1748-121X.1998.tb00012.x. ISSN 0261-3875. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0261387500007844/type/journal_article
- HANLEY, Seán, 2004. Getting the right right: redefining the centre-right in post-communist Europe. Journal of Communist Studies and Transition Politics [online]. 20(3), 9-27 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/1352327042000260788. ISSN 1352-3279. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1352327042000260788>
- HARPER, Jo, 2014. Negating Negation. Problems of Post-Communism [online]. 57(4), 16-36 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.2753/PPC1075-8216570402. ISSN 1075-8216. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.2753/PPC1075-8216570402>
- IFESa. Republic of Estonia: ELECTION FOR RIIGIKOGU (ESTONIAN PARLIAMENT) 2011, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/1585/>

- IFESb. Republic of Estonia: ELECTION FOR RIIGIKOGU (ESTONIAN PARLIAMENT) 2015, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/2562/>
- IFESc. Republic of Estonia: ELECTION FOR RIIGIKOGU (ESTONIAN PARLIAMENT) 2019, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/3095/>
- IFESd. Republic of Poland: Election for Polish Sejm 2011, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/498/>
- IFESE. Republic of Poland: Election for Polish Sejm 2015, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/2686/>
- IFESf. Republic of Poland: Election for Polish Sejm 2005, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/355/>
- IFESg. Republic of Poland: Election for Polish Sejm 2007, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/407/>
- IFESh. Republic of Estonia: ELECTION FOR RIIGIKOGU (ESTONIAN PARLIAMENT) 2007, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/1465/>
- IFESi. Hungary: ELECTION FOR ORSZÁGGYŰLÉS (HUNGARIAN NATIONAL ASSEMBLY) 2006, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/1444/>
- IFESj. Hungary: ELECTION FOR ORSZÁGGYŰLÉS (HUNGARIAN NATIONAL ASSEMBLY) 2010, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/1599/>
- IFESk. Hungary: ELECTION FOR ORSZÁGGYŰLÉS (HUNGARIAN NATIONAL ASSEMBLY) 2014, c2020. ElectionGuide [online]. ARLINGTON, VA: IFES [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <http://www.electionguide.org/elections/id/2458/>
- ILONZKI, Gabriella a Sándor KURTÁN, 2007. Hungary. European Journal of Political Research [online]. 46(7-8), 966-973 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2007.00741.x. ISSN 0304-4130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2007.00741.x>
- INGLEHART, Ronald F., 2008. Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. West European Politics [online]. 31(1-2), 130-146 [cit. 2020-07-20]. DOI: 10.1080/01402380701834747. ISSN 0140-2382. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402380701834747>
- INGLEHART, Ronald, 1971. The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies. American Political Science Review [online]. 65(4), 991-1017 [cit. 2020-07-20]. DOI: 10.2307/1953494. ISSN 0003-0554. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0003055400137426/type/journal_article
- Isamaa Faction, 2019. Riigikogu [online]. Tallinn: Parliament of Estonia, 2019 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.riigikogu.ee/en/parliament-of-estonia/factions/isamaa-faction/>
- JAHN, Detlef, 2011. Conceptualizing Left and Right in comparative politics. Party Politics [online]. 17(6), 745-765 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1177/1354068810380091. ISSN 1354-0688. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354068810380091>
- JAKOBSON, Mari-Liis, Ilze BALCERE, Oudekki LOONE, Anu NURK, Tõnis STAARTS a Rasa ZAKEVICIUTE. Populism in the Baltic States: A Research Report. Tallinn University Institute of Political Science and Governance / Open Estonia Foundation [online]. 2012, 1–177 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: https://oef.org.ee/fileadmin/media/valjaanded/uuringud/Populism_research_report.pdf
- JASKIERNIA, Jerzy, 2017. The Development of the Polish Party System: a Perspective of the Parliamentary Elections Results. Polish Political Science Yearbook [online]. 46(2), 227-246 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.15804/psy2017214. ISSN 02087375. Dostupné z: <http://www.czasopisma.marszalek.com.pl/10-15804/psy/142-vol-46/issue-2/127-psy2017214>

- JEHLIČKA, Petr a Tomáš KOSTELECKÝ, 1992. The development of the Czechoslovak green party since the 1990 elections. *Environmental Politics* [online]. 1(1), 72-94 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/09644019208414009. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644019208414009>
- JEHLIČKA, Petr a Tomáš, 2003. Profiles: Czech Greens in the 2002 General Election: A New Lease of Life? *Environmental Politics* [online]. 12(2), 133-138 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/09644010412331308224. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644010412331308224>
- JEHLIČKA, Petr, Tomáš KOSTELECKÝ a Daniel KUNŠTÁT, 2011. Czech Green politics after two decades: the May 2010 general election. *Environmental Politics* [online]. 20(3), 418-425 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/09644016.2011.573365. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644016.2011.573365>
- KDU-ČSL: Kdo jsme, c1997–2018. KDU-ČSL [online]. Praha: KDU-ČSL [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/o-nas/kdo-jsme>
- KOPEČEK, Lubomír a Vlastimil HAVLÍK. Krize vládnutí v České republice. Analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení. *Politologický časopis*, Brno: Mezinárodní politologický ústav, 2008, XV., č. 3, s. 183-205. ISSN 1211-3247. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/299392660>
- KOTNAROWSKI, Michal a Radoslaw MARKOWSKI, 2014. Political preferences in times of crisis: Economic voting in the 2011 Polish elections. *Acta Politica* [online]. 49(4), 431-461 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1057/ap.2014.20. ISSN 0001-6810. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1057/ap.2014.20>
- KOVAREK, Daniel a Levente LITTVAY, 2019. Where did all the environmentalism go? 'Politics can be different' (LMP) in the 2018 Hungarian parliamentary elections. *Environmental Politics* [online]. 28(3), 574-582 [cit. 2020-07-25]. DOI: 10.1080/09644016.2019.1567874. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09644016.2019.1567874>
- KRIESI, Hanspeter, 1998. The transformation of cleavage politics The 1997 Stein Rokkan lecture. *European Journal of Political Research* [online]. 33(2), 165-185 [cit. 2020-07-29]. DOI: 10.1023/A:1006861430369. ISSN 03044130. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1023/A:1006861430369>
- KWIATKOWSKA, Agnieszka, 2019. Institutionalisation without voters: the Green Party in Poland in comparative perspective. *Zeitschrift für Vergleichende Politikwissenschaft* [online]. 13(2), 273-294 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1007/s12286-019-00424-6. ISSN 1865-2646. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s12286-019-00424-6>
- LINEK, LUKÁŠ, 2007. Czech Republic. *European Journal of Political Research* [online]. 46(7-8), 929-937 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2007.00735.x. ISSN 0304-4130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2007.00735.x>
- LINEK, LUKÁŠ, 2011. Czech Republic. *European Journal of Political Research* [online]. 50(7-8), 948-954 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2011.02017.x. ISSN 03044130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2011.02017.x>
- LINEK, Lukáš, 2014. Czech Republic. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook* [online]. 53(1), 92-103 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1111/2047-8852.12043. ISSN 20478844. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/2047-8852.12043>
- LOWE, WILL, KENNETH BENOIT, SLAVA MIKHAYLOV a MICHAEL LAVER, 2011. Scaling Policy Preferences from Coded Political Texts. *Legislative Studies Quarterly* [online]. 36(1), 123-155 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1111/j.1939-9162.2010.00006.x. ISSN 03629805. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1939-9162.2010.00006.x>
- MAIR, Peter a Cas MUDDE, 1998. The Party Family and its Study. *Annual Review of Political Science* [online]. 1(1), 211-229 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1146/annurev.polisci.1.1.211. ISSN 1094-2939. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.polisci.1.1.211>
- MARKOWSKI, Radosław a Mikołaj CZEŚNIK, 2012. Parliamentary elections in 2011 – Continuity and change. *Studia Polityczne* [online]. 2012, (29), 285–309 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=114292>

- MARKOWSKI, Radoslaw, 2016. The Polish parliamentary election of 2015: a free and fair election that results in unfair political consequences. *West European Politics* [online]. 39(6), 1311-1322 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1080/01402382.2016.1177305. ISSN 0140-2382. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01402382.2016.1177305>
- MIKKEL, Evald a Geoffrey PRIDHAM, 2004. Clinching the 'Return to Europe': The Referendums on EU Accession in Estonia and Latvia. *West European Politics* [online]. 27(4), 716-748 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/0140238042000249958. ISSN 0140-2382. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0140238042000249958>
- MLEJNEK, Josef, 2009. Brzda, plyn, nebo deformátor? Maďarský smíšený volební systém a jeho dvacetileté působení na tvar maďarské politiky. *Acta Politologica*. 1(1). 1-28. [cit. 2020-07-23]. ISSN 1803-8220.
- MÖLDER, Martin, 2016. Estonia. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook* [online]. 55(1), 84-90 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1111/2047-8852.12120. ISSN 20478844. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/2047-8852.12120>
- MÖLDER, Martin, 2016. The validity of the RILE left–right index as a measure of party policy. *Party Politics* [online]. 22(1), 37-48 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1177/1354068813509525. ISSN 1354-0688. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354068813509525>
- MUSELLA, Fortunato, 2019. Constitutional Change in Presidentialised Regimes. *Paths of Reform in Hungary and Italy*. DPCE Online. 39 (2). 2019. [cit. 2020-07-23]. ISSN 2037-6677. Dostupné z: <http://www.dpceonline.it/index.php/dpceonline/article/view/740>
- MYANT, Martin, 2013. The impact of the economic crisis on collective bargaining in the Czech Republic. *Transfer: European Review of Labour and Research* [online]. 19(2), 185-194 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1177/1024258913480605. ISSN 1024-2589. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1024258913480605>
- NAESS, Arne, 2008. The shallow and the deep, long-range ecology movement. A summary*. *Inquiry* [online]. 16(1-4), 95-100 [cit. 2020-07-29]. DOI: 10.1080/00201747308601682. ISSN 0020-174X. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00201747308601682>
- NOVÁK, František, c2020. V NĚMECKU BY MOHLA VLÁDNOUT ZELENO-RUDÁ KOALICE. ŽÁDÁ EKOLOGICKOU A SOCIÁLNÍ REVOLUCI. *Euro* [online]. Mladá fronta, 2020 [cit. 2020-07-27]. Dostupné z: <https://www.euro.cz/politika/v-nemecku-by-mohla-vladnout-zelena-ruda-koalice-zada-ekologickou-a-socialni-revoluci>
- ODS: O nás, c1991–2020. ODS [online]. Praha: Občanská demokratická strana [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.ods.cz/o-nas>
- OSTOLSKI, ADAM, 2008. Between East and West. 11–15. In: NOWAKOWSKA, Katarzyna, SADURA, Przemysław, ed. *Polish Shades of Green: Green Ideas and Political Powers in Poland* [online]. Green European Foundation, 2008, 1–43 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: https://cz.boell.org/sites/default/files/polish_shades_of_green.pdf
- Party Platform: Our main objectives in the development of the democratic Estonia, c2019. Keskerakond [online]. Tallinn: Keskerakond, 2019 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.keskerakond.ee/en/ourparty-main/ppplatform-inf.html>
- PETTAI, VELLO, 2008. Estonia. *European Journal of Political Research* [online]. 47(7-8), 962-968 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2008.00791.x. ISSN 03044130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2008.00791.x>
- RAUDLA, Ringa a Rainer KATTEL, 2011. Why Did Estonia Choose Fiscal Retrenchment after the 2008 Crisis? *Journal of Public Policy* [online]. 31(2), 163-186 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1017/S0143814X11000067. ISSN 0143-814X. Dostupné z: https://www.cambridge.org/core/product/identifier/S0143814X11000067/type/journal_article
- SIKK, Allan a Rune Holmgaard ANDERSEN, 2009. Without a Tinge of Red: The Fall and Rise of Estonian Greens. *Journal of Baltic Studies* [online]. 40(3), 349-373 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/01629770903118740. ISSN 0162-9778. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01629770903118740>

SIKK, Allan, 2012. Estonia. European Journal of Political Research Political Data Yearbook [online]. 51(1), 90-95 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1111/j.2047-8852.2012.00009.x. ISSN 20478844. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.2047-8852.2012.00009.x>

Social Democratic Party Faction, 2019. Riigikogu [online]. Tallinn: Parliament of Estonia, 2019 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://www.riigikogu.ee/en/parliament-of-estonia/factions/social-democratic-party-faction/>

SOLVAK, Mihkel a Vello PETTAI, 2008. The parliamentary elections in Estonia, March 2007. Electoral Studies [online]. 27(3), 574-577 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1016/j.electstud.2008.01.004. ISSN 02613794. Dostupné z: <https://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0261379408000061>

SPÁČ, Peter, 2013. České strany a jejich kandidáti: případ voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010 [online]. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politologický ústav [cit. 2020-07-21]. ISBN 978-80-210-6213-9.

SZULECKA, Julia a Kacper SZULECKI, 2019. Between domestic politics and ecological crises: (De)legitimization of Polish environmentalism. Environmental Politics [online]. 1-30 [cit. 2020-07-26]. DOI: 10.1080/09644016.2019.1674541. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09644016.2019.1674541>

SZULECKI, Kacper, Tomasz BOREWICZ a Janusz WALUSZKO, 2015. A brief green moment: The emergence and decline of the Polish anti-nuclear and environmental movement. Interface: a journal for and about social movements [online]. 7(2), 27-48 [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/287800451_A_brief_green_moment_The_emergence_and_decline_of_the_Polish_anti-nuclear_and_environmental_movement

TOOTS, Maarja, Tarmo KALVET a Robert KRIMMER, 2016. Success in eVoting – Success in eDemocracy? The Estonian Paradox. Electronic Participation [online]. Cham: Springer International Publishing, 2016-08-11, 55-66 [cit. 2020-07-21]. Lecture Notes in Computer Science. DOI: 10.1007/978-3-319-45074-2_5. ISBN 978-3-319-45073-5. Dostupné z: http://link.springer.com/10.1007/978-3-319-45074-2_5

TRANTER, Bruce a Mark WESTERN, 2009. The influence of Green parties on postmaterialist values. The British Journal of Sociology [online]. 60(1), 145-167 [cit. 2020-07-20]. DOI: 10.1111/j.1468-4446.2008.01222.x. ISSN 00071315. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-4446.2008.01222.x>

VÁRNAGY, RÉKA, 2011. Hungary. European Journal of Political Research [online]. 50(7-8), 991-998 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.1111/j.1475-6765.2011.02024.x. ISSN 03044130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1475-6765.2011.02024.x>

VÁRNAGY, Réka, 2015. Hungary. European Journal of Political Research Political Data Yearbook [online]. 54(1), 133-140 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.1111/2047-8852.12089. ISSN 20478844. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/2047-8852.12089>

VAVROUŠEK, Josef, 1991. Životní prostředí. Přítomnost. 1, str. 14. In JEHLIČKA, Petr a Tomáš KOSTELECKÝ, 1992. The development of the Czechoslovak green party since the 1990 elections. Environmental Politics [online]. 1(1), 72-94 [cit. 2020-07-21]. DOI: 10.1080/09644019208414009. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644019208414009>

Volby a referendá. Štatistický úrad Slovenskej republiky. c2020 [online]. Bratislava [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://volby.statistics.sk/index.html>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013, c2020. Volby.cz [online]. Český statistický úřad, 2013 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ps2013/ps>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017, c2020. Volby.cz [online]. Český statistický úřad, 2017 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ps2017nss/ps?xjazyk=CZ>

Volby.cz [online], c2020. Praha: Český statistický úřad [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://volby.cz/>

VOLITVE V DRŽAVNI SVET RS, c2020. Republic of Slovenia: State Election Commission [online]. Slovenia [cit. 2020-07-26]. Dostupné z: <https://www.dvk-rs.si/index.php/si/volitve/drzavni-zbor-rs>

VOLKENS, Andrea a Annika WERNER. Manifesto Coding Instructions: 5th revised edition [online]. 1-14 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: https://manifestoproject.wzb.eu/down/papers/handbook_2014_version_5.pdf

VOLKENS, Andrea, Werner KRAUSE, Pola LEHMANN, Theres MATTHIESS, Nicolas MERZ, Sven REGEL a Bernhard WESSELS, 2018. Working with the Manifesto Project Dataset (Main Dataset). The Manifesto Project [online]. Berlín: WZB Berlin Social Science Center, 2018 [cit. 2020-07-21]. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/tutorials/main-dataset>

WALLER, Michael a Frances MILLARD, 1992. Environmental politics in Eastern Europe. Environmental Politics [online]. 1(2), 159-185 [cit. 2020-07-20]. DOI: 10.1080/09644019208414019. ISSN 0964-4016. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09644019208414019>

WALLER, Michael, 2007. The ecology issue in Eastern Europe: Protest and movements. Journal of Communist Studies [online]. 5(3), 303-328 [cit. 2020-07-23]. DOI: 10.1080/13523278908414978. ISSN 0268-4535. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523278908414978>

Tištěné zdroje

BALÍK, Stanislav. Communist Party of Bohemia and Moravia and its Attitude towards own history. In KOPEČEK, Lubomír. Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex-)Communist Parties in Contemporary Europe: Between Past and Future. 1. vyd. Brno: CDK a ISPO, 2005. s. 140-149, 9 s. Comparative Political Science. ISBN 80-7325-078-0

BIRÓ-NAGY, András, Tamas BOROS a Zoltan VASALI, 2013. More Radical than the Radicals: the Jobbik party in international comparison. In: Right-Wing Extremism in Europe. Ed. MELZER Ralf a Sebastian SERAFIN. Germany: Friedrich Ebert Foundation. 229-254. ISBN: 978-3-86498-522-5

BOMBERG, Elizabeth, 1998. Green Parties and Politics in the European Union. USA: Routledge. ISBN 0-415-10264-2.

ČALOUD, Dalibor, Tomáš FOLTÝN, Vlastimil HAVLÍK a Anna MATUŠKOVÁ. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. Srovnávací politologie. ISBN 80-7325-108-6.

DEBARDELEBEN, Joan, 1991. To Breathe Free: Eastern Europe's Environmental Crisis. USA: Woodrow Wilson Center Press. ISBN 9780943875262.

GOODIN, Robert E., 1992. Green Political Theory. UK: Polity Press. ISBN 0-7456-1026-9.

HAVLÍK, Vlastimil. Politické strany a jejich systém v letech 2006-2010. In BALÍK, Stanislav. *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2010*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2010. s. 11-38, 28 s. Srovnávací politologie, 12. ISBN 978-80-7325-224-3.

HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, 2010. Politické strany: původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3192-6.

CHARVÁT, J. a JUST, P. *Krise politického stranictví a noví straničtí aktéři v české politice*. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2016, 118 s. ISBN 978-80-87956-47-2

INGLEHART, Ronald, 1997. Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies. Princeton, NJ: Princeton University Press. ISBN 0-691-01181-8.

JORDAN, C., 1991. Greenway 1989–1990, the Foundation of the East European Green Parties. 76–83. In: PARKIN, S., ed., 1991. *Green Light on Europe*. London: Heretic Books. ISBN 978-0946097296.

KAMINSKA, Joanna, 2014. Poland and EU Enlargement: Foreign Policy in Transformation. NY (USA): Palgrave Macmillan. ISBN 978-1-349-49733-1.

KITSCHOLT, Herbert, 1989. The Logics of Party Formation: Ecological Politics in Belgium and West Germany. USA: Cornell University Press. ISBN 0-8014-2252-3.

KRIPPENDORFF, Klaus, 2004. Content analysis: an introduction to its methodology. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage Publications. ISBN: 978-0-7619-1545-4.

LIPSET, Seymour Martin a Stein ROKKAN, 1967. Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments. In: ROKKAN, Stein, LIPSET, Seymour Martin, ed. *Party systems and voter alignments: cross-national perspectives*. New York: Free Press, s. 1–64.

MALÍŘ, Jiří a Pavel MAREK, 2005. Politické strany: vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004. Brno: Doplněk. ISBN 80-723-9178-X.

MATTHES, Claudia-Yvette, 2016. Poland. 11–37. In: FRUHSTORFER, Anna a Michael HEIN, ed., 2016. Constitutional Politics in Central and Eastern Europe: From Post-Socialist Transition to the Reform of Political Systems. Berlin: Springer Fachmedien Wiesbaden. ISBN 978-3-658-13761-8.

SCHREURS, Miranda a Elim PAPADAKIS, 2009. The A to Z of the Green Movement. 2nd ed. UK: Scarecrow Press. ISBN 978-0-8108-6878-6.

SLOCOCK, Brian, 1992. The East European environment crisis: its extent, impact, and solutions. London: Economist Intelligence Unit. ISBN 978-0850586312.

Zdroj dat

VOLKENS Andrea, KRAUSE, Werner, LEHMANN, Pola, MATTHIEß, Theres, MERZ, Nicolas, REGEL, Sven, WEBELS, Bernhard, 2019. The Manifesto Data Collection. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR). Version 2019b. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB). Dostupné z: <https://doi.org/10.25522/manifesto.mpds.2019b>

Jiné zdroje (politické programy):

ČSSD, 2010. *Volební program ČSSD pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2010*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

ČSSD, 2013. *Volební program ČSSD pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky 2013*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

ČSSD, 2017. *Dobrá země pro život: Volební program ČSSD pro volby 2017*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

ER, 2007. *EESTI REFORMIERAKONNA VALIMISPLATVORM 2007*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

ER, 2011. *Riigikogu valimised 2011 Reformierakonna valimisprogramm „Eesti Põhjamaade tiigris! Võid kindel olla.“* Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

ER, 2015. *Reformierakonna valimisprogramm 2015 Uus põhjamaa*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

EER, 2015. *Предвыборная программа 2015*. Dostupné z: <https://www.erakond.ee/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D1%8B%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%8F-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%BC%D0%B0-2015/>

FIDESZ, 2006. *Harjja, Magyarország! A cselekvő nemzet Programja*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

FIDESZ, 2010. *NEMZETI ÜGYEK POLITIKÁJA*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

FIDESZ, 2014. *2014-es évertékelő beszéd 2014. február 17*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

IRL, 2007. *Terve pere – Terve mõistus – Terve Eesti Isamaa ja Res Publica Liidu valitsemisprogramm 2007–2011*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

IRL, 2011. *IRL-i programm 2011-2015*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

IRL, 2015. *ISAMAA JA RES PUBLICA LIIDU PROGRAMM RIIGIKOGU VALIMISTEK*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

Jobbik, 2010. *Radikális változás A Jobbik országgyűlési választási programja a nemzeti önrendelkezésért és a társadalmi igazságosságért*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

Jobbik, 2014. *Kimondjuk. Megoldjuk. A Jobbik országgyűlési választási programja a nemzet felemelkedéséért*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

KE, 2007. *EESTI KESKERAKONNA VALIMISPLATVORM RIIGIKOGU XI KOOSSEISU VALIMISTEL*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

KE, 2011. *EESTI KESKERAKONNA VALIMISPLATVORM RIIGIKOGU XII KOOSSEISU VALIMISTEL*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

KE, 2015. *EESTI KESKERAKONNA VALIMISPLATVORM RIIGIKOGU XIII KOOSSEISU VALIMISE*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

LMP, 2010. *A fenntartható jövő, a befogadó társadalom és a megújuló demokrácia Stratégiája A Lehet Más a Politika választási programja 2010*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

LMP, 2014. *AZ LMP VÁLASZTÁSI PROGRAMJA 2014*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

ODS, 2006. *Program pro volby do PS PČR 2006: Společně pro lepší život*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

ODS, 2010. *Program pro volby do PS PČR 2010: Řešení, která pomáhají*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

ODS, 2013. *Program pro volby do PS PČR 2013: #Volím_pravici*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

PiS, 2005. *Prawo i Sprawidliwosc Progkam* Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

PiS, 2011. *NOWOCZESNA SOLIDARNA BEZPIECZNA POLSKA PRAWA I SPRAWIEDLIWOŚCI*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

PO, 2005. *Program Platformy Obywatelskiej*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

PO, 2011. *Program wyborczy 2011*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

PSL, 2007. *Razem tworzymy lepszą przyszłość Narodowe priorytety PSL na lata 2007 – 2011*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

PSL, 2011. *Program wyborczy 2011*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

PZ, 2005. *ZIELONI 2004: program wyborczy – wybory do Sejmu 2005*. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20160404173516/http://zieloni2004.pl/art-32.htm>

PZ, 2011. *Zielone jutro bez obaw: Program wyborczy Zielonych wybory 2011*. Dostupné z: https://web.archive.org/web/20130516115354/http://www.zieloni2004.pl/program_wyborczy.pdf

SDE, 2007. *Sotsiaaldemokraatliku Erakonna programm 2007. Aasta Riigikogu valimisel*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

SDE, 2011. *Programm 2011. Aasta Riigikogu valimistel*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

SDE, 2015. *INIMESTE EESTI! Sotsiaaldemokraatliku Erakonna programm 2015. Aasta Riigikogu valimisteks*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

SZ, 2010. *Volební program Strany zelených: volby do Poslanecké sněmovny 2010*. Dostupné z: <https://manifestoproject.wzb.eu/>

Teze bakalářské práce

Zdůvodnění výběru tématu

Ve své bakalářské práci se budu věnovat stranické rodině zelených, pro jejíž vnitřní rozmanitost v politických orientacích se pokusím nalézt vysvětlení. V Evropě můžeme nalézt mnoho podob zelených táborů, od hodnotově konzervativních po značně liberální, a právě toto rozštěpení v hodnotách politických programů, od nichž bychom mohli očekávat podobné cíle spojené hlavně s environmentální politikou, bude hlavním tématem mé práce. Stejně tak se budu zajímat o rostoucí zájem o environmentální problematiku od konkurenčních stran a souvislost mezi „zelenáním“ jejich politiky a klesající podporou pro konkrétní zelených stran. Předmětem mé práce budou politické programy několika po sobě jdoucích parlamentních voleb ve vybraných evropských státech. Zelené strany, kterými se budu zabývat vznikly všechny až po pádu komunistických režimů, a proto je jejich tradice a vývoj odlišný od těch západních. Z tohoto důvodu by se dalo očekávat, že si jejich agenda bude výrazně podobná, tomu tak ale není. Práci zpracuji jako obsahovou analýzu, která mi pomůže objektivně porovnat vývoje politických programů relevantních stran vůči zeleným stranám z daných států, najít jejich vzájemnou závislost, a navíc vysvětlit výše zmíněné fenomény.

Předpokládaný cíl

Cílem mé práce bude zodpovědět klíčovou výzkumnou otázku: „Jakým způsobem se v čase mění politické programy vybraných zelených stran?“ V průběhu práce také zodpovím následující otázky: „Existují témata, která ustupují v rámci priorit stran do pozadí (nebo naopak do popředí), nebo jsou tematicky konzistentní? Existuje spojitost mezi vývojem politických programů zelených stran a vývojem programů ostatních stran daných států?“ Hlavním cílem mé bakalářské práce bude tedy srovnání vývoje politických programů vybraných zelených stran vůči ostatním stranám daných států a identifikace možných spojitostí mezi těmito vývoji.

Metodologie

Pro svůj výzkum volím kvantitativní metodu obsahové konceptuální analýzy politických programů vybraných stran. Zkoumat budu primárně změny ve vývoji programů jednotlivých stran zelených, které budu porovnávat se změnami v programech ostatních relevantních stran daných států. Na závěr zhodnotím podobnosti a odlišnosti ve vývoji těchto vzájemných vztahů napříč čtyřmi státy, které pro svou práci zvolím. Využiji pravidla pro kódování z databáze Manifesto Project, odkud vyberu pouze nejrelevantnější koncepty pro mou práci, a jejíž analýzy politických programů se pokusím zužitkovat co nejvíce. V případě chybějících analýz zakóduji

politické programy podle stejných pravidel manuálně. Počet případů je vybrán v závislosti na jazykové náročnosti a dostupnosti politických programů jistých evropských stran a s přihlédnutím k požadované délce bakalářské práce. Výběr konkrétních případů je ovlivněn geografickou blízkostí států a jejich podobnou historií. Všechny vybrané strany jsou navíc relativně mladé, jejich vývoj je proto porovnatelný z více důvodů. V rámci objektivnosti volím reprezentanty stran, které jsou právě na vzestupu, i stran, jejichž úspěch v současnosti klesá. Stejně tak volím zástupce stran vystupujících ve volbách na vzestupu, i stran, jejich úspěch v současnosti klesá. Stejně tak volím zástupce stran vystupujících ve volbách samostatně spolu se stranami vystupujícími v koalici. Výběr evropských zemí, kterými se chci zabývat, také zásadně poznamenala dostupnost dat, která budu čerpat primárně z databáze Manifesto Project a samotných politických programů vybraných stran.

Základní charakteristika tématu

Spolu s lidským pokrokem přicházejí i environmentální hrozby, o kterých se za komunistické vlády v mnoha státech nediskutovalo (klimatická změna, problematika geneticky modifikovaných plodin, ozonová díra...). Z volání aktivistů v 90. letech o záchranu poničené přírody započalo utváření nových stran, jejichž hlavním zaměřením se stala právě environmentální politika. V současné době obecná podpora zelených myšlenek opět roste. Zeleným stranám jako takovým se ale dostává různorodé podpory. Pouze párkrát od jejich vzniku se zeleným stranám bývalých komunistických států podařilo získat reprezentaci v parlamentu své země. Zatímco některé evropské strany zelených jsou stále úspěšnější, jiným (jako například české Straně zelených) naopak podpory ubývá. Dalo by se vinit mnoho vnitřních i vnějších faktorů, které by za tento trend mohly nést zodpovědnost. Zda jsou tím hlavním faktorem vnitřní změny ve stranických programech, tedy zda je příčinou například měnící se postoj zelených i jiných stran k environmentalismu a s ním spojenou zelenou politikou nebo jiným problémům, které jsou typické pro zelené strany, budu analyzovat ve své práci.

Předpokládaná struktura práce

1. Úvod
2. Teoretická část
 - a. Vymezení základních pojmů
 - b. Uvedení kontextů vybraných stran
3. Metodologie
4. Empirická část

- a. Analýza vývoje programu strany A s porovnáním s vývojem programů ostatních relevantních politických stran
- b. Analýza vývoje programu strany B s porovnáním s vývojem programů ostatních relevantních politických stran
- c. Analýza vývoje programu strany C s porovnáním s vývojem programů ostatních relevantních politických stran
- d. Analýza vývoje programu strany D s porovnáním s vývojem programů ostatních relevantních politických stran

5. Závěr

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozdíl ríle indexu mezi prvními a posledními parlamentními volbami v letech 2005–2015 v Česku vycházející z dat CMP (tabulka)

Příloha č. 2: Rozdíl ríle indexu mezi prvními a posledními parlamentními volbami v letech 2005–2015 v Estonsku vycházející z dat CMP (tabulka)

Příloha č. 3: Rozdíl ríle indexu mezi prvními a posledními parlamentními volbami v letech 2005–2015 v Maďarsku vycházející z dat CMP (tabulka)

Příloha č. 4: Rozdíl ríle indexu mezi prvními a posledními parlamentními volbami v letech 2005–2015 v Polsku vycházející z dat CMP (tabulka)

Přílohy

Příloha č. 1: Rozdíl ríle indexu mezi prvními a posledními parlamentními volbami v letech 2005–2015 v Česku vycházející z dat CMP (tabulka)

	ODS	ČSSD	KDU-ČSL	KSČM	SZ
2006	20,791	-12,58	-1,134	-22,18	-4,738
2013	6,376	-26,279	-23,054	-34,962	-30,148
Rozdíl	-14,415	-13,699	-21,92	-12,782	-25,41

Příloha č. 2: Rozdíl ríle indexu mezi prvními a posledními parlamentními volbami v letech 2005–2015 v Estonsku vycházející z dat CMP (tabulka)

	KE	ER	SDE	IRL	EER
2007	-29,156	7,143	-9,231	5,81	-14,545
2015	-21,746	0,546	-11,69	9,304	-23,35
Rozdíl	7,41	-6,597	-2,459	3,494	-8,805

Příloha č. 3: Rozdíl ríle indexu mezi prvními a posledními parlamentními volbami v letech 2005–2015 v Maďarsku vycházející z dat CMP (tabulka)

	FIDESZ	Jobbik	MSZP	LMP
2006	-12,278	x	1,175	x
2010	-4,46	14,328	-15,2	-19,883
2014	35,411	-7,324	-12,887	-10,706
Rozdíl	47,689	-21,652	-14,062	9,177

Příloha č. 4: Rozdíl ríle indexu mezi prvními a posledními parlamentními volbami v letech 2005–2015 v Polsku vycházející z dat CMP (tabulka)

	PO	PiS	PSL	PZ
2005	1,01	-1,597	-1,478	-12,69
2011	-4,413	17,473	18,298	-23,35
Rozdíl	-5,423	19,07	19,776	-10,66